NICCOLÒ MACHIAVELLI

PRENS

Çeviri: KEMAL ATAKAY

CAN

NICCOLÒ
MACHIAVELLI

PRENS

DENEME

İtalyanca aslından çeviren

Kemal Atakay

KLASİKLER 64
Can Yayınları 1707
Il Principe, Niccolò Machiavelli © 2008, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2008

6. basım: Haziran 2012

Bu kitabın 6. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.
Yayına hazırlayan: Pınar Savaş
Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
CAN SANAT YAYINLARI YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com yayinevi@canyayinlari.com

KEMAL ATAKAY, 1962’de Ankara’da doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirdikten sonra ABD’de Illinois Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü’nde Ortaçağ, Rönesans İngiliz ve İtalyan edebiyatı üzerine lisansüstü öğrenimi gördü. Çeşitli dergilerde çevirileri, inceleme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Guido Cavalcanti, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giacomo Leopardi, Cesare Pavese, Primo Levi, Italo Calvino, Umberto Eco, Octavio Paz gibi şair ve yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Can Yayınları’nın kurucusu
Erdal Öz’ün (1935-2006) değerli anısına
KEMAL ATAKAY

GİRİŞ[*1]

1. Niccolò Machiavelli

Yaşamı

Siyaset kuramcısı, yazar ve devlet adamı Niccolò Machiavelli (1469-1527), hukukçu bir babanın ve kültürlü bir annenin oğlu olarak Floransa'da dünyaya geldi. Yedi yaşında aritmetik ve Latince öğrenmeye başladı; Paolo da Ronciglione gibi önemli öğretmenlerle Latincesini geliştirdi, klasik yazarları okudu.

1494'te, Fransa Kralı VIII. Charles'ın İtalya'ya girmesinin ardından, Mediciler Floransa'dan uzaklaştırılmış, cumhuriyet yönetimine geçilmiş; cumhuriyetin yeni siyasal kurumları Dominiken keşişi Girolamo Savonarola'nın istekleri doğrultusunda belirlenmişti. Ne var ki, Kilise yönetimini eleştiren Savonarola, sapkınlıkla suçlanıp aforoz edildi ve 1498'de asılıp yakılarak idam edildi. Aynı yıl Machiavelli, yirmi dokuz yaşında, ikinci sekreterlik görevine getirildi. İçişlerini ve savaş da dahil olmak üzere güvenlik sorunlarını kapsayan bu görevin yanı sıra, Onlar Kurulu'nun sekreterliğini üstlendi (Onlar Kurulu, bir tür bakanlar kurulu işlevi gören *Signoria* adına, Floransa'nın öteki devletlerle ilişkilerini yönetiyordu).

Machiavelli'nin görevleri, diplomatik görüşmeleri de içeriyordu: 1500'de, Piza Kuşatması'nda Floransa'ya destek veren Fransız birlikleri isyan edince, Floransa'nın üzüntüsünü bildirmek üzere Fransa'ya, XII. Louis'yle görüşmeye gitti (Fransa kralıyla değişik tarihlerde üç kez daha görüşecek, onun özellikle İtalya'da güttüğü siyaset hakkındaki görüşlerini *Prens*'in III. bölümünde ayrıntılı olarak ele alacaktır).

Cesare Borgia'nın, babası Papa VI. Alexander'in de desteğiyle, kendi adına kalıcı bir devlet kurmak amacıyla art arda düzenlediği seferler, Floransa Cumhuriyeti'ni de tehdit etmeye başladığı için Machiavelli, 1502'de onunla görüşmek üzere Urbino'ya gitti (Machiavelli, bu görüşmelerden edindiği izlenimlere de *Prens*'te yer vermiş; Cesare

Borgia’nın gözüpek ve acımasız, olağanüstü siyasal ve askerî yetenekleri olan bir hükümdar olduğunu dile getirmiştir).

Eylül 1502’de, Piero Soderini Floransa Cumhuriyeti’ne ömür boyu *gonfalonière* (sancaktar) seçildi. Floransa’nın paralı askerleri Piza’ya karşı savaşta başarısız olunca, Machiavelli’nin bir yurttaşlar ordusu kurulması gerektiği görüşü kabul gördü ve 1505’te uygulamaya sokuldu. Yurttaşların askere alınması işlemlerini denetlemek amacıyla kurulan Dokuzlar Kurulu’nun başına da, Machiavelli getirildi.

Machiavelli, Aralık 1507’de, Papa’nın desteğine güvenerek İtalya’ya sefer hazırlığı içinde olan Kutsal Roma Germen İmparatoru I. Maximilian ile görüşmeye gitti; görevi, Maximilian’ın Floransa Cumhuriyeti topraklarından uzak durmasını sağlamaktı. Keza, Temmuz 1510’da, Papa II. Julius ile Fransa Kralı XII. Louis arasında arabuluculuk etmekle görevlendirildi: Fransa’da sürdürdüğü görüşmelerin amacı, Floransa’nın olası bir savaştan zarar görmesini engellemekti. Machiavelli, *Signoria* yönetimine net bir tutum sergilemesini, ya Papa’yı ya Fransa’yı desteklemesini önerdi. Soderini bu öneriye kulak asmayarak her ikisine eşit uzaklıkta bir siyaset güttü.

Machiavelli, XII. Louis ile anlaşmak üzere, 1511 yazının sonunda bir kez daha Fransa’ya gitti; diplomatik görevi, Louis’nin desteklediği ve II. Julius’u Floransa’ya karşı kışkırtan Piza Konsili’nin feshedilmesini sağlamaktı. Fransa’dan döner dönmez, Piza’ya giderek konsili dağıttı. Ama Papa’nın yanı sıra Venedik, Ferrara dükü, Katolik Fernando ve VIII. Henry’nin Fransa’ya karşı oluşturdukları Kutsal Birlik, Milano’da iktidara Sforzaların, Floransa’da ise Medicilerin getirilmesine karar vermişti. Soderini, Ağustos 1512’de sancaktarlık görevinden alındı ve Floransa’dan kaçmak zorunda kaldı. Böylece, Floransa’da cumhuriyet yönetimi sona erdi: İspanyol ordusuyla şehre giren Mediciler, burada yeni bir Signoria yönetimi kurdular.

Medicilerin kurduğu Yeni Signoria, Machiavelli’nin bütün görevlerine son verdi, onu bin florin ödemeye mahkûm etti ve bir yıl boyunca Vecchio Sarayı’na (Eski Saray) ayak basmasını yasakladı. Machiavelli, Medicilere karşı bir komplonun içinde yer aldığı kuşkusuyla 1513 yılının başlarında tutuklandı ve işkence gördü. Sonuçta hapisten salıverildi ama özgürlüğü kısıtlandı: Ailesiyle birlikte Sant’Andrea in Percussina’daki evine çekildi.

Yoğun bir siyasal yaşamın ardından gelen bu zorunlu “sürgün”, bir başka açıdan Machiavelli’nin en verimli dönemi oldu; önemli yapıtlarının hepsini bu dönemde yazdı.

Machiavelli, Nisan 1526’da istihkâm çalışmalarını denetlemek üzere kurulan beş kişilik kurulun sekreterliğine getirildi. Ama Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Karl’ın birlikleri, Mayıs 1527’de Roma’ya girerek şehri acımasızca yağmaladılar ve Papa VII. Clemens’in uzlaşma girişimi, Floransa’da Medici muhaliflerinin konumunu güçlendirdi. Floransa halkı Medicilere karşı ayaklandı, Medici yönetimine son verildi ve cumhuriyet yeniden kuruldu. Floransa yönetimi, bu kez sekreterlik görevine Machiavelli’yi değil, Francesco Tarugi’yi getirdi. Floransa’da Machiavelli’ye karşı düşmanca bir hava oluşmuş; Mediciler döneminde belli görevler üstlenmiş olması, özgür cumhuriyeti destekleyenlerin Machiavelli’ye cephe almasına yol açmıştı.

Machiavelli, kısa süren bir hastalığın ardından, 21 Haziran 1527’de, Floransa’da öldü ve ertesi gün Santa Croce Kilisesi’ne defnedildi.

Yapıtları

Machiavelli, görevi dolayısıyla kaleme aldığı siyasal değerlendirmelerin ve raporların yanı sıra, siyaset bilimi, tarih ve edebiyat alanlarında yapıtlar vermiştir; aşağıda ayrıca ele alacağımız *Prens*’in dışında, bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

DISCORI SOPRA LA PRIMA DECA DI TITO LIVIO (Titus Livius’un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar): 1513-1521 yılları arasında, Romalı tarihçi Titus Livius’un *Roma Tarihi*’nden yola çıkılarak yazılmış olup üç kitaptan oluşur: Birinci Kitap’ta, krallar döneminden MÖ 387 yılına kadar Roma’nın anayasa alanında kaydettiği gelişmeler; İkinci Kitap’ta, Romalıların imparatorluğu genişletme girişimleri; Üçüncü Kitap’ta ise, devletlerin hangi nedenlerle geliştiği, çökme sürecine girdiği ve dönüşüme uğradığı anlatılır. Machiavelli, *Prens*’te ele aldığı ya da değindiği konulardan bazılarını bu yapıtında daha kapsamlı olarak işler.

DELL’ARTE DELLA GUERRA (*Savaş Sanatı*): 1519-1520 yıllarında yazılmış ve 1521’de yayımlanmış olup siyasal ve teknik boyutlarıyla

askerlik sorununu ele alır. Yedi bölümden oluşan kitap, Floransa'da beş kişinin katıldığı bir söyleşi biçiminde yazılmıştır. Söyleşiye katılanlar arasında, yazarın arkadaşı Cosimo Rucellai ve dönemin ünlü komutanı Fabrizio Colonna da vardır. Paralı askerliğe yönelik eleştiri –askerliğin bir meslek değil, bir yurttaşlık görevi olması gerektiği– kitabın siyasal boyutunu oluşturur; teknik kısmı ise, strateji, taktik ve lojistik konularındaki görüşleri içerir.

ISTORIE FIORENTINE (Floransa Tarihi): 1520-1525 yılları arasında yazılan ve sekiz bölümden oluşan bu kitapta, Floransa şehrinin tarihi –efsanevi kuruluşundan Muhteşem Lorenzo'nun ölümüne (1492) kadar– anlatılır.

DİPLOMATİK GÖREVİYLE BAĞLANTILI YAZILARI: Machiavelli'nin bu kapsama giren birçok yazısından birkaçını sıralamak gerekirse:

• *Del modo di trattare i sudditi della Val di Chiana ribellati* (1502): "Chiana Vadisi'nin Ayaklanan Uyruğuyla Başa Çıkmanın Yolu" başlıklı bu rapor, yazarın Eski Roma'ya olan hayranlığını dile getirir ve aktif bir siyaseti önerir.

• *Descrizione del modo tenuto dal duca Valentino nell'ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, il signor Pagolo e il duca di Gravini Orsini* (1503): "Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, Senyör Pagolo ve Dük Gravini Orsini'nin Öldürülmesinde Valentino Dükü'nün Takındığı Tutumun Betimlenmesi" başlıklı bu değerlendirme Cesare Borgia'nın acımasız tutumunu onaylar ve onu İtalya'da güçlü bir devlet kurabilecek bir siyasetçi olarak yüceltir.

• *Ritratto delle cose della Magna* (1508): "Alman Devletinin Portresi", I. Maximilian'ın sarayında elçilik görevi sırasındaki izlenimlerini içerir.

• *Ritratti delle cose di Francia* (1510): "Fransız Devletinin Portresi", XII. Louis'nin sarayında elçilik görevi sırasındaki izlenimlerini içerir.

• *Vita di Castruccio Castracani* (1520): "Castruccio Castracani'nin Yaşamı", ünlü Lucca tiranının yaşamöyküsü olup Machiavelli'nin Floransa tarihini yazmakla görevlendirilmesini sağlamıştır.

EDEBİYAT YAPITLARI: Machiavelli’nin *terzina* biçimiyle İtalya’nın 1494-1504 yılları arasındaki tarihini anlattığı *Decennale Primo* (İlk On Yıllık Dönem) ve onun devamı niteliğindeki, tamamlanmamış *Decennale Secondo* (İkinci On Yıllık Dönem) ile gene tamamlanmamış alegorik bir yergi olan *Asino d’Oro* (Altın Eşek) gibi koşuk yapıtları bulunmakla birlikte, düzyazıları daha önemli kabul edilir. Bir Doğu öyküsünden esinlenen “Belfagor Arcidiavolo” (1515-1520 “Başşeytan Belfagor”), Başşeytan’ı bile canından bezdiren “cins-i latif”e yönelik bir taşlamadır. *Dialogo sulla Lingua* (Dil Üzerine Söyleşi) Floransa ağzının İtalya’nın öteki bölgelerinde konuşulan ağızlardan üstün olduğunu savunan bir incelemedir. *La Mandragola* (1520; *Adamotu)* Latin tiyatrosundan etkiler taşısa da, özgün bir oyundur ve on altıncı yüzyıl İtalyan tiyatrosunun en iyi güldürüsü kabul edilir; buna karşılık, Plautus’un *Casina*’sını temel alan *Clizia* (1525), *Adamotu*’nun yetkinliğine ulaşamaz.

MEKTUPLARI: Machiavelli’nin mektupları, hem yazarın mizacına ve görüşlerine ilişkin ayrıntılar, hem o dönemde yaşayanların yaşam tarzları, görenekleri ve duyguları üzerine bilgiler içermesi açısından son derece önemlidir.

Machiavelli’nin yaşadığı dönemde İtalya

TARİHSEL ARKA PLAN: *Prens*’in arka planını, sanat, bilim ve edebiyatta yoğun bir etkinlik dönemi olan İtalyan Rönesansı oluşturur. Michelangelo ve Leonardo da Vinci, Machiavelli’nin çağdaşlarıydı; ünlü katedraliyle Floransa, Rönesans sanatının merkezlerinden biriydi. Din alanında da köklü bir dönüşüm yaşanıyordu: VI. Alexander gibi papaların yönetimi yüzünden Katolik Kilisesi’nin otoritesi sarsılmıştı ve Almanya’da Martin Luther’in önderlik ettiği Protestan Reformu güç kazanıyordu. Ortaçağ’ın dağınık derebeyliklerinin yerini yavaş yavaş merkezî yönetimler alıyor; Avrupa uluslarının genel çizgileri belirginlik kazanmaya başlıyor; modern devlet kavramı doğuyordu.

Bu dönemde, birçok şehir devletin egemen olduğu İtalya bölünmüş bir yapı sergiler. Bu şehir devletler arasında beşi öne çıkar: Venedik, Milano, Papalık Devleti, Floransa ve Napoli. Ama Ferrara, Cenova, Urbino, Perugia gibi daha pek çok, kısmen özerk şehir devleti vardır. İtalya’nın on

dokuzuncu, hatta yirminci yüzyıla kadar sürecek olan birlik arayışında bu parçalanmış yapı önemli bir rol oynar. Venedik Cumhuriyeti, güçlü ticaret geleneği, köklü devlet yapısıyla İtalyan şehir devletlerinin en önde gelenlerinden biridir. Milano Düklüğü, paralı asker komutanı Francesco Sforza'nın egemenliğindedir. Merkezi Roma'da bulunan Papalık Devleti, Papa VI. Alexander'in (Rodrigo Borgia) oğlu Cesare Borgia'ya verdiği destekle, bir süre Borgia ailesinin çıkarlarına hizmet etmiş; ancak ikisinin de erken ölümü yüzünden, Borgiaların denetiminden çıkmıştır. Sicilya ve Sardinya adalarını da içine alan güneydeki Napoli Krallığı, İspanya'nın egemenliği altındadır.

Bu şehir devletler arasında özellikle Napoli'nin zorlu bir tarihi vardı: Fransa, İspanya ve papalar, değişik hanedanlık gerekçelerine dayanarak bu devlet üzerinde hak iddia ediyorlardı. 1494'ten önce, çeşitli İtalyan güçleri arasındaki güç dengesi sayesinde, görece huzur ve refahın hâkim olduğu bir ortam söz konusu iken, Milano Dükü Ludovico Sforza huzursuzluğu başlatan kişi oldu. Sforza, Fransız güçlerini İtalya'ya çağırdı, Fransa kralının Napoli Krallığı üzerindeki hak iddialarına destek verdi. Bunun karşılığında, Fransız birliklerinin desteğiyle Venedik Cumhuriyeti'nden toprak alabilmeyi umuyordu. Fransa Kralı VIII. Charles, 1494'te İtalya'ya girdi. Charles, yaklaşık bir yıl sonra, Sforza'nın da katıldığı ortak bir İtalyan gücü tarafından ülkeden çıkarılmış olsa da, İtalya'ya ilk girişinde hemen hiçbir direnişle karşılaşmamıştı. Machiavelli, *Prens*'in XII. bölümünde, Fransa Kralı Charles'ın İtalya'yı "tebeşirle" ele geçirdiğini belirtirken, bunu kastediyordu.

Charles'ın ardılı XII. Louis de, Sforza ailesinden önce Milano'yu yönetmiş olan Visconti ailesiyle ilişkisi yoluyla Milano Düklüğü üzerinde hak iddia ediyordu. Louis'nin İtalyan toprakları üzerindeki egemenlik iddiası, güçlü Borgia ailesinin çıkarlarıyla örtüşüyordu. Papa VI. Alexander, oğlu Cesare Borgia'yı İtalya'da bir güç haline getirmek istiyor; bunu yapabilmek için, Fransız birliklerinin yardımına gereksinme duyuyordu. Buna karşılık Papa da, Louis'nin yeni evliliğine onay verdi ve kralın danışmanlarından Başpiskopos Georges d'Amboise'ın kardinal atanmasını sağladı. Böylece Louis, Borgiaların Romagna Bölgesi'ni ele geçirmesine yardım etmeyi ve Napoli Krallığı'na bir sefer düzenlemeyi kabul etti; 1499'da, Milano'yu işgal edip Sforza'nın egemenliğine son verdi.

Louis, Napoli'deki egemenliğini sağlamlaştırmak için İspanya Kralı Fernando'yla gizli bir anlaşma yaptı: İki kral, Napoli Krallığı'nı aralarında bölüşeceklerdi; ne var ki, Fernando anlaşmayı hemen bozarak, Fransız birliklerini Napoli'den çıkardı. Gene de, İtalya'nın büyük bir bölümü Fransızların denetimi altındaydı. Cesare Borgia, Romagna Bölgesi'ndeki başarısından sonra, İtalya'daki Fransız gücünü tehdit edebilirdi; ama babasının ani ölümü, Papalık Devleti'nin desteğini yitirmesine yol açtı. VI. Alexander'in ardılı III. Pius, bir aydan kısa bir süre görevde kaldıktan sonra öldü ve Kardinal Giuliano della Rovere, Papa II. Julius sanıyla 1503'te papa oldu. Julius da, Machiavelli'nin belirttiği üzere, Alexander gibi savaşçı ve hırslı bir papaydı, ama amacı kendi ailesinin gücünü artırmak değil, kiliseyi güçlendirmekti. Alexander'in aksine, para ve kaynak yönetiminden anlıyordu; kişisel yaşamında ölçülü bir tutum içinde olan yeni papa, aynı zamanda usta bir siyasetçiydi.

Venedik, Borgia iktidarının çöküşünden sonra oluşan iktidar boşluğunda, Papalık Devleti'nin egemenliğinde olan Romagna Bölgesi'nin bir kısmını ele geçirmişti ve Julius'un otoritesine meydan okuyordu. Julius, 1508'de Cambrai Birliği'ni oluşturdu; Papalık'ın yanı sıra, Fransa, İspanya ve Kutsal Roma- Germen İmparatorluğu'nun güçlerinden oluşan bu birliğin amacı, Venediklileri püskürtmekti. Venedik ordusu, Agnadello Çarpışması'nda bozguna uğradı ve daha önce fethetmiş olduğu toprakları yitirdi. Bir süre sonra, Fransızların İtalya üzerindeki egemenliğinden çekinen Julius, onları ülkeden çıkarmak için Kutsal İttifak'ı kurdu. Kutsal İttifak, Venedik, Kutsal Roma- Germen İmparatorluğu, İsviçre, İngiltere ve İspanya'nın birleşik güçlerini içeriyordu ve Ravenna Çarpışması'nda büyük bir bozguna uğramasına rağmen, sonunda Louis'yi ve ordusunu İtalya'dan sürmeyi, Fransa'nın İtalya'daki iktidarına son vermeyi başardı.

Floransalılar, uzun bir süre Fransızların müttefiği olmuşlardı. Soderini yönetimi, bütün uyarılara rağmen, Fransızlar İtalya'dan çıkarılırken bile, Louis'yi desteklemeyi sürdürdü. Floransa'nın Fransa'ya bu bağlılığı, Papa Julius'la müttefiki İspanyolların Floransa'daki cumhuriyet yönetimine son vermelerine yol açtı.

FLORANSA CUMHURİYETİ – On beşinci yüzyılda, Floransa'yı yöneten temel siyasal organ niteliğindeki dokuz üyeli *Signoria,* sekiz lonca temsilcisi (*priore*) ile kurumun başı ve sözcüsü olan sancaktardan

(*gonfalonière*) oluşuyordu. Seçimle değil, kurayla iş başına gelen üyelerin görev süresi iki aydı ve bu süre boyunca Signoria Sarayı'nda yaşamak zorundaydılar.

Floransa'nın ekonomik yaşamında önemli yeri olan loncalar, ikiye ayrılmıştı: ana loncalar ile ikincil loncalar. İlki hukukçuları, yün, ipek ve kumaş tüccarlarını, bankerleri, hekim, eczacı ve aktarları; ikincisi, kasaplar, aşçılar, duvarcılar gibi görece daha mütevazı meslekleri kapsıyordu. Dokuma, kumaş boyama, vb. işlerde çalışanlar ve lonca kurmalarına izin verilmeyen ötekiler, "küçük halk"ı (*popolo minuto)* oluşturuyor ve Floransa'nın yönetiminde yer alamıyordu; keza "büyükler" (*grandi*), yani zengin ve soylu aileler de, hükümette temsil edilemiyordu.

Signoria, yasama ve dış politikanın belirlenmesi konularında, seçilmiş iki kurula danışmak zorundaydı: Bunlardan biri *Collegi* olarak bilinen on iki üyeli bir kurul, öteki Floransa'nın her semtinin dört mahallesini temsil eden On Altı Sancaktar Kurulu'ydu. Koşullar gerektirdikçe, başka kurullar da atanıyordu: savaştan sorumlu Onlar Kurulu, güvenlikten sorumlu Sekizler Kurulu ve ticaretten sorumlu Altılar Kurulu gibi. Floransa'nın yönetimini tamamlayan iki temsil organı daha vardı: Komün Meclisi (*Consiglio del Commune*) ile Halk Meclisi (*Consiglio del Popolo*). Bu meclisler, *Signoria*'nın önerdiği yasaları denetliyorlardı.

2. Prens

Prens üzerine

Il Principe (*Prens*) ya da Latince başlığıyla *De Principatibus* (Prenslikler Üzerine), 1513 yılında San Casciano'da yazılmış; ama ilk basımı, yazarın ölümünden beş yıl sonra, 1532'de yapılabilmiştir. *Prens*, önce Papa X. Leo'nun kardeşi Giuliano de' Medici'ye; onun ölümü üzerine (1516), Lorenzo di Piero de' Medici'ye ithaf edilmişti.

Machiavelli, Francesco Vettori'ye yazdığı 10 Aralık 1513 tarihli mektupta, *Prens*'i hangi koşullarda yazdığını anlatır. Bir tür zorunlu sürgün hayatı yaşadığı çiftliğinde gün boyunca çiftlik işleriyle uğraştığını, kitap

okuduğunu, yöre halkıyla konuşup oyunlar oynadığını; sonra, akşam eve, çalışma odasına döndüğünü, “eskiler”in (yani, klasik yazarlar) huzuruna çıktığını, onlarla “konuştuğunu” yazar. *Prens* de, bir bakıma, klasik yazarlarla bu konuşmaların (yani, onların yapıtlarını dikkatle okuma) bir ürünüdür:

> Bu konuşmalar sırasında önemli bulduğum şeyleri not edip *De Principatibus* (Prenslikler Üzerine) adlı küçük bir yapıt oluşturdum; söz konusu yapıtta, bu konu hakkındaki görüşleri elimden geldiğince derinlemesine irdeliyor, prensliklerin doğası nedir, ne tür prenslikler vardır, nasıl ele geçirilirler, nasıl elde tutulurlar, nasıl yitirilirler, bunları işliyorum... Bir prensin, özellikle de yeni bir prensin kitabı çok iyi karşılayacağı kanısındayım; bu yüzden, Yüce Giuliano’ya ithaf edeceğim.

Mektubun kalanı, yazarın içinde bulunduğu zor koşulları, özellikle para konusundaki sıkıntılarını gözler önüne serer. Machiavelli, kitap sayesinde bu sıkıntıları aşmayı, yeni Medici yönetiminde bir görev üstlenmeyi ummaktadır; ayrıca, mektubun sonunda, Medicilere karşı komplo girişimi konusunda masum olduğunu dile getirir.

Prens’in yapısı

Prens, bir ithaf mektubuyla 26 bölümden oluşur. Lorenzo de’ Medici’ye hitaben yazılan İthaf Mektubu dışındaki bölümleri, dört ana kısma ayırmak mümkündür:

I.-XI. BÖLÜMLER: Bu bölümlerde prensliklerden söz edilir. Machiavelli prenslikleri dörde ayırır: *Mirasa dayalı prenslikler,* prensin miras yoluyla devraldığı prensliklerdir. *Karma prenslikler,* prensin daha önceki topraklarına eklediği yeni topraklardır. *Yeni prenslikler,* değişik yollardan elde edilebilir: kişinin kendi gücüyle, başkalarının gücüyle, suç edimleri ya da acımasızlıkla, halkın iradesiyle (sivil prenslikler). *Kilise prenslikleri*, Katolik Kilisesi’ne ait Papalık Devletleri’dir.

XII.-XIV. BÖLÜMLER: Bu bölümlerde ordu sorunu ele alınır. Machiavelli’ye göre, bütün devletlerin temelini iyi yasalar ve iyi ordular oluşturur; ayrıca, iyi orduların olmadığı yerde iyi yasalar da olamaz.

Prensin dört tür ordusu olabilir: *Paralı ordu*, disiplinsiz ve sadakatsizdir. *Yardımcı ordu*, bir başka prensten ödünç alınır ve paralı ordudan da kötüdür. *Karma ordu*, kısmen paralı askerlerden, kısmen prensin kendi askerlerinden oluşur ve "tümüyle yardımcı ya da tümüyle paralı ordudan çok daha iyi"dir. Ama en iyisi, prensin *öz ordu*'sudur.

XV.-XXIII. BÖLÜMLER: Bu bölümlerde, "bir prensin uyruklarına ve dostlarına karşı tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği" ele alınır. Prense önerilenler arasında şunlar yer alır: Aşırı cömertlikten kaçınmalı; cömert davranacaksa, bu, iktidara yükselmek için ya da başkalarının kaynaklarıyla olmalıdır. Düzeni korumayı ve uyrukların bağlılığını sağlıyorsa, acımasızlığa başvurabilir. Korkulmayı sevilmeye yeğlemeli, ama nefret edilmekten kaçınmalıdır. Durum öyle gerektiriyorsa, verdiği sözü tutmayabilir, ama bunun için iyi gerekçeleri olmalı; küçümsenme ve nefretten kaçınmalıdır. Saygınlık kazanmak için büyük projelere girişmeli, akıllı yardımcılar seçmeli ve dalkavuklardan uzak durmalıdır.

XXIV.-XXVI. BÖLÜMLER: İtalyan prenslerinin ordu konusundaki hatalı tutumları, halkı kendilerine düşman etmeleri ya da soyluların desteğini alamamaları yüzünden devletlerini yitirdikleri belirtilir. Talihin olumsuz etkilerini en aza indirmenin olanaklı olduğu; yalnızca talihe güvenen prensin yıkıma uğrayacağı; tutumunu zamanın gereklerine göre ayarlayan prensin ise kurtulacağı dile getirilir. İtalya'yı yeni bir prens için elverişli kılan koşullar sıralanır. Machiavelli, son bölümde, İtalya'yı yabancıların egemenliğinden kurtarması için Lorenzo de' Medici'ye seslenir.

Prens'te siyaset, ahlak ve din

Machiavelli, Doğu'nun siyasetname ve Batı'nın "prensin aynası" (*speculum principis)* geleneğinden farklı olarak, *Prens*'i soyut dinsel ya da ahlaki ideallere değil, tarihsel örneklerin değerlendirilmesine ve somut gözlemlere dayandırır. Tarihsel örneklerin önemli işlevlerinden biri, *öykünme* modelleri olmalarıdır. Machiavelli'ye göre, "insanlar hep başkalarının açtığı yollarda yürür ve eylemlerinde taklitle yol alırlar . . . sağduyulu bir kişi, her zaman büyük insanların açtığı yollardan gitmeli ve en kusursuz kişileri taklit etmeli"dir (VI. bölüm). Somut gözlemlere gelince: "Birçok kişi, kendi adına, gerçekte hiç görülmemiş ve hiç

bilinmeyen cumhuriyetler ve prenslikler hayal etmiştir; kişinin nasıl yaşadığı ile nasıl yaşaması gerektiği arasında öyle büyük bir uçurum vardır ki, yapılması gereken uğruna yapılanı terk eden kişi, çok geçmeden korunmasını değil, yıkımını öğrenmiş olur; çünkü her zaman iyi bir insan olmak isteyen kişi, iyi olmayan onca insan arasında kesinlikle yıkıma uğrayacaktır" (XV. bölüm).

Bazı düşünürler, Machiavelli'nin bu tutumunu, Rönesans bilimcileriyle – doğal olgulara ilişkin geleneksel açıklamaların yerine deneysel gözlemleri geçiren Galileo gibi– aynı çizgide görür ve onu modern siyaset biliminin kurucusu kabul ederler.

Prens'te, devlet kavramı özerk ve kendine yeterli bir nitelik kazanır. Batı'nın Hıristiyan ahlakına dayalı geleneksel kavrayışından arındırılan devlet, kendi içinde bir amaç haline gelir. İtalyan edebiyat tarihçisi De Sanctis'in deyişiyle: "Devletin amaçları ve araçları kendine özgüdür; bu yüzden, meşruluğu da kendine özgüdür ve bir dış gücün onayını gerektirmez. Dolayısıyla, devlet bağımsız olduğu gibi, özerktir de: O ne dindir ne ahlak ne de bilim. Devlet bütün yabancı öğelerden arınır ... kendine özgü bir amaç ve kendine özgü araçlar edinir ve böylece devlet bilimi doğmuş olur." Devlet kavramı o kadar mutlak bir nitelik taşır ki, *Prens*'in okuru yer yer gerek yönetenin, gerek yönetilenlerin bu kavramın varlığı için birer araç oldukları izlenimini edinir.

Bir kez devlet kavramı merkeze yerleştirildikten sonra, öteki öğeler de ona göre belirlenir. Sözgelimi, Machiavelli'nin sıradan yurttaş ya da uyruk tanımı, Aristoteles'in özgür yurttaşlar tanımından çok farklıdır. Aristoteles, Yunan şehir devletinde özgür yurttaşı devletin varlığının temel nedeni olarak görürken, Machiavelli sıradan yurttaşları önemsiz, basit kimseler olarak görür; onlar, ortak bir siyasal yaşamın kurucu öğeleri olmaktan çok, prensin iradesine bağımlı bir toplulukturlar.

Demek ki, yönetimin amacı, halkın esenliği değil, devletin istikrarı ve kurulu düzenin sürdürülmesidir. Gerçi Machiavelli istikrarlı bir yönetimin her zaman yurttaşların desteğine dayanması gerektiğini değişik vesilelerle belirtir, ama odak noktası, dış güçler ve işgal tehdidinin önlenmesidir. Diplomasi ve savaşa ayrıcalıklı bir işlev yüklemek, Machiavelli'nin bakış açısının ayırt edici özelliklerinden biridir.

Prens ahlaki açıdan çok eleştirilmiştir. Machiavelli geleneksel ahlak ilkeleri yerine, yeni bir laik etik önerir. Dolayısıyla, geleneksel ahlakın aykırı gördüğü şiddet ya da ahlakdışı tutum, özellikle kendine yeterli ve istikrarlı bir devletin kurulması amacına yönelikse, haklı görülür. Machiavelli'nin getirdiği yeni laik anlayış ile öte dünyayı temel alan eski inancın bağdaşması neredeyse olanaksızdır. Nitekim, *Prens*'te bu yeni anlayışı, eskinin "silahsız peygamberler"ine karşı "tilki ile aslan" nitelikleriyle donanmış prens temsil eder. Machiavelli, Platon'dan Aziz Tommaso'ya ve Hıristiyan hümanistlere uzanan anlayışı bir yana bırakır; sadık kullarını bir çobanın uysal bir sürüyü yönettiği gibi yöneten ideal Hıristiyan prens betimlemesi yerine, Floransa Cumhuriyeti'nin diplomatik görevlisi olarak Avrupa saraylarında gözlemlediği iktidar siyaseti dünyası üzerinde yoğunlaşır.

Amaç için her araç ya da yolun geçerli olduğu görüşü, kaynağını *Prens*'in XVIII. bölümündeki şu sözlerden alır: "İnsanların eylemlerinde, özellikle de başvurulacak bir üst mahkemenin olmadığı prenslerin eylemlerinde, sonuca bakılır. Bu yüzden, bir prens devleti ele geçirecek ve elinde tutacak şekilde hareket etsin; araçları her zaman saygıdeğer bulunacak ve herkesçe övülecektir." Ne var ki, Machiavelli acımasızlığı ya da öteki kötü tutumları, kendi adlarına asla savunmaz. Bunları yalnızca devleti korumaya yönelik tutumlar olarak savunur; Machiavelli'ye göre devletin esenliği, başlı başına bir tür nihai amaçtır. Nitekim, tek amaçları güç olan, yurttaşlarını öldüren, dostlarına ihanet eden, inançsız, acımasız ya da dinsiz siyasetçileri eleştirir: "Bu yöntemler egemenlik kazandırabilir, ama şan kazandıramaz." Güç şan getirmez, doğrulukla eşanlamlı da değildir. Yalnızca güçlü olan prensler, tam da amaçladıkları hedefler yüzünden, övgüye değer prenslerden ayrı tutulmuştur. Önemli bir nokta da, Machiavelli'nin özellikle alçaklıkla prensliğe yükselenlerden söz ederken, bu yöntem hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmayacağını belirtmesidir (VIII. bölüm). Burada ahlaki yön konusundaki karar okura bırakılır.

Prens'te önerilen yöntemler, genellikle "ahlaksız" olarak nitelendirilmiştir; çünkü Machiavelli'nin bazı önerileri acımasız, vahşice ya da düpedüz kötü gibidir: önceki hükümdarın ailesini öldürme, devrim ve isyanları şiddete başvurarak bastırma, vb. Eski Yunanlılar etik ile siyaset arasında yakın bir ilişki görürken Machiavelli, bu iki alanı birbirinden tamamen ayırır.

Machiavelli, *Prens*'in XI. bölümünde, kilise prensliklerinin gözlemlediği tarihsel örüntülere bağımlı olmadığını belirtir; savaştan arınmış bu prensliklerde kötü yöneticilerin bulunması söz konusu değildir. Ama bu bölümdeki gözlemler acı bir alay içerir; aslında, Machiavelli Kilise'nin siyasetteki varlığına bütünüyle karşıdır (bu görüşünü *Konuşmalar*'da açıkça belirtir), kilise prensliklerini, iktidarın etkili bir biçimde pekiştirilmesinin örnekleri olarak görür; Katolik Kilisesi'nin öteki İtalyan prensliklerini denetlemesini sağlayan etmenler üzerinde durur ve bu etmenlerin, güç edinmek için öteki prenslerin kullandıklarından farklı olmadığını ortaya koyar. Kilise de, öteki prenslikler gibi, denetimi ele geçirmek için silahlı güçlerden, zenginlik birikiminden ve ustalıklı siyasal stratejiden yararlanmıştır. Machiavelli, kilise prensliklerinin kendi başlarına bir kategori oluşturduklarını belirterek söze girmiş olsa da, sonuçta bu prenslikleri de başka herhangi bir devlet gibi görür.

Prens'te Erdem, talih ve özgür irade

Prens'te "erdem" (*virtù*), ahlak ya da dindeki anlamının ötesinde bir anlam taşır: Erdem, bir amaca ulaşmak için uygun araçları kullanma yetisidir; kişi bunu yaparken, elverişli "fırsat"tan (*occasione*) yararlanabilmeli ve "talih"in (*fortuna*) olumsuz etkilerinin üstesinden gelebilmelidir. Dolayısıyla, erdem kavramı, güç, beceri, yetenek, kararlılık gibi anlamları içerir. Cömertlik, merhamet gibi ahlaki erdemlere gelince; Machiavelli prensin bunlara sahipmiş gibi görünmesi gerektiğini, ama sırf erdem uğruna erdemli davranmanın prensliğe zarar verebileceğini belirtir. Devletin yararına olacaksa prens acımasızlığa ve dürüst olmayan yollara başvurabilir. Ama erdem gibi, erdemsiz davranışlar da, kendi içinde bir amaç değil, amaca götüren birer araçtır. Prensin her eylemi, taşıdığı ahlaki değer açısından değil, devlet üzerindeki etkisi ışığında değerlendirilmelidir. Machiavelli, erdemi en üst "iyilik"le bağlantılı gören klasik kuramcıların aksine, daha basit bir tanım getirir: Erdem, başkalarının övgüsünü kazanan şeydir.

Genel olarak, *Prens*'te "talih", insanların denetleyemediği bütün koşulları, özellikle de prensin başarısını ya da başarısızlığını doğrudan etkileyen zamanın niteliğini gösterir. Kişi talihi aşmaya çalışmaktan çok, onunla yüzleşmeli ve mümkünse talihi kendi iradesine bağımlı kılmalıdır.

Erdem, talihe karşı koyan insan enerjisi ya da eylemidir. Gerçi Machiavelli'nin bu sözcüğü kullanımı, iyilik ya da erdemli davranış fikrini dışlamaz, ama zorunlu olarak içermez de. Erdem, belli amaçların gerçekleştirilmesine yönelik dürtü, beceri ya da yetenek olup bir prens için yaşamsal önem taşır. Agathokles gibi suç işlemiş kişilerin ya da Severus gibi aşırı derecede acımasız yöneticilerin de erdemi olabilir. Machiavelli, yer yer, doğru uygulanması koşuluyla erdemin talihi alt edebileceğini söylüyor gibidir. Bir prens erdemini mevcut koşullara uyarlayabilseydi, her zaman başarılı olurdu. Fırsat olmazsa, erdemin; erdem olmazsa, fırsatın boşuna olacağı sözü (VI. bölüm), bu iki gücün bağımsız olarak iş görmediklerini; ikisi arasında bir tür işbirliğinin söz konusu olduğunu gösterir. Değişken talihin etkilerini bütünüyle silmek olanaksız olabilir ama kararlı eylemle, değişiklikler için hazırlıklı olmak ve bu değişikliklerin kötü etkilerini azaltmak olanaklıdır.

Romulus ve Kyros erdemli davranmışlardır, çünkü kararları öngördükleri amaçla tutarlılık içindedir; buna karşılık, Büyük İskender talihe yenik düşmüştür, çünkü erken ölümü, henüz kökleri sağlam olmayan bir devletin dağılmasına yol açmıştır. Keza Cesare Borgia da, talihin desteklemediği erdemin en büyük ve belirgin örneğidir.

Machiavelli, *Prens*'in XV. bölümünde klasik filozofların önerdiği erdem anlayışını eleştirir. Machiavelli'ye göre, Aristoteles'in "iyi yaşam" görüşü, başka bir deyişle her tür davranışta erdemli eylemleri öngören Aristoteles öğretisi, gerçek dünyayla çelişir ve bir felsefenin nihai ölçütü, pratik sonuçları olmalıdır. Erdem, soyut bir kavram olarak, bu tür sonuçlarla ilgilenmediğinden, asla siyasal eylemin etkin bir rehberi işlevini göremez.

Prens'in bir amacı da, prensin başarı ya da başarısızlığının ne ölçüde kendi özgür iradesinden ve ne ölçüde içinde yaşadığı ortamdan kaynaklandığını irdelemektir. *Prens,* özgür irade konusunda farklı bir bakış açısı getirir. Ortaçağ ve Rönesans düşünürleri, salgın hastalıkları, kıtlıkları, işgalleri ve öteki afetleri açıklamak için genellikle dine ya da eski yazarlara başvuruyor; bu tür felaketleri fiilen önlemenin insanın gücünü aştığını düşünüyorlardı. Machiavelli, *Prens*'in XXV. bölümünde talihin insan olaylarını belirlemedeki rolünü ele alarak özgür irade ile determinizm arasında bir orta nokta bulmaya çalışır ve talihin insan eylemlerinin yarısını denetlediğini, kalan yarısını özgür iradeye bıraktığını öne sürer; bununla

birlikte, ileri görüşlülüğün insanları talihin etkilerinden koruyabileceğini de belirtir. Dolayısıyla Machiavelli'nin, insanların kendi yazgılarını belirleyebileceğine bir ölçüde inandığı, ama olaylar üzerindeki insan denetiminin mutlak olamayacağını düşündüğü söylenebilir.

Son olarak, Machiavelli'nin cinsiyet konusundaki tutumu da, erdemi algılayışında klasik Roma kültürüne bağlı olduğunu gösterir. İtalyanca *virtù* ("erdem") sözcüğü, Latince *virtus*'tan gelir; *virtus*'un kökü, "erkek" anlamına gelen *vir*'dir. Dolayısıyla, erdemlilik "erkeklere özgü"dür; nitekim, Machiavelli prensin her durumda kadın gibi davranmaktan uzak durması gerektiğini belirtir ve kadınsılığı korkaklık ve hoppalıkla özdeşleştirir. Büyük İskender'e annesinin yön verdiğini, bu yüzden kadınsı görüldüğünü ve bu algılamanın onun sonunu getirdiğini söyler. Machiavelli'nin erkeklik tanımı, cesaret ve kararlılık gibi "katı" erdemleri içerir; buna karşılık, merhamet ve cömertlik gibi "yumuşak" erdemler, kadınlara özgüdür.

3. Çağlar boyunca *Prens*

Prens, yayımlandığı andan başlayarak, hararetli tartışmalara yol açtı. Özellikle İngiltere ve Fransa'da kitabın içeriği ahlakçıların saldırısına uğradı. Bazı Kilise adamları, kitabı şeytanın eseri olarak nitelendirdiler, yazarını ise pagan bir anlayışı savunmakla, kötülük kaynağı olmakla suçladılar. Bu süreç içinde *Makyavelci*, *Makyavelcilik* terimleri doğdu. "Makyavelcilik", günümüz sözlüklerinde de "her türlü ahlak yasasının hiçe sayıldığı siyaset anlayışı; dürüstlükten yoksun siyaset" ya da "siyasette amaca ulaşmak için her tür aracı meşru sayan görüş" olarak tanımlanır.

On altıncı yüzyılda, genellikle tanrıtanımaz, hatta Hıristiyan karşıtı olmakla suçlanan Machiavelli'nin bütün yapıtları Katolik Kilisesi'nin "Yasak Kitaplar Dizini"ne konuldu (1559). Machiavelli, Protestanların da hedefi oldu: 1572'de, Aziz Bartolomeus Yortusu Kıyımı'nda binlerce Protestan'ın öldürülmesi, Catherine de Médici'nin *Prens*'teki önerileri uygulaması olarak değerlendirildi. Keza Protestan İngiltere'de, Machiavelli İngiliz tiyatrosunun "kötü" karakterlerinden biri niteliğini edindi; sözgelimi, Christopher Marlowe'un *Maltalı Yahudi* oyununun başında Makyavel

karakteri, “dini çocuk oyuncağı saydığını, cehaletten başka günah tanımadığını” belirtiyordu.

Prens’e yönelik güçlü bir eleştiri de, Prusya Kralı II. Friedrich’in yazdığı *Anti-Makyavel*’di (1740). Friedrich bu kitabında, *Prens*’in yaklaşımına karşı, erdem, adalet ve sorumluluğu kişiliğinde birleştiren aydın bir hükümdar portresi çiziyordu. Ne var ki, aynı dönemde Hume, Rousseau ve Montesquieu gibi düşünürler, Machiavelli’yi siyasal zorbalığın doğasını açığa vuran bir düşünür olarak görüyorlardı. Rousseau *Toplum Sözleşmesi*’nde *Prens*’i “cumhuriyetçilerin kitabı”, Machiavelli’yi ise “dürüst bir insan, iyi bir yurttaş” olarak nitelendiriyor, onun “krallara öğüt verir gibi görünüp halklara büyük öğütler” verdiğini belirtiyordu. İtalya’da birliği sağlamaya yönelik Risorgimento hareketi sırasında da, *Prens*’in son bölümü birleşik ulusun habercisi olarak yorumlanıyordu.

Yirminci yüzyılda, *Prens* değişik şekillerde yorumlandı. Bir görüşe göre, *Prens* Hıristiyanlık karşıtı, pagan anlayışı savunan bir kitaptır; bir başka görüşe göre, tam tersine, Machiavelli bir Hıristiyan ahlakçısıdır ve siyasetteki yozluklara işaret etmektedir. Kimileri *Prens*’i düşkün insan doğası üzerine yazılmış, umutsuzluk ve kaygının ürünü bir kitap olarak görürler; kimileri ise, Machiavelli’nin siyasete gerçekçi bir tutumla yaklaşan, keskin bir gözlemci olduğunu öne sürerler. Bir yoruma göre, *Prens*’in görünürdeki ahlakdışılığı, ahlak açısından yansız bir tutum takınmanın, siyasetin işleyişini olumlu ya da olumsuz bir yargıda bulunmadan, bilimsel bir gözle değerlendirmenin ürünüdür. Ayrıca, *Prens*’in bir yergi olduğunu öne sürenler olmuştur; bu görüşe göre, Machiavelli, denetimsiz iktidarın yol açacağı sonuçları göstererek okuru uyarmaktadır. Bu yorumu öne sürenler, Machiavelli’yi cumhuriyetçiliğin ve özgürlüğün savunucusu olarak görürler; zorbalığın işleyişini betimlemesindeki amacın, bu zorbalığa direnebilmek olduğunu belirtirler. Öte yandan, *Prens*’i totaliter rejimler için bir rehber olarak değerlendirenler de vardır; sözgelimi, Bertrand Russell *Prens*’i “gangsterlerin elkitabı” olarak nitelendirmiştir.

4. Çeviri üzerine

Prens'in bu çevirisi için temel alınan metin şudur: Niccolò Machiavelli, *Il Principe,* yay. haz. Giorgio Inglese (Torino: Einaudi, 1995).

Bununla birlikte, okuma ve başvuru kolaylığı açısından, şu basımdaki paragraf bölümlemesi benimsenmiştir: Niccolò Machiavelli, *Il Principe,* yay. haz. Piero Melograni (Milano: Rizzoli, 2006).

Paragrafların başında köşeli parantez içinde verilen rakamlar, paragrafları gösterir; bu hem genel olarak okumayı, hem *Açıklamalı Dizin*'e başvuruyu kolaylaştıracaktır.

İtalyanca aslından yapılan bu yeni *Prens* çevirisinin en önemli özelliği, Türkçe'nin imkân verdiği ölçüde, Machiavelli' nin metnine olabildiğince bağlı, sözcüğü sözcüğüne bir çeviri olmasıdır. Her türlü açımlamadan kaçınılmış, zorunlu hallerde bu tür açımlamalar köşeli parantez içinde verilmiş; hem genel okur hem çeviriyi aslıyla karşılaştırarak okuyacak olanlar için, Machiavelli düşüncesi ekleme, çıkarma, vb. olmadan, "olduğu gibi" yansıtılmaya çalışılmıştır: Bunun tek istisnası, özellikle tümce başlarındaki "ve" bağlacının çeviride yer yer kullanılmaması; bir de, Machiavelli'nin çok sık kullandığı "çünkü" bağlacının, anlam yitimi olmaksızın birkaç tümceden çıkarılmasıdır.

Aynı ilke doğrultusunda, yani Machiavelli metniyle okurun arasına girmemek için, dipnotlar asgari düzeyde tutulmuş, bazı küçük açıklamalar – gene köşeli parantez içinde verilmek suretiyle– metne yedirilmiştir. Buna karşılık, okur *Prens*'teki hemen her göndermeye ilişkin bilgiye kitabın sonundaki *Açıklamalı Dizin*'den ulaşabilir.

KEMAL ATAKAY

MACHIAVELLI’NİN YAŞAMI

VE YAPITLARI

1469	3 Mayıs. Niccolò Machiavelli, Floransa'da dünyaya gelir. Babası avukat Bernardo, annesi Bartolomea de' Nelli'dir.
1494	Fransa Kralı VIII. Charles, İtalya'ya girer, Floransa'yı da işgal eder. Floransalılar, Fransa kralının koşullarını kolayca kabul ettiği için Piero de' Medici'yi Floransa'dan kovar, cumhuriyeti ilan ederler.
1498	Sapkınlıkla suçlanan ve aforoz edilen Savonarola, Signoria Meydanı'nda yakılarak idam edilir. 15 Haziran. Machiavelli, Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci sekreterliğine atanır.
1500	19 Mayıs. Machiavelli'nin babası Bernardo Machiavelli ölür.

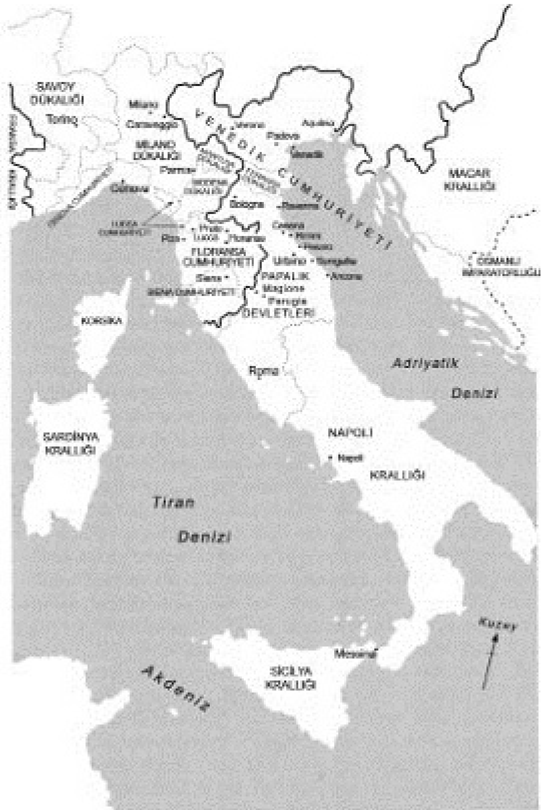
Haziran-Temmuz. Fransızlar Napoli Krallığı’na saldırır.

	Temmuz. Machiavelli, ilk diplomatik göreviyle Fransa'ya gider; XII. Louis ve Rouen Kardinali Georges d'Amboise ile görüşür.
1502-3	Machiavelli, Romagna bölgesi ve Roma'da, Cesare Borgia yanındaki diplomatik görevlerini tamamlar; Borgia'nın, babası Papa VI. Alexander'in ölümünden sonra, iktidardan düşmesine tanık olur.
1503	Ocak. Machiavelli, Cesare Borgia'nın sarayından döner.

18 Ağustos. Papa VI. Alexander ölür. 22 Eylül’de III. Pius papalığa seçilir.

	Ekim. III. Pius'un 18 Ekim'deki ani ölümü üzerine, Machiavelli görevli olarak Roma'ya gider, II. Julius'un papa seçilmesi sürecini izler.
1504	Ocak. Machiavelli, verilen görev üzerine ikinci kez Fransa'ya, XII. Louis ile görüşmeye gider.
1506	Machiavelli, Floransa Cumhuriyeti'nin verdiği diplomatik bir görevle Papa II. Julius'a gider.
1507-8	Machiavelli, diplomatik bir görevle İmparator I. Maximilian'ın sarayına gönderilir.
1512	Soderini'nin cumhuriyeti yıkılır ve Floransa'da Mediciler yeniden iktidara gelirler.
1513	Medicilere komplo düzenlemekle suçlanan, görevden alınarak tutuklanan ve işkence gören Machiavelli, daha sonra serbest bırakılır; Sant'Andrea in Percussina'daki çiftliğine çekilir. "Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar"ı yazmaya başlar ve Prens'i tamamlar.
1513-17	Konuşmalar'ı tamamlar.
1515-16	Savaş Sanatı'nı tamamlar.
1518	En önemli edebiyat yapıtı sayılan Adamotu'nu yazar; bu komedinin yayımlanma tarihi, 1519'dur.
1520	"Castruccio Castracani'nin Yaşamı"nı yayımlar; bu çalışmasından ötürü, Floransa Üniversitesi onu Floransa tarihini yazmakla görevlendirir.
1521	Savaş Sanatı yayımlanır.
1525	13 Ocak. Machiavelli'nin yeni komedisi Clizia sahneye koyulur.

	Mayıs. Machiavelli, Floransa Tarihi'ni Papa VII. Clemens'e sunmak üzere Roma'ya gider.
1527	21 Haziran. Machiavelli ölür; 22 Haziran'da Santa Croce Kilisesi'ne defnedilir.
1531	Prens yayımlanır.
1532	Konuşmalar yayımlanır.
1559	Machiavelli'nin yapıtları, Yasak Kitaplar Dizini'ne koyulur.

1500 yılında İtalya

PRENS

Niccolò Machiavelli’den

Muhteşem Lorenzo de’ Medici’ye

[1] Çoğu kez, bir prensin gözüne girmeyi arzu edenler, ona en değer verdikleri ya da onun en çok hoşuna gideceğini düşündükleri şeyleri sunmayı âdet edinmişlerdir; bu yüzden, prenslere sık sık atlar, silahlar, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve yüceliklerine yaraşır buna benzer süsler sunulduğunu görürüz. Dolayısıyla, Zât-ı Şâhâneleri’ne, size bağlılığımın bir kanıtını sunmayı arzu ettiğimde, elimdeki şeyler arasında, büyük adamların eylemlerine ilişkin bilgiden daha değer verdiğim ya da o denli değerli bulduğum bir şey bulamadım; çağımızda olup bitenler konusunda uzun bir deneyim ve eskiden olanları sürekli okuma yoluyla edindiğim bir bilgi bu: O eylemleri yoğun bir çalışmayla uzun uzun düşünüp inceledikten sonra, şimdi küçük bir kitapta derleyerek Zât-ı Şâhâneleri’ne yolluyorum.

[2] Gerçi bu eserin konumunuza layık olmadığının farkındayım, ama gene de insancıllığınız sayesinde onu kabule şayan bulacağınızdan eminim; çünkü etraflıca düşündükten sonra şu kanıya vardım: Size, yıllarca, pek çok sıkıntı ve tehlikeye göğüs gererek öğrenip anladıklarımı, çok kısa sürede anlayabilme olanağını sunmaktan daha büyük bir armağan verebilmem olanaksız. Bu eseri, çoğu kimsenin, konularını betimlemek ve süslemek için kullanmayı âdet edindiği dolambaçlı ifadeler, gösterişli ve görkemli sözcüklerle ya da başka herhangi bir söz sanatıyla ve konu dışı süsle bezeyip doldurmadım; çünkü bu eser ya hiç itibar görmesin ya da yalnızca içeriğinin farklılığı ve konusunun ciddiliğiyle beğenilsin istedim. Aşağı ve mütevazı konumdaki birisinin, prenslerin yönetimlerini tartışmaya ve kurallarını belirlemeye cüret etmesinin kendini beğenmişlik olarak addedilmesini istemem; çünkü nasıl manzara resmi yapanlar, dağların ve yüksek yerlerin yapısını gözlemlemek için ovada alçak bir konumda duruyor ve alçak yerlerin yapısını gözlemlemek için dağların tepesine çıkıyorlarsa, aynı şekilde, halkların yapısını iyi tanımak için prens olmak ve prenslerin yapısını iyi tanımak için de halktan birisi olmak gerekir.

[3] O yüzden, Zât-ı Şâhâneleri, bu küçük armağanı, benim onu size gönderdiğim bu duygularla kabul edin; dikkatle okuyup değerlendirecek olursanız, onda talihin ve öteki niteliklerinizin size vaat ettiği yüceliğe erişeceğinize dair en içten dileğimi göreceksiniz. Ve Zât-ı Şâhâneleri, yüceliğinizin doruğundan zaman zaman gözlerinizi bu aşağıdaki yerlere

çevirecek olursanız, benim nasıl haksız yere büyük ve sürekli bir talihsizliğe katlandığımı göreceksiniz.

I

Kaç tür prenslik vardır ve hangi yollarla ele geçirilirler?

[1] İnsanlar üzerinde [siyasal] egemenliği olmuş ve olan bütün devletler, bütün yönetimler, geçmişte olduğu gibi bugün de, ya cumhuriyettir ya prenslik. Prenslikler ya mirasa dayalıdır ya yenidir. Mirasa dayalı prensliklerde, senyörün soyu uzun süredir iktidardadır. Ve yeni prenslikler ya bütünüyle yenidir –Milano, Francesco Sforza için böyleydi– ya da onları ele geçiren prensin mirasa dayalı devletine eklediği uzuvlar gibidirler – Napoli Krallığı, İspanya Kralı [II. Fernando] için böyledir. Bu yolla ele geçirilen devletler, ya bir prensin yönetimi altında yaşamaya ya özgür olmaya alışkındırlar ve kişi bunları ya başkalarının silahlarıyla ya kendi silahlarıyla ya talihin sayesinde ya yeteneğiyle ele geçirir.

II

Mirasa dayalı prenslikler üzerine

[1] Cumhuriyetleri değerlendirmeyi bir yana bırakıyorum, çünkü başka bir yerde[1] onlardan uzun uzadıya söz ettim. Yalnızca prensliği ele alacağım ve yukarıda belirlediğim konuları açımlayarak bu prensliklerin nasıl yönetilebileceğini ve nasıl elde tutulabileceğini tartışacağım.

Öyleyse, diyebilirim ki, prensin soyuna alışkın, mirasa dayalı devletlerde yönetimi elde tutmanın zorlukları, yeni devletlerdekinden çok daha azdır; çünkü ataların kurduğu düzeni bozmamak, sonra da sıra dışı olaylara uygun bir yönetimi benimsemek yeterli olur; bu yolla, böyle bir prens olağan bir beceriye sahipse, olağanüstü ve aşırı bir güç elinden almadıkça, her zaman devletini koruyacaktır; devleti elinden alınsa bile, işgalcinin en küçük bir hatasında devleti yeniden ele geçirir.

[2] İtalya’da böyle bir örneğimiz var bizim: Ferrara dükü.[2] Ferrara dükünün, 1484’te Venediklilerin, 1510’da Papa Julius’un saldırılarına karşı koyabilmesinin tek nedeni, ailesinin uzun süredir iktidarda olmasıydı. Soyu gereği iktidarda olan bir prensin, uyruklarına şiddet uygulamak için daha az gerekçesi ve daha az zorunluluğu vardır, bu yüzden daha çok sevilmesi olağandır; aşırı kusurları ondan nefret edilmesine yol açmadıkça, uyruklarının doğal olarak onu sevmeleri beklenir. İktidarın eskiliği ve sürekliliği içinde, yeniliklerin anıları ve gerekçeleri silinip gider; çünkü bir değişim, daima başka bir değişimin oluşumuna zemin hazırlar.

III

Karma prenslikler üzerine

[1] Ama yeni prenslikte zorluklar söz konusudur. İlk olarak, prenslik bütünüyle yeni değil de, eski bir devlete eklenen bir parça ise (bu ikisinin oluşturduğu bütüne karma adı verilebilir), değişiklikler öncelikle doğal bir zorluktan kaynaklanır. Bütün yeni prensliklerde var olan bir zorluktur bu: İnsanlar, durumlarının daha iyiye gideceğine inanarak seve seve efendi değiştirirler ve bu inanç, efendilerine karşı silaha sarılmalarına yol açar; ama bu konuda kendilerini aldatmış olurlar, çünkü daha sonra deneyim yoluyla durumlarının daha kötüye gittiğini görürler. Bu, doğal ve olağan başka bir zorunluktan kaynaklanır, o da şudur: Yeni prens olan kişi, gerek askerlerle, gerek yeni bir fethin yol açtığı başka pek çok haksızlıkla yeni uyruklarının huzurunu bozmak zorundadır; öyle ki, prensliği işgal etmekle huzurunu bozduğun herkesin düşmanlığını kazanır ve seni iktidara getirenlerin dostluğunu koruyamazsın, çünkü onları önceden umdukları şekilde hoşnut edemezsin ve onlara borçlu olduğun için, onlara karşı katı önlemlere de başvuramazsın; çünkü kişinin, ordusu ne denli güçlü olursa olsun, bir bölgeye girebilmek için her zaman o bölge halkının desteğine gereksinmesi vardır. Bu nedenlerden ötürü, Fransa Kralı XII. Louis, Milano'yu çok çabuk işgal edip çok çabuk yitirmiş ve ilk işgalde Ludovico'nun[3] kendi kuvvetleri şehri ondan geri alması için yeterli olmuştu; çünkü krala kapılarını açmış olan halk, görüşünde ve daha iyi bir gelecek beklentisinde aldandığını görünce, yeni prensin yol açtığı sıkıntılara katlanamamıştı.

[2] Şu da kesin bir gerçektir: Başkaldıran ülkeler ikinci kez ele geçirildiklerinde, yitirilmeleri daha zordur; çünkü senyör başkaldırıyı fırsat bilerek, durumunu sağlama almak için suçluları cezalandırmada, kuşkuluları saptamada, zayıf noktaları güçlendirmede daha sakınımsız davranır. Böylece, Fransa'nın Milano'yu yitirmesi için ilk defasında Dük Ludovico'nun sınırlara saldırması yeterli olmuşken, ikinci kez yitirmesi için, bütün dünyanın Fransa'ya karşı koyması ve ordularını bozguna uğratıp İtalya'dan kovması gerekmiştir; bu da, yukarıda sözü edilen nedenlerden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, hem ilk kez hem ikinci kez, Milano Fransa'nın elinden alınmıştır.

İlk yitirmenin genel nedenleri üzerinde durduk; şimdi ikinci yitirmenin nedenlerini belirlemek ve Fransa kralının elinde hangi çarelerin bulunduğunu, onun durumundaki bir başkasının, ele geçirdiği yeri Fransa'dan daha iyi koruyabilmek için hangi çarelere başvurabileceğini görmek kalıyor geriye.

[3] Öyleyse, şunu belirtmem gerek: Ele geçirildiklerinde, ele geçirenin eski devletine eklenen devletler, ya aynı bölge ve aynı dildendirler ya değildirler. Aynı bölge ve aynı dilden iseler, bunları elde tutmak çok kolaydır, özellikle de özgür yaşamaya alışmamışlarsa. Bu devletleri güvenli biçimde elde tutmak için, orada hüküm sürmekte olan prensin soyunu yok etmek yeterli olur; çünkü öteki yönler açısından, eski yaşam tarzları korunduğu ve göreneklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece, insanlar huzur içinde yaşamayı sürdürürler. Uzun süre Fransa'nın parçası olan Burgonya, Bretanya, Gaskonya ve Normandiya'da böyle olmuştur;[4] bazı dil farklılıkları olmasına rağmen, gene de görenekleri birbirine benziyor ve kolayca birbirleriyle uyum içinde yaşayabiliyorlar. Bu devletleri ele geçiren kişi, onları elinde tutmak istiyorsa, iki şeye dikkat etmelidir: İlki, eski prensin soyu yok edilmeli; ikincisi, yasalarında ve vergilerinde değişikliğe gidilmemelidir; böylece, yeni devlet çok kısa sürede eski prenslikle tekvücut haline gelir.

[4] Ama dili, görenekleri ve kurumları farklı bir bölgedeki devletler ele geçirildiğinde, zorluklar baş gösterir ve bu devletleri elde tutmak için çok talihli ve son derece azimli olmak gerekir. En iyi ve en etkili çarelerden biri, ele geçiren kişinin gidip orada yaşaması olacaktır. Bu, ele geçirilen yeri daha güvenli ve daha sürekli kılar, tıpkı Türk'ün Yunanistan'da yaptığı gibi: O devleti elinde tutmak için aldığı öteki bütün önlemlere rağmen, eğer gidip orada oturmasaydı, bu devleti elinde tutması mümkün olmazdı. Çünkü orada olursan, sorunları doğduğu anda görür, hemen önlemini alabilirsin; orada olmazsan, sorunlardan ancak ciddi bir hal aldıklarında ve artık herhangi bir çare kalmadığında haberin olur. Üstelik, [orada olursan] görevlilerin bölgeyi soyamaz; prense doğrudan başvurabilme, uyrukları hoşnut eder; böylece, iyi olmak isteyenlerin, prensi sevmek için, başka türlü olmak isteyenlerin ise, ondan korkmak için daha çok gerekçeleri olur. Dışarıdan bu devlete saldırmak isteyen, daha çok çekinir; demek ki, orada oturuyorsa, prensin yeni devletini yitirmesi çok zordur.

[5] Daha iyi bir başka çare, bir iki yerde devleti prense bağlayacak olan koloniler kurmaktır; çünkü prensin ya bunu yapması ya da burada çok sayıda atlı ve piyade birliği bulundurması gerekir. Koloniler büyük bir harcamayı gerektirmez ve prens hiç harcama yapmadan ya da çok az bir harcamayla koloniler kurup bunları orada tutabilir ve yalnızca yeni yerleşenlere vermek üzere tarlalarını ve evlerini elinden aldıklarını zarara uğratmış olur, ama zarara uğrayan bu kişiler, o devletin çok küçük bir bölümünü oluşturur ve dağınık ve yoksul oldukları için prense asla zarar veremezler; geri kalan herkes, bir yandan zarar görmemiş olur (bu yüzden de, seslerini çıkarmamak zorunda kalacaklardır), öte yandan malları ellerinden alınanların durumuna düşme korkusuyla hata yapmaktan çekinirler. Sonuç olarak şunu belirteyim ki, bu koloniler büyük harcamalar gerektirmezler, daha sadıktırlar ve daha az zorluk çıkarırlar; zarara uğrayanlara gelince, daha önce belirtildiği gibi, yoksul ve dağınık oldukları için tehlike oluşturmazlar. Bu konuda şunu belirtmek gerekir: Ya insanların gönlünü hoş tutmalı ya da onları yok etmelidir; çünkü insanlar uğradıkları küçük zararların öcünü alırlar, ama büyük zararların öcünü alamazlar; bu yüzden, insana verilecek zarar, intikam korkusu olmayacak biçimde olmalıdır. Ama prens orada koloniler yerine asker bulundurursa, devletin bütün gelirlerini savunma için harcamak zorunda kalacağından, çok daha fazla para harcar, böylece kazanç kayba dönüşür. Ve prens çok daha fazla zarara yol açar, çünkü ordusunun ülkenin değişik yerlerinde barınmasından bütün devlet zarar görür; bunun yol açtığı rahatsızlığı herkes hisseder ve herkes prense düşman olur. Üstelik, bunlar prense zarar verebilecek düşmanlardır, çünkü yenilmiş olsalar bile, kendi yurtlarında kalmaktadırlar. Demek ki, her açıdan, böyle bir savunma yararsızdır, koloni kurma ise yararlıdır.

[6] Ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, kendi bölgesinden farklı bir bölgeyi ele geçiren kişi, daha güçsüz komşuların başı ve savunucusu haline gelmeli, güçlüleri zayıflatmak için elinden geleni yapmalı ve kendisi kadar güçlü bir yabancının herhangi bir nedenle oraya girmesinin önüne geçmelidir. O bölgeye böyle bir yabancıyı ya aşırı hırs ya da korku yüzünden durumlarından hoşnut olmayanlar sokarlar hep: Bir zamanlar Aitolialılar Romalıları Yunanistan’a böyle sokmuşlar;[5] keza Romalılar girdikleri her bölgeye, o bölgede yaşayanlarca sokulmuşlardır. Olan şudur: Güçlü bir yabancı bir bölgeye girer girmez, oradaki daha güçsüz herkes, eskiden

onlara hükmetmiş olan güçlüye duydukları hasetin etkisiyle hemen ona bağlanırlar; öyle ki, bu zayıf güçler söz konusu olduğunda, yabancının onları kendi yanına çekmek için hiçbir çaba harcaması gerekmez, çünkü hep birlikte ve seve seve onun ele geçirdiği devletin bir parçası haline gelirler. Güçlü yabancı bir tek onların gereğinden fazla güç ve yetki elde etmelerini önlemeye bakmalıdır; kendi gücü ve onların desteğiyle güçlü olanları kolayca bastırıp o bölgenin her açıdan tek hâkimi olur. Bu noktalara dikkat etmeyen kişi, ele geçirdiği yeri kısa sürede yitirecek ve orasını elinde bulundurduğu sürece, sayısız zorluk ve sıkıntıyla karşı karşıya kalacaktır.

[7] Romalılar ele geçirdikleri bölgelerde bu noktalara çok dikkat etmişlerdir: Koloniler kurmuş, güçlerini artırmaksızın güçsüzleri korumuş, güçlüleri sindirmiş ve orada güçlü yabancıların itibar kazanmalarına izin vermemişlerdir. Örnek olarak yalnızca Yunanistan bölgesini anmanın yeterli olacağı kanısındayım: Romalılar, Akhaları ve Aitolialıları desteklediler; Makedonya Krallığı'nı çökerttiler; Antiokhos'u kovdular; Akhaların ya da Aitolialıların olumlu tutumlarına bakarak onların topraklarını genişletmelerine asla izin vermediler; Philippos'un ikna edici sözleri, asla ona boyun eğdirmeden onunla dost olmalarını sağlamadı; keza Antiokhos'un gücü, o bölgede herhangi bir yetkiyi elinde bulundurmasına izin vermelerine yol açmadı. Çünkü Romalılar bu durumlarda, bütün bilge prenslerin yapması gerekeni yaptılar: Bilge prensler, yalnızca var olan sorunları değil, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları da dikkate alırlar ve her tür çabayı göstererek bunları önlemeye çalışırlar; çünkü sorunlar önceden görüldüğünde, çareleri kolayca bulunur; ama kapına dayanmalarını beklersen, hastalık artık iyileştirilemez hale geldiği için, ilaç çok geç kalmış olur.

[8] Hekimlerin verem için söyledikleri burada da geçerlidir: Başlangıçta bu hastalığı iyileştirmek kolay, ama teşhis etmek zordur; zaman geçtikçe, başlangıçta teşhis ve tedavi edilmediği için, hastalığı teşhis etmek kolaylaşır, ama iyileştirmek zorlaşır. Devlet işlerinde de aynısı olur: Devlette ortaya çıkan hastalıklar önceden görüldüklerinde (bunu ancak uzak görüşlü birisi yapabilir) çabuk iyileştirilirler; ama bu hastalıkların görülmemesi ve herkesin görebileceği şekilde büyümelerine izin verilmesi durumunda, artık herhangi bir tedavi söz konusu olamaz.

Dolayısıyla, sorunları önceden gören Romalılar, her zaman bir çözüm yolu bulmuş ve savaştan kaçınılamayacağını, ancak başkalarının yararına ertelenebileceğini bildikleri için, savaştan kaçınmak gibi bir amaçla hastalığın ilerlemesine asla izin vermemişlerdir; bu yüzden, Philippos ve Antiokhos'la İtalya'da savaşmamak için, Yunanistan'da savaşmak istemişlerdir; o zamanlar, bu iki savaştan da kaçınabilirlerdi, ama bunu istemediler. Günümüz bilgelerinin dillerinden hiç düşürmediği "zamanın getirdiği avantajdan yararlan" önerisinden asla hazzetmediler, bunun yerine kendi güçlerinden ve uzak görüşlülüklerinden yararlandılar; çünkü zaman her şeyi önü sıra sürükler ve iyiyi olduğu kadar kötüyü, kötüyü olduğu kadar iyiyi getirebilir beraberinde.

[9] Ama Fransa'ya dönelim ve sözünü ettiğimiz şeylerden herhangi birini yapıp yapmadığını gözden geçirelim; [VIII.] Charles'dan değil, [XII.] Louis'den, dolayısıyla İtalya'da daha uzun süre egemenlik sürdüğü için kaydettiği aşamaları daha iyi gözlemlediğimiz birisinden söz edeceğim ve onun farklı bir bölgede egemenliği koruyabilmek için nasıl yapılması gereken şeylerin tersini yaptığını göreceksiniz.

[10] Kral Louis, onun gelmesiyle Lombardiya'nın yarısını ele geçirmek isteyen Venedik'in hırsı yüzünden İtalya'ya girmiştir. Kralın aldığı bu kararı kınamak istemiyorum; İtalya'da bir dayanak noktası oluşturmak istediği ve bu ülkede dostları olmadığı, üstelik Kral Charles'ın davranışları yüzünden bütün kapılar yüzüne kapandığı için, elinden geldiğince dostluklar kurmaya zorlandı; öteki hamlelerinde herhangi bir hata yapmamış olsaydı, bu olumlu kararı başarılı olabilirdi. Şu var ki, kral Lombardiya'yı ele geçirir geçirmez, Charles'ın elinden almış olduğu itibarı yeniden kazandı: Cenova teslim oldu; Floransalılar onunla müttefik oldular; Mantova markisi, Ferrara dükü, Bentivogliolar, Forlì kontesi, Faenza, Rimini, Pesaro, Camerino, Piombino senyörleri, Luccalılar, Pizalılar, Sienalılar, her biri dost olmak için öne atıldılar.[6] O zaman Venedikliler aldıkları kararın aşırı derecede cüretli olduğunu kavradılar: Lombardiya'nın iki şehrini ele geçirebilmek için, kralı İtalya'nın üçte birinin senyörü yapmışlardı.

[11] Şimdi bir düşünün: Kral, yukarıda belirtilen kurallara uymuş ve bütün dostlarını kollayıp savunmuş olsa, İtalya'daki itibarını ne kadar az bir zorlukla koruyabilirdi; çok sayıdaki bu dostları, güçsüz oldukları ve kimi Kilise'den, kimi Venediklilerden korktuğu için, hep onunla birlikte olmak

zorundaydılar ve kral onlar aracılığıyla, geri kalan güçlülerden kolayca kendini sakınabilirdi. Oysa o, Milano'ya gelir gelmez bunun tersini yaptı, Romagna'yı işgal etmesi için Papa Alexander'e yardım etti. Bu kararla, dostlarını ve ona sığınmış olanları uzaklaştırarak kendisini güçsüz düşürdüğünü ve Kilise'ye onca yetki veren ruhani güce bir o kadar siyasal güç ekleyerek Kilise'ye güç kazandırdığını da fark etmedi. Ve ilk hatayı yapınca, başka hatalar yapmak zorunda kaldı; öyle ki, Alexander'in hırsına son vermek ve onun Toscana'nın efendisi olmasını engellemek için, İtalya'ya gelmek zorunda kaldı. Kilise'yi güçlendirmekle ve dostlarını yitirmekle yetinmedi; Napoli Krallığı'nı gözüne kestirdiği için, onu İspanya kralıyla bölüştü. Ve başta İtalya'nın egemeni iken, o bölgenin hırslı kişileri ve ondan hoşnut olmayanlar başvurabilsinler diye oraya bir ortak getirdi; o krallığın başına kendisine bağlı bir kralı getirebilecekken, onu uzaklaştırdı ve yerine kendisini kovabilecek birisini getirdi.

[12] Ele geçirme arzusu, gerçekten de çok doğal ve olağan bir şeydir ve gücü yeten insanlar bunu yaptıklarında, her zaman övülecek ya da [en azından] yerilmeyeceklerdir; ama bunu yapacak güçleri olmadığında ve her ne olursa olsun böyle bir şeyi yapmak istediklerinde, hata etmiş olurlar ve kınanmayı hak ederler. Demek ki, Fransa Napoli'ye kendi güçleriyle saldırabilecek idiyse, bunu yapmalıydı; saldıracak gücü yok idiyse, krallığı paylaşmamalıydı. Ve Lombardiya'nın Venediklilerle bölüşülmesi, Louis'nin İtalya'ya ayak basmasını sağladığı için mazur görülebilirse de, Napoli'nin bölüşülmesi eleştiriyi hak eder, çünkü benzer bir zorunlukla mazur gösterilemez.

Demek ki, Louis şu beş hatayı işlemişti: Daha zayıf güçleri yok etti; İtalya'da güçlü birisinin gücünü artırdı; o bölgeye çok güçlü bir yabancıyı getirdi; oturmak üzere oraya gelmedi; orada koloniler kurmadı.

[13] Gene de bu hatalar, Venediklilerin elinden devletlerini almak gibi altıncı bir hatayı yapmasaydı, sağken ona bir zarar vermeyebilirdi; çünkü Kilise'yi güçlendirmemiş, İspanya'yı İtalya'ya sokmamış olsaydı, Venediklileri ezmek makul ve gerekli olurdu; ama ilk kararları aldıktan sonra, onların yıkımına asla izin vermemeliydi; çünkü Venedikliler güçlü oldukları sürece, başkalarının Lombardiya'yı ele geçirmesine her zaman engel olurlardı: hem kendileri Lombardiya'nın egemeni olmadıkça buna izin vermeyecekleri için hem ötekiler Lombardiya'yı Fransa'nın elinden

alıp Venediklilere vermeyeceği ve her iki tarafa [Fransa ile Venedikliler] saldırmayı göze alamayacağı için. Ve birisi, Kral Louis bir savaştan kaçınmak için Alexander'e Romagna'yı, İspanya'ya Napoli Krallığı'nı verdi, derse yukarıda belirtilen gerekçelerle şu karşılığı veririm: Kişi savaştan kaçınmak için asla bir karışıklığın sürmesine izin vermemelidir; çünkü savaştan kaçamazsın, kendi zararına ertelersin. Birileri de, kralın Papa'ya, evliliğini iptal etmesi ve Rouen piskoposunu kardinal ataması karşılığında[7] ona bu hizmeti yapma sözü verdiğini öne sürerse onlara daha sonra [XVIII. bölümde] prenslerin verdikleri sözler ve bunlara nasıl uymaları gerektiği konusunda söyleyeceklerim ile yanıt vereceğim.

[14] Dolayısıyla, Kral Louis, bölgeleri ele geçirmiş olup onları elinde tutmak isteyen başkalarının uyduğu kuralların hiçbirine uymadığı için yitirmiştir Lombardiya'yı; bu hiçbir açıdan olağanüstü değildir, aksine son derece olağan ve akla yatkın bir şeydir. Valentino –Papa Alexander'in oğlu Cesare Borgia'ya halk bu adı takmıştı– Romagna'yı işgal ettiği sırada, Nantes'da Rouen kardinaliyle bu konuyu konuşmuştum; Rouen kardinali bana İtalyanların savaştan anlamadıklarını söyleyince, ben de ona Fransızların siyasetten anlamadıkları karşılığını vermiştim: Siyasetten anlasalar, Kilise'nin bu kadar güç kazanmasına izin vermezlerdi. Ve deneyim yoluyla görüldü ki, İtalya'da Kilise'nin ve İspanya'nın güç kazanmasına Fransızlar neden olmuş ve onlar da Fransa'nın yıkımına yol açmışlardır. Bundan, hemen hiç şaşmayan genel bir kural çıkarabiliriz: Başkasının güçlenmesinin nedeni olan kişi, kendi yıkımına yol açar; çünkü o güç, ya becerinin ya zor kullanmanın sonucudur ve güçlü hale gelmiş kişi için bu iki nitelik de kuşkuludur.

IV

İskender’in işgal ettiği Dareios Krallığı, İskender’in ölümünden sonra onun ardıllarına niçin başkaldırmadı?

[1] Yeni ele geçirilen bir devleti elde tutmanın zorlukları göz önünde bulundurulduğunda, nasıl olup da Büyük İskender’in birkaç yıl içinde Asya’nın hâkimi olduğuna şaşıranlar çıkabilir; üstelik, Asya’yı işgal ettikten hemen sonra ölünce, bütün devletin başkaldırması olağan görünürken, İskender’in ardılları gene de iktidarı korumuş ve devleti ellerinde tutarken, kendi hırsları yüzünden aralarında çıkan sorunlar dışında başka zorlukla karşılaşmamışlardır. Buna vereceğim karşılık, tarihten bildiğimiz bütün prensliklerin iki farklı biçimde yönetildiği olacaktır: Ya bir prens ve başka herkesin emir kulu olduğu –bu emir kullarından bazıları, prensin kayırması ve izniyle, bakanlar olarak o krallığı yönetmeye yardım ederler– bir yönetim; ya da bir prens ile baronların –baronlar unvanlarını senyörün kayırmasına değil, geçmişten gelen soyluluklarına borçludurlar– ortak yönetimi. Bu baronların topraklarını kendi toprakları, baronları da efendileri bilip onlara doğal olarak sevgi besleyen uyrukları vardır. Bir prensin ve emir kullarının yönettiği devletlerde en büyük yetki prenstedir; çünkü prensin bütün bölgesinde ondan üstün görülebilecek kimse yoktur ve insanlar bir başkasına itaat ediyorlarsa, ona prensin bakanı ya da görevlisi olarak itaat eder, o kişiye özel bir sevgi beslemezler.

[2] Günümüzde bu iki farklı yönetimin örnekleri, Türk [sultanı] ile Fransa kralıdır. Türk monarşisinin tamamını tek bir kişi yönetir; ötekiler onun kullarıdır; hükümdarlığını sancaklara bölmüş olup bu sancaklara çeşitli yöneticiler gönderir ve onları canı istediği gibi değiştirir, yerlerine başkalarını atar. Ama Fransa kralı, o devlette uyruklarınca bilinen ve sevilen birçok köklü soylu arasında yer alır: Bu soyluların mirasa dayalı ayrıcalıkları vardır, kral kendini tehlikeye atmadan bu ayrıcalıkları onların elinden alamaz. Bu yüzden, bu iki devleti göz önünde bulunduran birisi, Türk’ün devletini ele geçirmenin zor olduğunu, ama bir kez ele geçirdikten sonra elde tutmanın çok kolay olduğunu görecektir. Buna karşılık, bazı açılardan Fransa Krallığı’nın daha kolay işgal edilebileceği, ama elde tutmanın çok zor olduğu görülecektir.

[3] Türk’ün ülkesini işgal edebilmedeki zorlukların nedenleri şunlardır: O ülkenin derebeyleri tarafından oraya çağrılman olanaksızdır, keza

hükümdarın çevresindeki kişilerin başkaldırısının, senin girişimini kolaylaştırmasını umamazsın. Bu da, yukarıda belirtilen nedenlerden kaynaklanır: Hepsi sultanın kulları oldukları ve ona bağlı oldukları için, satın alınmaları daha zordur; satın alınsalar bile, daha önce belirtilen nedenlerden ötürü insanları peşlerinden sürükleyemeyecekleri için, fazla yararlı olmaları beklenemez. Bu yüzden, Türk'e saldıracak olan kişi, onu tam bir birlik içinde bulacağını düşünmek zorundadır ve oradaki kargaşalar yerine kendi güçlerine bel bağlamak durumundadır. Ama bir kez Türk'ü yener ve ordularını yeniden toparlayamayacağı biçimde onu bozguna uğratırsa, hükümdarın soyu dışında çekineceği bir şey kalmaz: Hükümdarın soyu ortadan kaldırılınca, korkulacak hiç kimse kalmaz, çünkü başkalarının halk nezdinde hiçbir itibarları yoktur ve galip olanın nasıl zaferden önce onlara bel bağlaması olanaksız idiyse, aynı şekilde zaferden sonra da onlardan korkması gerekmez.

[4] Fransa gibi yönetilen krallıklarda bunun tersi olur; çünkü krallığın kimi baronlarını kendi yanına çekerek buraya kolayca girebilirsin; çünkü durumundan memnun olmayanlar ve yenilik olmasını arzulayanlar her zaman bulunur; bu kişiler, belirtilen nedenlerden ötürü, sana o devletin yolunu açabilir ve zaferini kolaylaştırabilirler. Ne var ki, daha sonra burasını elinde tutmak istediğinde, gerek sana yardım etmiş olanlarla, gerek ezdiklerinle aranda bitmek bilmez sorunlar baş gösterir. Prensin soyunu ortadan kaldırman da yeterli olmaz, çünkü yeni hiziplerin başına geçen senyörler kalır geriye ve onları ne hoşnut edebileceğin ne ortadan kaldırabileceğin için, ilk fırsatta o devleti yitirirsin.

[5] Şimdi, Dareios yönetiminin hangi türden olduğuna bakacak olursanız, onu Türk'ün yönetimine benzer bulursunuz; bu yüzden de, İskender'in önce dört bir koldan saldırıp onu bozguna uğratması gerekmişti; bu zaferden sonra, Dareios öldüğü için, yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü, devlet güvenli bir biçimde İskender'e kaldı. İskender'in ardılları birlik içinde kalmış olsalardı, burada rahatça saltanat sürebilirlerdi; çünkü bu krallıkta onların yol açtığı karışıklıklar dışında başka karışıklıklar doğmadı. Ama Fransa gibi örgütlenmiş devletleri böyle rahatça elde tutmak olanaksızdır. İspanya, Fransa ve Yunanistan'da Romalılara karşı sık sık ayaklanmaların nedeni de, bu devletlerde bulunan çok sayıdaki prenslikti: Bu prensliklerin anısı yaşadığı sürece, Roma oralardaki egemenliğinden asla emin olamamıştı; ama bu prensliklerin anısı silinince, Romalılar uzun ve güçlü

yönetimleri sayesinde kesin egemenler haline geldiler. Daha sonra, Romalılar kendi aralarında savaştıklarında, her biri bu eyaletlerden bir bölümünü, orada edindiği nüfuzla orantılı olarak kendine bağladı ve bu eyaletler, eski efendilerinin soyları ortadan kalkmış olduğu için Romalılardan başka efendi tanımıyorlardı. Bu yüzden, bütün bunlar dikkate alındığında, İskender'in Asya devletini kolayca elinde tutmasına ve Pyrrhos gibi birçok kişinin ele geçirdiği yeri korumada zorluklarla karşılaşmasına hiç kimse şaşırmayacaktır. Bunun nedeni, galip gelenin daha az ya da daha çok yetenekli olması değildir, durumların farklılığıdır.

V

İşgal edilmeden önce kendi yasalarına göre yaşayan şehirler ya da prenslikler nasıl yönetilmelidir?

[1] Belirttiğim gibi, ele geçirilen devletler kendi yasalarıyla ve özgürce yaşamaya alışkın iseler, onları elde tutmanın üç yolu vardır: İlki, onları yıkmaktır; ikincisi, kişisel olarak oraya gidip oturmaktır; üçüncüsü, onlardan vergi alarak ve devletin sana karşı dostluğunu koruyacak olan az sayıda kişiden oluşmuş bir yönetim kurarak kendi yasalarıyla yaşamaya bırakmaktır. O yönetim, o prens tarafından kurulduğu için, prensin dostluğu ve gücü olmadan varlığını sürdüremeyeceğini bilir ve prensin konumunu korumak için her şeyi yapar. Özgür yaşamaya alışmış olan bir şehir, elde tutulmak isteniyorsa, başka herhangi bir yoldan çok, şehir halkı aracılığıyla daha kolay elde tutulur.

[2] Örnek olarak, Spartalılar ve Romalılar var. Spartalılar, Atina ile Thebai'yi orada az sayıda kişiden oluşmuş bir yönetim kurarak ellerinde tuttular; ne var ki, ikisini de yitirdiler. Romalılar, Capua, Kartaca ve Numantia'yı ellerinde tutmak için yerle bir ettiler ve yitirmediler; Yunanistan'ı, özgür kılarak ve kendi yasalarına bırakarak neredeyse Spartalıların ellerinde tuttuğu gibi ellerinde tutmak istediler ama başarılı olamadılar; öyle ki, bu bölgeyi ellerinde tutabilmek için oradaki birçok şehri yıkmak zorunda kaldılar.

[3] Çünkü aslında, yıkım dışında buraları elde tutmanın güvenilir bir yolu yoktur. Ve özgür yaşamaya alışmış bir şehre egemen olup onu yok etmeyen kişi, o şehir tarafından yok edilmeyi bekleyebilir; çünkü böyle bir şehre, ayaklanmada, özgürlük ruhu ve eski düzen her zaman sığınak olur; ne geçen sürenin uzunluğu ne yapılan iyilikler, özgürlük ruhunu ve eski düzeni asla unutturamaz. Ve ne yapılırsa yapılsın, ne önlem alınırsa alınsın, o şehirde yaşayanlar, birbirlerinden ayrılmaz ya da dağıtılmazlarsa, o ruhu ve o düzeni unutmazlar ve her olayda onlara sığınırlar; yüz yıl Floransalıların boyunduruğunda kaldıktan sonra Piza'nın yaptığı gibi.

Ama şehirler ya da bölgeler bir prensin yönetimi altında yaşamaya alışmış iseler, prensin soyu tükendiğinde, bir yandan boyun eğmeye alışkın oldukları, öte yandan eski prensleri artık başlarında bulunmadığı için, içlerinden birini prens seçme konusunda anlaşamaz, özgür yaşamayı

bilmezler; bu yüzden, silaha sarılmakta daha ağır davranırlar ve bir prens onların gönlünü ve güvenini daha kolay kazanabilir. Ama cumhuriyetlerde daha büyük bir canlılık, daha büyük bir nefret, daha fazla intikam arzusu vardır; insanlar eski özgürlüğün anısını unutmazlar, unutamazlar; öyle ki, en güvenilir yol, bu cumhuriyetleri ortadan kaldırmak ya da gidip orada yaşamaktır.

VI

Kişinin kendi silahları ve becerisiyle ele geçirdiği yeni prenslikler üzerine

[1] Hem prensi, hem yönetim düzeni yeni olan prensliklerden söz ederken, çok büyük örnekler öne sürecek olursam kimse şaşırmasın. Çünkü insanlar hep başkalarının açtığı yollarda yürür ve eylemlerinde taklitle yol alırlar, ama ne başkalarının yollarına bütünüyle bağlı kalabilir ne de taklit ettikleri kişilerin gücüne erişebilirler; bu yüzden, sağduyulu bir kişi, her zaman büyük insanların açtığı yollardan gitmeli ve en kusursuz kişileri taklit etmeli –böylece, gücü onlarınkine erişemese bile, hiç olmazsa bir ölçüde onun havasını yansıtacaktır– ve usta okçular gibi yapmalıdır: Onlar, vurmak istedikleri yer çok uzak göründüğünde, yaylarının gücünü bildiklerinden, hedef aldıkları yerin çok daha yukarısına nişan alırlar: Oklarıyla o kadar yükseğe erişmek için değil, böyle yükseğe nişan almanın yardımıyla hedeflerini vurabilmek için.

[2] Dolayısıyla, şunu belirteceğim: Yeni bir prensin [iktidarda] olduğu tümüyle yeni prenslikleri elde tutarken, onları ele geçirenin az ya da çok becerikli olmasına göre az ya da çok zorlukla karşılaşılır. Ve bu olgu, yani yurttaşken prens olma, ya beceri ya talih gerektirdiği için, görünen o ki, bu iki şeyden biri ya da öteki, birçok zorluğu azaltacaktır; gene de talihe daha az yaslanan kişi, konumunu daha iyi korur. Prensin, başka devletleri olmadığı için, kişisel olarak gelip burada yaşamak zorunda olması, ayrıca kolaylık sağlar.

[3] Ama talih sayesinde değil de kendi becerileri sayesinde prens olanlara gelecek olursak, en iyileri Musa, Kyros, Romulus, Theseus ve benzerleridir derim. Ve Tanrı’nın ona buyurduğu şeylerin salt bir uygulayıcısı olduğu için Musa’dan söz etmemek gerekse de gene de, sırf onu Tanrı’yla konuşmaya layık kılan şu kayradan ötürü ona hayranlık duymak zorundayız. Ama Kyros’u ve krallıklar ele geçiren ya da kuran ötekileri gözünüzün önüne getirdiğinizde, hepsini olağanüstü bulursunuz ve onların kendilerine özgü eylem ve düzenleri gözden geçirildiğinde, bunların öylesine yüce bir kılavuzu olan Musa’nınkilerden farklı olmadığı görülecektir. Eylemlerini ve yaşamlarını incelersek, talihten fırsat dışında bir şey aldıklarını görmeyiz; fırsat onlara, istedikleri biçime sokabilecekleri bir madde vermiştir; o fırsat

olmasa, atılım güçleri yitip giderdi ve o güç olmasa, fırsat boşa gelmiş olurdu.

[4] Demek ki, Musa'nın, kölelikten kurtulmak için onun peşinden gitmeye hazır olsunlar diye İsrail halkını Mısır'da köle ve Mısırlıların baskısı altında bulması gerekiyordu. Romulus'un, Roma kralı ve o yurdun kurucusu olabilmesi için, Alba'da kalmaması, doğduğunda terk edilmiş olması gerekiyordu. Kyros'un, hem Persleri Medlerin egemenliğinden hoşnutsuz hem Medleri uzun süren barıştan ötürü gevşek ve kadınsılaşmış bulması gerekiyordu. Theseus, Atinalıları dağılmış bulmasaydı, gücünü kanıtlayamazdı. Bu yüzden, bu fırsatlar bu insanları başarılı kılmış ve olağanüstü yetenekleri, o fırsatı görmelerini sağlamıştır; böylece, yurtları büyük bir saygınlık kazanmış ve çok mutlu olmuştur.

[5] Bu kişiler gibi kendi becerileriyle prens olanlar, prensliği zorlukla ele geçirir ama kolayca korurlar; prensliği ele geçirirken karşılaştıkları zorluklar da kısmen, devletlerini kurmak ve güvenliklerini sağlamak için getirmek zorunda kaldıkları yeni kurumlar ve yöntemlerden kaynaklanır. Unutmamak gerekir ki yeni bir düzen getirmeye kalkışmaktan daha zor, başarı olasılığı daha kuşkulu, yönetilmesi daha tehlikeli bir şey yoktur; çünkü eski düzenden çıkarı olan herkes yeni düzeni getirene düşman kesilir, yeni düzenden çıkarı olabilecek kişiler ise ancak ılımlı birer müttefiktir. Bu ılımlılık, kısmen, yasaları yanlarına almış olan hasımların yarattığı korkudan; kısmen de, kendileri net olarak yaşamadıkça yeni şeylere gerçekten inanmayan insanların kuşkuculuğundan kaynaklanır. Bu yüzden, düşman olanlar, ne zaman saldırma fırsatını bulsalar, büyük bir güçle saldırıya geçerler; ötekiler ise ılımlı bir biçimde karşı koyarlar, öyle ki onlarla birlikte olmak prens için tehlikelidir.

[6] O yüzden, bu konuyu gereğince irdelemek istersek, bu yenilikçilerin kendi başlarına mı hareket ettiklerini, yoksa başkalarına mı bağımlı olduklarını incelememiz gerekir: Başka bir deyişle, işlerini yürütmek için ricada bulunmaları gerekiyor mu, yoksa doğrudan güç kullanabiliyorlar mı? İlk durumda her zaman kötü bir sonla karşılaşır, hiçbir şey gerçekleştiremezler; ama kendi kaynaklarına dayanıyorlarsa ve doğrudan güç kullanabiliyorlarsa, o zaman seyrek olarak tehlikeyle karşı karşıya kalırlar. Bütün silahlı peygamberlerin galip gelmeleri, silahsızların ise yıkıma uğramaları bundandır. Daha önce söylediklerimizin yanı sıra,

halkların yapısı değişkendir ve onları bir şeye inandırmak kolaydır, ama o inancı sürdürmelerini sağlamak zordur; bu yüzden de, artık inanmadıklarında, onları zorla inandırabilecek bir düzenlemeye gidilmiş olması gerekir.

[7] Musa, Kyros, Theseus ve Romulus silahsız olsalardı, temel yasalarına uzun süre saygı gösterilmesini sağlayamazlardı, tıpkı çağımızda keşiş Girolamo Savonarola'nın başına geldiği gibi: Çoğunluk ona inanmamaya başlayınca, getirdiği yeni düzen yıkımına yol açtı; inanmış olanların inançlarında direnmelerini, inanmayanların ise inanmalarını sağlayacak hiçbir olanak yoktu elinde. Bu yüzden, bu gibi kişiler ilerlemekte çok zorluk çekerler ve bütün tehlikeler bu ilerleyiş sırasında karşılarına çıkar; bu tehlikeleri becerileriyle aşmaları gerekir. Ama bir kez onları aşıp saygı görmeye başladıklarında, yeteneklerini çekemeyenleri ortadan kaldırdıkları için, güçlü, güvenli, onurlu ve mutlu kalırlar.

[8] Bu yüce örneklere küçük bir örnek eklemek istiyorum; ama bu örneğin öncekilerle belli bir bağlantısı olacak ve dileğim, benzeri bütün örnekler için yeterli olması: Siracusalı Hieron'dur bu. Sıradan bir yurttaşken, Siracusa prensi oldu; talih ona fırsattan başka bir şey vermedi, çünkü baskı gören Siracusalılar onu kendilerine komutan seçtiler; bu görevdeki başarısıyla, prensleri olmaya hak kazandı. Henüz sıradan bir yurttaşken öyle becerikliydi ki, onun hakkında yazan birisi şöyle diyordu: *"Quod nihil illi deerat ad regnandum praeter regnum."* ("Krallık etmek için, bir krallık dışında hiçbir eksiği yoktu.") Eski orduyu ortadan kaldırdı, yeni bir ordu kurdu; eski dostlukları bıraktı, yeni dostluklar kurdu ve kendi dostları, askerleri olunca, böyle bir temel üzerine istediği yapıyı kurabildi; öyle ki, ele geçirirken büyük çaba harcadı, elinde tutmak içinse pek az.

VII

Başkalarının silahlarıyla ve talihle ele geçirilen yeni prenslikler üzerine

[1] Sıradan bir yurttaşken yalnızca talih sayesinde prens olanlar, bunu pek az çabayla gerçekleştirirler ama konumlarını çok büyük bir çabayla korurlar; yolda hiçbir engelle karşılaşmazlar, çünkü konumlarına uçarak gelirler; ama bütün zorluklar, amaçlarına ulaştıklarında ortaya çıkar. Ve birisi bir devleti, ya para karşılığında ya da devleti bağışlayanın kayırması sayesinde elde ettiğinde, durum budur: Dareios'un Yunanistan'da, İonya ve Hellespontos'taki şehirlerde, bu şehirleri kendi güvenliği ve şanı için ellerinde tutsunlar diye prens yaptığı birçok kişi gibi; keza sıradan yurttaşken askerleri satın alarak tahta oturan imparatorlar gibi.

[2] Bu kişiler, son derece belirsiz ve istikrarsız iki şeye bağımlıdırlar yalnızca: onlara devleti bağışlayanın iradesi ve talihi. Konumlarını korumayı bilmez ve beceremezler; bilmezler, çünkü hep sıradan bir yurttaş olarak yaşamış olan kişinin, çok zeki ve çok yetenekli değilse, komuta etmeyi bilmesi akla yatkın değildir; beceremezler, çünkü onlarla dost olabilecek, onlara bağlılık gösterebilecek güçleri yoktur. Ayrıca, birden ortaya çıkan devletlerin, doğada hızla doğup büyüyen her şey gibi, ilk fırtınalı havada yok olmalarını önleyecek kökleri ve bağları yoktur: Meğer ki, birden prens olan bu kişilerin, belirttiğim gibi, talih eliyle kucaklarına bırakılan şeyi korumak için hemen hazırlanmayı bilecek, başkalarının prens olmadan önce kurduğu temelleri sonradan kuracak yetenekleri olsun.

[3] Sözünü ettiğim bu iki yola, kişisel beceri ya da talih yoluyla prens olmaya, yakın geçmişten iki örnek vermek istiyorum: Bunlar, Francesco Sforza ile Cesare Borgia'dır.

Francesco, sıradan bir yurttaşken, uygun araçlar ve büyük yeteneğiyle Milano dükü oldu ve binbir zorlukla elde etmiş olduğu şeyi, az çabayla korudu. Buna karşılık, halkın Valentino Dükü adını taktığı Cesare Borgia, devleti babasının talihiyle elde etti ve o talihle yitirdi[8] – üstelik, başkalarının silahları ve talihiyle ele geçirdiği bu devletlerde kök salabilmek için sağduyulu ve yetenekli bir kişinin başvurduğu her yola başvurmuş, yapması gereken her şeyi yapmış olmasına rağmen. Çünkü, yukarıda belirtildiği gibi, temelleri önceden kurmamış olan kişi, büyük bir

yeteneği varsa, sonradan da kurabilir, her ne kadar bunu yapmak mimar için zorlayıcı ve yapı için tehlikeli olsa da. Bu yüzden, dükün attığı her adımı inceleyecek olursak, gelecekteki gücü için sağlam temeller kurduğunu görürüz. Bunları ele almayı gereksiz saymıyorum, çünkü yeni bir prense, onun eylemlerini örnek göstermekten daha iyi ne öğüt verebilirim, bilemiyorum; kurduğu yapı ona bir yarar sağlamadıysa, bu, olağanüstü ve aşırı derecede kötü bir talihten kaynaklandığı için, onun suçu değildi.

[4] VI. Alexander, oğlu dükü büyük birisi haline getirmek istediğinde, birçok güçlükle karşılaştı, hem o an, hem daha sonra. Önce, onu, Kilise devleti olmayan herhangi bir devletin başına getiremeyeceğini gördü; ama bir Kilise devletine el koymaya kalkarsa, Milano dükünün ve Venediklilerin bunu kabul etmeyeceklerini biliyordu, çünkü Faenza ile Rimini şimdiden Venediklilerin koruması altındaydı. Bunun yanı sıra, İtalya'daki silahlı güçlerin, özellikle de onun kullanabileceği güçlerin, Papa'nın güçlenmesinden çekinmesi gereken kişilerin ellerinde olduğunu görüyordu: Bu yüzden, hepsi de Orsinilerle Colonnaların ve onların yandaşlarının ellerindeki bu güçlere güvenemezdi. Dolayısıyla, İtalya'daki devletlerin bir kısmına güvenli bir biçimde egemen olabilmek için, mevcut düzeni bozmak ve o devletlerde karışıklıklar çıkarmak gerekiyordu. Onun için bunu yapmak kolay oldu, çünkü Venediklilerin Fransızları İtalya'ya geri getirme kararının ardında başka gerekçelerin yattığını gördü; buna karşı çıkmamakla kalmadı, Kral Louis'nin önceki evliliğini iptal ederek işleri kolaylaştırdı.

[5] Böylece, kral, Venediklilerin yardımı ve Alexander'in onayıyla İtalya'ya girdi; Milano'ya varır varmaz, Papa, Romagna seferi için ondan asker aldı; [Venediklilerce] bu sefere izin verilmesinin nedeni, Fransa kralının saygınlığıydı. Sonra, Romagna'yı alıp Colonnaları yenilgiye uğratan dük, Romagna'yı elinde tutmak ve daha ileriye gitmek istediğinde, iki engelle karşılaştı: biri, bağlılıklarından emin olamadığı askerleri; öteki ise, Fransa'nın iradesi. Başka bir deyişle, kullandığı Orsini askerleri, onu yüzüstü bırakabilir, yalnızca yeni yerler ele geçirmesini engellemekle kalmayıp ele geçirdiği yerleri elinden alabilirlerdi de; keza kral da aynısını yapabilirdi. Faenza'yı aldıktan sonra Bologna'ya saldırdığında ve Orsini güçlerinin bu saldırıya isteksizce gittiklerini gördüğünde, onlar hakkındaki kuşkusunun bir kanıtını elde etmiş oldu; krala gelince, Urbino Düklüğü'nü alıp Toscana'ya saldırdığında, onun amacını öğrendi; kral onu bu seferden

vazgeçmeye zorladı. Bunun üzerine, dük artık başkalarının askerlerine ve talihine bağımlı olmama kararını aldı.

[6] Ve ilk iş olarak, Roma'daki Orsini ve Colonna hiziplerini zayıflattı; onların bütün soylu yandaşlarını kendi soyluları kılarak ve yüksek maaşlar ödeyerek kendi yanına çekti ve niteliklerine uygun askerî ve sivil yöneticilik görevleri vererek onları onurlandırdı; öyle ki, birkaç ay içinde, gönüllerindeki hizip sevgisi yok oldu ve bu sevgi tümüyle düke yöneldi. Bundan sonra, Colonna ailesinin ileri gelenlerini zaten dağıtmış olduğu için, Orsinilerin ileri gelenlerini yok etmek için fırsat kolladı; önüne iyi bir fırsat çıktı ve o bunu çok iyi kullandı: Şöyle ki, dükün ve Kilise'nin büyüklüğünün kendi yıkımları demek olduğunu geç de olsa fark eden Orsiniler, Perugia yakınlarındaki Magione'de bir toplantı düzenlediler; bu toplantıdan, Urbino ayaklanması, Romagna'daki karışıklıklar ve dük için sonsuz tehlikeler doğdu; dük, Fransızların yardımıyla bunların hepsinin üstesinden geldi.

[7] Saygınlığını yeniden kazanınca, ne Fransa'ya ne başka dış güçlere bel bağladı (onları bir daha sınamak zorunda kalmamak için) ve hileli yollara başvurdu; niyetini öyle ustaca gizledi ki, bizzat Orsiniler Senyör Paolo aracılığıyla onunla barıştılar; dük, Paolo'nun güvenini kazanmak için elindeki bütün imkânları seferber etti, ona para, giysi ve atlar verdi; böylece, Orsinilerin saflıkları, onları Sinigaglia'ya, dükün ellerine sürükledi.[9] Bu yolla, bu ileri gelenleri ortadan kaldıran ve onların yandaşlarını kendine dost kılan dük, Urbino Düklüğü'yle birlikte Romagna'nın tümü elinde olduğundan, iktidarı için oldukça sağlam temeller atmış oldu; en önemlisi de, hem Romagna'nın dostluğunu, hem rahata kavuşan Romagna halkının gönlünü kazandığını düşünüyordu.

[8] Kayda değer olduğu ve başkalarınca örnek alınmayı hak ettiği için, bu konuyu hemen geçmek istemiyorum. Dük, Romagna'yı alıp burasının güçsüz senyörlerce yönetildiğini görünce (bu kişiler, uyruklarını yönetmekten çok soymuş, onların birliğini sağlayacak yerde ayrı düşmelerine yol açmışlardı; o kadar ki, bölgede hırsızlıklar, kavgalar ve her tür yasasızlık almış yürümüştü), bölgeyi huzurlu ve hükümdara itaat eder hale getirmek istiyorsa, iyi bir yönetimi iş başına getirmesi gerektiğine karar verdi. Bu yüzden, burada yönetime acımasız ve iş bitirici Messer Remirro de Orco'yu getirip ona tam yetki verdi. Bu kişi bölgeyi kısa sürede

barışa ve birliğe kavuşturdu; bu yaptıklarıyla, büyük bir ün edindi. Daha sonra, dük nefret uyandırabileceğinden çekindiği için böyle büyük bir yetkinin gerekli olmadığına karar verdi ve bölgenin merkezinde sivil bir mahkeme kurdu: Son derece seçkin bir başkanı olan bu mahkemede her şehirden bir temsilci bulunuyordu. Ve geçmişteki sert önlemlerin kendisine karşı belli bir nefrete yol açtığını bildiğinden, insanların yüreklerindeki bu nefreti silmek ve tümüyle gönüllerini kazanmak için, herhangi bir zulüm olmuşsa, bunun kendisinden değil, yöneticisinin sert mizacından kaynaklanmış olduğunu göstermek istedi. Ve fırsat bu fırsattır diyerek, Messer[*2]Remirro'nun ikiye bölünmüş gövdesini, yanında bir odun parçası ve kanlı bir bıçakla birlikte, bir sabah Cesena'da meydana koydurttu. Bu gösterinin vahşeti, halkı hem hoşnut etti, hem şaşırttı.

[9] Ama biz çıkış noktamıza dönelim. Diyeceğim şu ki, oldukça güçlenmiş ve güncel tehlikelerden kısmen uzaklaşmış bulunan, kendi istediği gibi silahlanmış ve ona zarar verebilecek komşu güçlerin büyük bölümünü ortadan kaldırmış olan dük için, fetihlerini sürdürmek istiyorsa, Fransa kralı sorunu kalıyordu geriye; çünkü hatasının geç de olsa farkına varmış olan kralın, bu fetihlere göz yummayacağını biliyordu. Ve bu yüzden, yeni dostluklar aramaya, Fransızlar Gaeta'yı kuşatmakta olan İspanyollara karşı Napoli Krallığı'na sefer düzenlerken Fransa'yla oyalama siyaseti gütmeye başladı. Amacı, onlara karşı kendini güvenceye almaktı; Alexander yaşasaydı, çok geçmeden bunu başaracaktı.

Güncel işlerle ilgili yöntemleri bunlardı.

[10] Ama gelecekte olabileceklere gelince; öncelikle [Alexander'den sonra] Kilise'nin başına geçecek olan yeni papanın onunla dost olmaması ve Alexander'in vermiş olduğunu elinden almaya çalışması olasılığından kaygı duyuyordu. Bu olasılığa karşı dört yoldan kendini kollamayı düşündü: İlki, mülklerini elinden aldığı senyörlerin bütün yakınlarını yok ederek papaya onlardan yararlanma fırsatını tanımamaktı; ikincisi, Roma'daki bütün soylu kişileri yanına çekerek, belirtildiği gibi, onlarla papayı dizginleyebilmekti; üçüncüsü, Kardinaller Kurulu'nu olabildiğince kendi yanına çekmekti; dördüncüsü, papa ölmeden önce, bir ilk saldırıya kendi başına karşı koyabilecek kadar toprak edinmekti. Alexander öldüğünde, bu dört şeyden üçünü tamamen, dördüncüsünü de kısmen gerçekleştirmişti, çünkü mülklerini elinden aldığı senyörlerden

ulaşabildiklerini öldürmüştü (çok azı canını kurtarabildi); Romalı soylu kişileri yanına çekmişti ve Kardinaller Kurulu'nda çok büyük bir yandaşlar topluluğu vardı; yeni toprak edinmeye gelince, Toscana Senyörü olmayı planlamıştı ve şimdiden Perugia ile Piombino'yu ele geçirmiş, Piza'yı da koruması altına almıştı.

[11] Ve Fransa'dan çekinmesi gerekmediği an (artık çekinmesi gerekmiyordu, çünkü İspanyollar Napoli Krallığı'nı çoktan Fransızların elinden almıştı, böylece iki taraf için de onun dostluğunu edinmek zorunlu hale gelmişti), Piza'ya saldıracaktı. Bundan sonra, Lucca ile Siena kısmen Floransalıları çekemedikleri için, kısmen korkudan, hemen teslim olacaklar ve Floransalılar bunun önüne geçemeyecekti. Bütün bunları başarsaydı (Alexander' in öldüğü yıl başaracaktı da) öyle güç ve saygınlık elde edecekti ki, kendi başına ayakta durabilecek ve artık başkalarının talihine ve gücüne değil, kendi gücüne ve yeteneklerine dayanacaktı. Ama Alexander, Cesare kılıcını çekmeye başladıktan beş yıl sonra öldü. Oğlunu, sağlama alınmış tek devlet olan Romagna ve sallantıdaki bütün öteki devletlerle, çok güçlü iki düşman ordu arasında ve ölümcül bir hastalıkla baş başa bıraktı.

[12] Ama dük o kadar gözükara, o kadar yetenekliydi ki, insanların nasıl ya kazanılması ya yok edilmesi gerektiğini öyle iyi biliyordu ve onca kısa sürede attığı temeller o kadar sağlamdı ki, o ordular üzerine gelmeseydi ya da kendisi sağlıklı olsaydı, her güçlüğe karşı koyabilirdi. Ve temellerinin iyi olduğu görüldü: Romagna onu bir aydan fazla bekledi; Roma'da, yarı ölü bir haldeyken bile, güvendeydi; Baglioni, Vitelli ve Orsiniler, Roma'ya gelmelerine karşın, ona karşı kimseyi harekete geçiremediler; istediği kişiyi papa yapamasa da, hiç olmazsa istemediği kişinin papa olmamasını sağlayabildi. Ama Alexander öldüğünde sağlıklı olsaydı, onun için her şey kolay olacaktı. Ve kendisi bana, II. Julius papa seçildiği gün, babasının ölümü üzerine olabilecekleri düşünmüş ve her şeye çare bulmuş olduğunu, ama babasının ölüm ânında kendisinin de ölmek üzere olacağını hiç aklından geçirmediğini söylemişti.

[13] Dükün bütün eylemlerini böyle bir araya getirince, onu eleştirebilmem olanaksız; aksine, daha önce yaptığım gibi, talih sayesinde ya da başkalarının silahlarıyla iktidara gelen herkese onu öykünülecek birisi olarak önermekte sanırım haklıydım; çünkü o, büyük bir cesareti ve yüce hedefi olduğu için, başka türlü davranamazdı ve tasarılarına yalnızca

Alexander’in ömrünün [papalık süresinin] kısalığı ve kendi hastalığı engel oldu. Bu yüzden, kim yeni prensliğinde düşmanlarından kendini korumak, dostlar kazanmak; ya zor yoluyla ya hile yoluyla üstün gelmek; halka kendini sevdirmek ve halkın kendisinden korkmasını sağlamak; askerlerince izlenmek ve sayılmak; sana zarar verebilecek ya da vermek zorunda olanları yok etmek; eski kurumları yeni yöntemlerle yenilemek; sert ve sevecen, yüce gönüllü ve cömert olmak; sadık olmayan askerî gücü yok etmek, yenisini yaratmak; kralların ve prenslerin, sana içtenlikle yardım edecekleri ya da zarar vermekten çekinecekleri şekilde dostluklarını korumak istiyorsa, onun eylemlerinden daha yakın tarihli örnekler bulamaz.

[14] Onu yalnızca Julius’u papa yaptığı için suçlayabiliriz, dük bunda yanlış bir seçim yapmıştır; çünkü, dediğim gibi, kendisine uygun birisini papa yapamadığına göre, istemediği birisinin papa olmasını engelleyebilirdi. Ve mağdur ettiği ya da papa olunca ondan çekinmek durumunda kalacak kardinallerden birinin papalığa seçilmesine asla izin vermemeliydi; çünkü insanlar ya korkudan ya nefretten ötürü başkalarına zarar verirler. Dükün mağdur ettikleri arasında, başkalarının yanı sıra, San Pietro in Vincoli, Colonna, San Giorgio, Ascanio[10] vardı; Fransa Krallığı’yla işbirliğine gittiği için güçlü olan Rouen [Kardinali Georges d’Amboise] ve dükle soydaş olan ve ona minnet borcu bulunan İspanyollar dışında, öteki hepsinin papa olunca ondan korkmak için gerekçeleri vardı. Bu yüzden, dük her şeyden önce bir İspanyol’u papa seçtirmeli ve bu elinden gelmiyorsa, San Pietro in Vincoli’nin [Kardinali Giuliano della Rovere’nin] değil, Rouen’ın [Kardinali Georges d’Amboise’ın] seçilmesine onay vermeliydi. Ve her kim yeni iyiliklerin büyük kişilere eski haksızlıkları unutturduğunu sanıyorsa, kendini aldatıyor demektir. Demek ki, dük de bu seçiminde yanıldı ve bu, onun nihai yıkımının nedeni oldu.

VIII

Prensliğin başına alçaklıkla

geçenler üzerine

[1] Ama sıradan bir yurttaşken prens olmanın bütünüyle talih ya da erdeme atfedilemeyecek iki yolu daha olduğu için, kanımca bunlardan söz etmemek olmaz, her ne kadar içlerinden biri cumhuriyetlerin ele alındığı yerde daha kapsamlı olarak incelenebilecek olsa da. Bu iki yol, ya kişinin alçakça ve kötü bir yoldan prensliğe yükselmesi ya da sıradan bir yurttaşın öteki yurttaşların desteğiyle yurdunun prensi olmasıdır. Ve ilk usulden söz ederken, biri eski, öteki yeni iki örnek gösterecek, bunun dışında bu yöntemin artılarına girmeyeceğim, çünkü bu örneklerin, onlara öykünmek zorunda kalacaklar için yeterli olacağı kanısındayım.

[2] Sicilyalı Agathokles yalnızca sıradan bir yurttaş değil, üstelik en aşağı, en sefil konumdayken Siracusa kralı oldu. Bir çömlekçinin oğlu olan bu kişi, yaşamının her aşamasında daima alçakça bir yaşam sürdü; gene de, alçaklıklarına o kadar akıl ve beden gücü ekledi ki, askerlik kariyerine yöneldiğinde, onun her kademesinden geçerek Siracusa kumandanlığına yükseldi. Bu konuma gelince, prens olmayı ve ona rızayla verilmiş olanı zorla ve başkalarına karşı bir yükümlülük altına girmeden elinde tutmayı aklına koydu; ordularıyla Sicilya'da savaşmakta olan Kartacalı Hamilkar'la bu tasarısı konusunda anlaşıp bir sabah, sanki cumhuriyetle ilgili meseleleri müzakere etmesi gerekiyormuş gibi, Siracusa halkını ve senatosunu topladı. Ve verdiği bir işaretle, bütün senatörleri ve halkın en zenginlerini askerlerine öldürttü; onlar ölünce, şehir halkının hiçbir direnişiyle karşılaşmadan prensliği ele geçirip elinde tuttu. Ve iki kez Kartacalılar tarafından bozguna uğratılmasına ve sonunda kuşatılmasına karşın, yalnızca şehrini savunabilmekle kalmadı, birliklerinin bir kısmını kuşatmaya karşı savunma için bırakıp ötekilerle Afrika'ya saldırdı ve kısa sürede Siracusa'yı kuşatmadan kurtarıp Kartacalıları çok zor duruma sürükledi: Onunla uzlaşmak, Afrika'daki egemenlikleriyle yetinmek ve Sicilya'yı Agathokles'e bırakmak zorunda kaldılar.

[3] Bu yüzden, kim bu kişinin eylemlerini ve yaşamını gözden geçirirse, talihe atfedilebilecek bir şey görmeyecek ya da çok az şey görecektir; çünkü, yukarıda belirtildiği gibi, o herhangi birisinin kayırmasıyla değil, askerliğin kademelerinden –üstelik binbir külfeti ve tehlikesiyle– geçip prensliğe erişti ve sonra prensliği birçok cesur ve son derece tehlikeli

girişimle elinde tuttu. Ne var ki, yurttaşlarını öldürmek, dostlarına ihanet etmek, inançsız, acımasız, dinsiz olmak, erdem olarak adlandırılamaz; bu yöntemler egemenlik kazandırabilir, ama şan kazandıramaz. Çünkü Agathokles'in tehlikelere girip tehlikelerden çıkma becerisi ve zorluklara dayanıp onları aşmadaki ruh yüceliği dikkate alınırsa, niçin en iyi herhangi bir komutandan aşağı sayılması gerektiğini anlayamayız; bununla birlikte, amansız zalimliği ve insanlık dışılığı, bunun yanı sıra sayısız alçaklığı, seçkin insanlar arasında onurlandırılmasına olanak vermez. Dolayısıyla, başardıkları, talihe ya da erdeme atfedilemez, çünkü başarısında ikisinin de payı yoktur.

[4] Günümüze gelirsek, VI. Alexander'in papalığı sırasında, Oliveretto da Fermo yıllar önce çocukken babasız kalınca, onu Giovanni Fogliani adındaki dayısı yetiştirmişti. İlkgençlik çağında, askerliği hakkıyla öğrenip yüksek bir rütbeye erişsin diye, Paolo Vitelli'nin yanına asker olarak verildi. Sonra, Paolo ölünce, onun kardeşi Vitellozzo'nun komutasında askerlik etti ve çok kısa sürede, zekâsı, beden ve ruh gücü sayesinde, kendi birliklerinin komutanı oldu. Ama başkası için çalışmayı kölece bir şey olarak gördüğü için, köleliği yurtlarının özgürlüğüne yeğleyen bazı Fermolu yurttaşların yardımıyla ve Vitellozzo'nun desteğiyle Fermo'yu işgal etmeyi düşündü. Ve Giovanni Fogliani'ye, uzun süredir evinden uzak kaldığı için, gelip onu ve şehrini görmek, bir yandan da mal varlığını gözden geçirmek istediğini yazdı: Ve şan edinmekten başka bir şey uğruna çaba harcamadığı için, yurttaşları zamanını boşa harcamadığını görsünler diye, onurlu bir biçimde ve dostları ile hizmetkârlarından oluşan yüz atlının eşliğinde gelmek istiyordu; ondan [dayısından], Fermoluların kendisini şanına yaraşır şekilde karşılamalarını sağlamasını rica ediyordu; bu yalnızca kendisine değil, öğrencisi olduğu için ona da onur getirecekti.

[5] Bunun üzerine Giovanni, yeğenine karşı yerine getirilmesi gereken hiçbir görevde kusur etmedi; Fermoluların onu onurlu bir biçimde karşılamasını sağlayıp kendi evinde konuk etti; Oliveretto, orada birkaç gün kaldıktan ve yapmak üzere olduğu alçaklık için gerekli şeyleri gizlice yoluna koyduktan sonra, görkemli bir şölen düzenleyip şölene Giovanni Fogliani'yi ve Fermo'nun bütün ileri gelenlerini davet etti. Ve yemekler yendikten ve bu tür şölenlerde âdet olan bütün eğlenceler sona erdikten sonra, Oliveretto art niyetle bazı ciddi konuları tartışmaya koyuldu, Papa Alexander ile oğlu Cesare'nin ve giriştikleri işlerin büyüklüğünden söz etti.

Giovanni ile başkaları onun öne sürdüklerine karşılık verirken, o birden ayağa kalkıp bunların daha gizli bir yerde konuşulması gereken şeyler olduğunu söyledi; bir [başka] odaya çekildi ve Giovanni ile öteki bütün yurttaşlar onun arkasından oraya gittiler. Daha yerlerine oturmadan, odanın gizli yerlerinden askerler çıkıp Giovanni'yi ve öteki herkesi öldürdüler.

[6] Bu katliamdan sonra, Oliveretto atına bindi ve şehirde atıyla boy gösterip hükümet sarayındaki üst düzey görevlileri kuşattı; öyle ki, korkudan ona boyun eğmek ve onun başına geçtiği bir hükümet kurmak zorunda kaldılar. Ve hoşnutsuzlukları nedeniyle ona zarar verebileceklerin hepsi öldürülmüş olduğu için, yeni sivil ve askerî kurumlarla konumunu güçlendirdi; öyle ki, prensliği elinde tuttuğu bir yılın sonunda, yalnızca Fermo şehrinde güven içinde olmakla kalmayıp aynı zamanda bütün komşularının korktuğu birisi haline gelmişti. Cesare Borgia'nın –yukarıda belirtildiği gibi, Sinigaglia'da Orsinilerle Vitellileri ele geçirdiğinde– kendisini de tuzağa düşürmesine izin vermeseydi, Agathokles gibi Oliveretto' nun da alt edilmesi zor olurdu; orada, işlediği akraba cinayetinden bir yıl sonra, o da ele geçirilip erdemlerinde ve alçaklıklarında hocası olan Vitellozzo'yla birlikte boğularak öldürüldü.

[7] Agathokles ve benzerlerinin, sayısız ihanet ve acımasızlıktan sonra, yurtlarında uzun süre güven içinde yaşayabilmeleri, dış düşmanlardan kendilerini koruyabilmeleri ve asla yurttaşlarının onları devirme girişiminde bulunmamaları nereden kaynaklanıyor, bunu merak edenler olabilir; çünkü başka birçok kimse, zulme başvurarak, bırakın belirsiz savaş dönemlerini, barış dönemlerinde bile devleti elinde tutamamıştır. Bunun, kötü ya da iyi kullanılmış acımasızlıklardan kaynaklandığını sanıyorum. Bir kerede, kendini güvenceye alma zorunluluğuyla yapılan ve sonra üzerinde ısrar edilmeyip olabildiğince uyrukların yararına [olacak şekilde] dönüştürülen acımasızlıklara iyi kullanılmış denebilir (kötüye iyi denebilirse). Başlangıçta az olup zamanla azalacakları yerde artan acımasızlıklar ise, kötü kullanılmış olanlardır. İlk yöntemi uygulayanlar, Tanrı'nın ve insanların yardımıyla, iktidarda kalmanın bir yolunu bulabilirler, tıpkı Agathokles gibi; ötekilerin tutunmaları olanaksızdır.

[8] Dolayısıyla, şunu göz önünde bulundurmak gerekir: İşgalci, bir devleti ele geçirdiğinde, yapması gereken bütün yıkıcı şeyleri gözden geçirip hepsini bir anda yapmalıdır ki, her gün yinelemek zorunda kalmasın ve

yinelemediği için de insanlarda güven duygusu yaratabilsin ve onlara iyilik ederek gönüllerini kazanabilsin. Ürkeklik ya da basiretsizlik nedeniyle başka türlü davranan kişi, bıçağını hep elinde tutmak zorunda kalır; ayrıca, biri bitip biri başlayan haksızlıklar yüzünden uyrukları ona asla güvenemeyeceği için, o da uyruklarına asla güvenemez. Bu yüzden, haksızlıkların hepsi, daha az maruz kalındığında daha az incitecekleri için, aynı anda yapılmalıdır; iyilikler ise, tadını daha iyi çıkarabilmek için, azar azar yapılmalıdır. Ve her şeyden önce bir prens uyruklarıyla öyle yaşamalıdır ki, iyi ya da kötü hiçbir olay, hareket tarzını değiştirmesini gerektirmesin; çünkü zor günlerde zorunluluklar baş gösterdiğinde, kötülüğe vaktin olmaz; yaptığın iyilik de işine yaramaz, çünkü zorunlu olarak yaptığın hükmüne varılır ve hiç teşekkür edenin olmaz.

IX

Sivil prenslik üzerine

[1] Ama öteki kısma, sıradan bir yurttaşın, alçaklıkla ya da katlanılması olanaksız başka herhangi bir şiddetle değil de, yurttaşlarının desteğiyle kendi yurdunun prensi olmasına gelince (buna sivil prenslik denebilir; sivil prensliğe erişmek için ne bütünüyle beceri ne bütünüyle talih, daha çok, talihin de işin içinde olduğu bir kurnazlık gerekir), diyeceğim şudur: Kişi bu prensliğe ya halkın ya soyluların desteğiyle gelir. Çünkü her şehirde bu iki farklı eğilim [bir arada] bulunur ve bundan şu sonuç doğar: Halk, soyluların kendisine hükmetmesini ve kendisini ezmesini istemez, soylular ise halka hükmetmek ve halkı ezmek ister. Bu iki farklı arzudan, şehirde şu üç sonuçtan biri ortaya çıkar: prenslik, özgürlük ya da kargaşa.

[2] Prensliği, hangi tarafın eline olanak geçtiğine bağlı olarak, ya halk ya soylular kurar; çünkü soylular halka karşı koyamadıklarını görünce, içlerinden birinin saygınlığını artırıp onun gölgesinde arzularını tatmin edebilmek için onu prens yaparlar. Halk da, soylulara karşı koyamayacağını görünce, bir kişiyi yüceltip prens yapar, onun gücüyle kendini korumak için. Soyluların yardımıyla prensliği elde eden kişi, halkın yardımıyla prens olan kişiye oranla konumunu korumakta daha büyük zorluk çeker; çünkü çevresi kendilerini onunla eşit gören birçok kişiyle çevrili bir prens konumundadır, bu yüzden de onlara hükmedemez, onları istediği gibi yönlendiremez.

[3] Ama halkın desteğiyle prensliğe yükselen kişi tek başınadır ve çevresindeki hemen herkes ona boyun eğmeye hazırdır. Bunun yanı sıra, dürüstlükle ve başkalarına haksızlık etmeden soyluların arzusunu yerine getirmek olanaksızdır, oysa halkın arzusu elbette yerine getirilebilir; çünkü halkın arzusu, soylularınkinden daha dürüsttür – soylular ezmek isterken, halk ezilmemek ister. Kaldı ki, bir prens kendisine düşman bir halkla asla güvende olamaz, çünkü halk çok kalabalıktır; soylularla güvende olabilir, çünkü sayıları azdır. Bir prensin, kendisine düşman halktan bekleyebileceği en kötü şey, halk tarafından terk edilmektir; ama soylular, kendisine düşman iseler, yalnızca onlar tarafından terk edilmekten değil, onların kendisiyle çatışmasından da çekinmek zorundadır; çünkü soylular daha uzak görüşlü, daha kurnaz oldukları için, her zaman kendilerini kurtaracak önlemleri alır, üstün geleceğini umdukları kişinin gözüne girmeye çalışırlar. Ayrıca,

prensin hep aynı halkla yaşaması gerekir; oysa aynı soylular olmadan da varlığını sürdürebilir, her gün onları var edecek ya da yok edecek ve saygınlıklarını ellerinden alabilecek ya da geri verebilecek gücü vardır.

[4] Bu noktayı daha iyi aydınlatmak için, soyluların başlıca iki şekilde değerlendirilmeleri gerektiğini söylemeliyim: Ya öyle davranırlar ki, tutumlarıyla her şeylerini senin talihine bağlarlar ya da bağlamazlar. Sana bağlananların, açgözlü olmamaları koşuluyla, onurlandırılıp sevilmeleri gerekir. Sana bağlanmayanları iki biçimde incelemek gerekir. Ödleklikleri ve mizaçlarından kaynaklanan bir zaaf nedeniyle böyle davranıyor olabilirler; o zaman, onlardan, en çok da fikir danışabileceklerinden yararlanmalısın, çünkü iyi günlerinde sana onur verirler ve kötü günlerinde onlardan çekinmen gerekmez. Ama kurnazca bir tutumla ve hırsın etkisiyle sana bağlanmıyorlarsa, senden çok kendilerini düşündüklerinin belirtisidir bu; prens onlardan kendini sakınmalı ve açık düşmanlarıymış gibi onlardan çekinmelidir, çünkü kötü günlerinde her zaman prensin devrilmesine destek vereceklerdir.

[5] Bu yüzden, halkın desteğiyle prens olan birisi, halkla arasındaki dostluğu korumalıdır; bu onun için çok kolaydır çünkü halkın ondan tek isteği, baskı görmemektir. Ama birisi, halka rağmen soyluların desteğiyle prens olursa, her şeyden önce halkı kazanmaya bakmalıdır; bu da, halkı koruması altına aldığında, kolaydır. İnsanlar kötülük bekledikleri kişiden iyilik gördüklerinde, iyilik edene daha çok gönül borcu duydukları için; halk, kendi desteğiyle prens yapmış olduklarından daha çok bağlanacaktır ona. Prens çeşitli yollardan onların sevgisini kazanabilir; ama bu yollar duruma göre değiştiğinden, kesin bir kural verilemez, bu yüzden bu konuya değinmeyeceğim.

[6] Yalnızca şunu belirterek sözümü bağlayacağım: Bir prensin halkla dost olması gerekir; aksi takdirde, kötü günlerinde çaresiz kalır.

Spartalıların prensi Nabis, bütün Yunanistan’ın ve utkulu bir Roma ordusunun kuşatmasına karşı koymuş ve onlara karşı yurdunu ve kendi yönetimini savunmuş ve tehlikeyle yüz yüze geldiğinde, kendini yalnızca az sayıdaki yurttaşından sakınması ona yetmiştir; halk ona düşman olsaydı, bu yeterli olmazdı. Ve şu bayat “[binasını] halk üzerine kuran, bataklık üzerine kurar” atasözüyle bu görüşüme karşı çıkan olmasın; çünkü bu atasözü, sıradan bir yurttaş halkı temel almış ve düşmanların ya da yöneticilerin

saldırısına uğradığında halkın kendisini kurtaracağı yanılgısına kapılmışsa, geçerlidir. Bu durumda, sık sık düş kırıklığına uğrayabilir insan, Roma'da Gracchusların, Floransa'da Messer Giorgio Scali'nin uğradığı gibi; ama halkı temel alan bir prens, komuta etmesini biliyorsa ve yürekli bir kişiyse, zorluklar karşısında telaşa kapılmıyorsa ve başka önlemleri göz ardı etmiyorsa ve kişiliğiyle ve kurduğu düzenle herkesin moralini yüksek tutabiliyorsa, asla halkın ihanetine uğramaz ve sağlam temeller atmış olduğunu görür.

[7] Genellikle bu prenslikler, sivil düzenden mutlakiyetçi düzene geçme aşamasına girdiklerinde, tehlikeyle karşı karşıya kalırlar. Çünkü bu prensler, ya doğrudan kendileri ya da yöneticiler aracılığıyla hüküm sürerler; bu son durumda, konumları daha zayıf ve daha risklidir çünkü yöneticiliğe atanmış yurttaşların iradesine bağlıdırlar tümüyle: Bu yöneticiler, özellikle zor günlerde, ya onu yüzüstü bırakarak ya da ona karşı çıkarak devleti kolayca elinden alabilirler. Ve prensin, tehlikeli dönemlerde, mutlak egemenliği eline alacak zamanı olmaz; çünkü yöneticilerden buyruk almaya alışmış olan yurttaşlar ve uyruklar, bu zor koşullarda onun buyruklarına uymaya eğilimli olmazlar. Ve istikrarsız dönemlerde, prens hep güvenebileceği adam sıkıntısı çeker; çünkü böyle bir prens, yurttaşların devlete gereksinme duydukları sakin dönemlerde gördüklerini temel alamaz; çünkü o dönemde herkes koşturur, herkes vaatlerde bulunur ve herkes, ölüm uzakta iken, onun için canını vermek ister; ama devletin yurttaşlara gereksinme duyduğu zor zamanlarda, [işte] o zaman çok az yurttaş bulunur. Üstelik, bu deneyim son derece tehlikelidir, çünkü ancak bir kez denenebilir. Bu yüzden, bilge bir prens, yurttaşlarının her zaman ve her koşulda devlete ve kendisine gereksinme duymalarını sağlayacak bir yol düşünmelidir; o zaman hep bağlı kalacaklardır ona.

X

Bütün prensliklerin gücü

nasıl ölçülmelidir?

[1] Bu prensliklerin niteliklerini gözden geçirirken, başka bir yönü de göz önünde bulundurmak gerekir; o da şudur: Bir prens, gerektiğinde, tek başına ayakta durabilecek güce sahip midir, yoksa her zaman başkalarının onu savunmasına mı ihtiyaç duyar? Bu kısmı daha iyi aydınlatabilmek için, ya çok sayıda adamı ya da bol parası sayesinde, yeterli bir ordu kurabilen ve kendisine saldıracak herhangi birisiyle savaşabilecek prensleri kendi başlarına ayakta durabilecek prensler olarak değerlendirdiğimi belirtmek isterim. Aynı şekilde, savaş alanında düşmanın karşısına çıkamayan, surların içine sığınıp o surları savunmak zorunda olanları, daima başkalarına gereksinme duyan prensler olarak görüyorum. İlk durum daha önce [VI. bölümde] ele alınmıştı ve konuyla ilgili gerekli öteki şeyleri sırası geldiğinde [XII. ve XIII. bölümde] belirteceğim. İkinci durum konusunda, bu prenslere şehirlerini tahkim edip erzak tedarik etmelerini ve kırsal kesimi hiç hesaba katmamalarını önermek dışında bir şey söylenemez. Şehrini gereğince tahkim eden ve uyruklarının yönetimi konusunda yukarıda [IX. bölümde] belirtildiği ve aşağıda [XIX. bölümde] belirtileceği gibi davranan her kim olursa olsun, ona daima büyük bir çekingenlikle saldırılacaktır; çünkü insanlar zorluk çıkaracağını gördükleri girişimlere her zaman düşmandırlar, şehri iyi tahkim edilmiş ve halkının nefret etmediği bir prense saldırmak da kolay iş değildir.

[2] Almanya’nın şehirleri son derece özgürdür, kırsal alanları azdır, canları istediğinde imparatora itaat ederler ve ne ondan, ne çevrelerindeki başka herhangi bir güçten korkarlar, çünkü öyle tahkim edilmişlerdir ki, herkes onları ele geçirmenin yorucu ve zor olması gerektiğini düşünür; çünkü hepsinin uygun hendekleri ve surları, yeterli topları vardır; şehir ambarlarında her zaman bir yıllık yiyecek, içecek ve yakacak bulundururlar; bunun yanı sıra, alt kesimi kamunun parasını harcamadan besleyebilmek için, o şehrin can damarı olan işlerde ve alt kesimin geçimini sağladığı işyerlerinde bir yıl boyunca çalıştırabilecek ortak kaynakları vardır her zaman. Ayrıca askerliğe büyük önem verirler ve askerlik kurumunu ayakta tutmak için ona ilişkin birçok düzenleme getirmişlerdir.

[3] Öyleyse, bu şekilde tahkim edilmiş bir şehri olan ve kendisinden nefret edilmemesini sağlayan bir prense saldırmak olanaksızdır; gene de,

birisi ona saldıracak olursa, utanç içinde gerisin geriye dönmek zorunda kalacaktır; çünkü dünya işleri öyle değişkendir ki, bir kimsenin ordularıyla bir yıl aylaklık edip prensi kuşatma altında tutması olanaksızdır. Ve birisi, "Şehir halkının şehir dışında malı mülkü varsa, bunların yakılıp yıkıldığını gördüğünde, artık sabrı taşacak, uzun süren kuşatma ve kişisel çıkarları ona prensi unutturacaktır," şeklinde bir itiraz getirecek olursa, ona şu yanıtı veririm: Güçlü ve cesur bir prens, kâh uyruklarına kötü halin uzun sürmeyeceği umudunu vererek, kâh düşmanın acımasızlığıyla onların gözünü korkutarak, kâh fazla ateşli bulduğu kişileri ustaca devredışı bırakarak, her zaman bütün bu güçlüklerin üstesinden gelecektir. Bunun yanı sıra, doğal olarak, düşman geldiği an, insanlar henüz coşkulu ve savunmaya istekliyken, ülkeyi yakıp yıkmak zorundadır; bu yüzden de, prensin çok daha az kaygı duyması gerekir, çünkü birkaç gün sonra, coşku dindiğinde, verilecek zarar verilip kötülüklere maruz kalındığında ve artık çare kalmadığında, [işte] o zaman insanlar prensleriyle çok daha fazla bütünleşirler, onu savunmak uğruna evleri yıkıldığı, malları yok edildiği için, prensin onlara karşı yükümlülüğü olduğunu düşünürler. Ve insanların doğası öyledir ki, hem yaptıkları, hem gördükleri iyiliklerden ötürü yükümlülük duyarlar. Öyleyse, her şey dikkate alınırsa, sağduyulu bir prensin, kuşatmanın başından sonuna dek –yiyecek ve cephane sıkıntısı söz konusu değilse– yurttaşlarının moralini yüksek tutması zor olmayacaktır.

XI

Kilise prenslikleri üzerine

[1] Artık yalnızca kilise prensliklerini ele almak kalıyor bize; kilise prenslikleriyle ilgili bütün zorluklar, ele geçirilmelerinden önce olur; çünkü bu prenslikler ya beceri ya talih yoluyla ele geçirilirler ve ne biri [beceri] ne öteki [talih] olmaksızın korunurlar; çünkü kilise prensliklerini dindeki kökleşmiş kurumlar ayakta tutar. Kendine özgü bu kurumlar öyle güçlüdür ki, prenslerini –nasıl bir tutum takınırlarsa takınsınlar ve nasıl yaşarlarsa yaşasınlar– iktidarda tutarlar. Bir tek bu prenslerin devletleri vardır ama onları savunmazlar; uyrukları vardır ama onları yönetmezler. Ve devletler, savunulmadıkları halde, ellerinden alınmaz. Ve uyruklar, yönetilmedikleri halde, buna aldırmazlar: Ne prensle bağlarını koparmayı akıllarından geçirirler ne de bunu yapabilirler. Öyleyse, yalnızca bu prenslikler güven içinde ve mutludurlar.

[2] Ama bu prenslikler, insan aklının eremeyeceği yüce ilkelerce yönetildikleri için, onlar hakkında konuşmayacağım; çünkü Tanrı'nın yüceltip koruduğu bu prenslikler hakkında konuşmak, ukala ve haddini bilmez birisinin yapacağı iştir. Gene de, birisi bana, Kilise'nin dünya işlerinde bu kadar büyük bir güç haline gelmesi –Alexander'den önce İtalya'yı yönetenler, üstelik yalnızca yönetici olarak adlandırılanlar değil, her baron ve senyör (en küçüğü bile), Kilise'yi pek önemsemezken, şimdi bir Fransa kralının onun karşısında titremesi, Kilise'nin onu İtalya'dan çıkarabilmiş ve Venediklileri mahvedebilmiş olması– nereden kaynaklanıyor diye soracak olursa, bu konu herkesçe bilinse de, gene de ana çizgileriyle anımsatmayı gereksiz görmem.

[3] Fransa Kralı [VIII.] Charles İtalya'ya girmeden önce, bu ülke Papalığın, Venediklilerin, Napoli kralının, Milano dükünün ve Floransalıların egemenliği altındaydı. Bu yöneticilerin iki temel kaygısı vardı: biri, bir yabancının ordusuyla İtalya'ya girmemesi; öteki, içlerinden hiçbirinin daha fazla güç edinmemesi. En çok sakınılması gerekenler, Papa ile Venediklilerdi. Venediklilerin gücünü sınırlı tutmak için, Ferrara savunmasında olduğu gibi, öteki bütün güçlerin ittifakı gerekiyordu; papanın önünü kesmek için de, Romalı baronlardan yararlanılıyordu. Romalı baronlar, Orsiniler ile Colonnalar şeklinde iki hizbe bölündükleri için, her zaman bir gerekçe bulup aralarında çatışıyor ve Papa'nın gözleri

önünde silahları ellerinde dolaştıkları için, Papalığı zayıf ve etkisiz [konumda] tutuyorlardı. Ve kimi zaman Sixtus gibi gözüpek bir papa kendini gösterse de, talihi ya da bilgeliği asla bu elverişsiz koşulları aşmasını sağlayamadı. Bunun nedeni, ömürlerinin [iktidar sürelerinin] kısalığıydı; çünkü bir papanın yaşadığı [iktidarda kaldığı] ortalama süre –on yıl– içinde, hiziplerden birini bastırabilmesi çok zordu ve diyelim ki bir papa Colonnaların işini neredeyse bitirmişken, Orsinilerin düşmanı bir papa ortaya çıkıp Colonnaları yeniden güçlendiriyor, ama Orsinileri yok edecek zamanı olmuyordu.

Bu, papanın siyasal gücünün İtalya'da pek önemsenmemesine neden oluyordu.

[4] Sonra, VI. Alexander Papalık tahtına çıktı ve gelmiş geçmiş bütün papaların içinde bir tek o, bir papanın hem para, hem askerî güçle nasıl üstünlük sağlayabileceğini gösterdi; Valentino dükünü araç, Fransız işgalini fırsat bilerek, daha önce dükün eylemlerinden söz ederken anlattığım şeyleri yaptı. Niyeti Kilise'yi değil, dükü güçlendirmek olsa da, gene de yaptıkları, Kilise'nin güçlenmesini sağladı: Kilise, onun ölümünden ve dükün yıkımından sonra, onun çabalarının mirasçısı oldu. Sonra, Papa Julius geldi ve Kilise'yi, Romagna'nın tümüne sahip olduğu için büyümüş; Roma baronlarını devredışı bırakılmış ve Alexander'in darbeleri sayesinde hizipleri yok edilmiş buldu; aynı zamanda, Alexander'in ve ondan önceki papaların hiç başvurmadıkları bir yöntemle para toplama yolunu açık buldu.

[5] Julius bu uygulamaları sürdürmekle kalmayıp daha da artırdı; Bologna'yı almaya, Venediklileri ezmeye, Fransızları İtalya'dan kovmaya karar verdi ve bütün bu girişimlerinde başarılı oldu – üstelik, her şeyi bireysel çıkarı için değil, Kilise'nin gücünü artırmak için yaptığından, daha büyük bir şan edinerek. Ayrıca, Orsini ile Colonna hiziplerini de, onları bulduğu koşullar içinde tuttu. Ve iki hizbin içinde durumu değiştirecek bazı önderler olduysa da, iki şey onları bundan alıkoydu: Biri, gözlerini korkutan Kilise'nin gücüydü; öteki, kendi kardinallerinin olmamasıydı (aralarındaki çatışmaların kaynağı, kardinallerdi). Kendi kardinalleri olduğunda da, bu iki hizip asla huzura kavuşmayacaktır, çünkü kardinaller Roma'da ve Roma dışında tarafları kışkırtır, baronlar da onları savunmak zorunda kalırlar: Ve böylece, kardinallerin hırsı, baronlar arasında çatışmalara ve karışıklıklara yol açar. Bu yüzden, Papa Leo Hazretleri Papalığı son derece güçlü

durumda buldu. Umudumuz odur ki, önceki papalar Papalığı silah gücüyle büyük kılmışken, Leo iyiliği ve sayısız başka erdemiyle onu çok daha büyük ve saygın kılacaktır.

XII

Kaç tür askerî güç ve

paralı asker vardır?

[1] Başlangıçta değerlendirmeyi öngördüğüm prensliklerin bütün niteliklerini ayrıntılı olarak ele aldıktan, başarılı ve başarısız yönlerinin nedenlerini kısmen de olsa inceledikten ve birçok kişinin bunları nasıl ele geçirmeye ve elde tutmaya çalıştığını gösterdikten sonra, artık daha önce sözünü ettiğim prensliklerin her birinde karşılaşabileceğimiz saldırıları ve savunmaları genel olarak değerlendirmek kalıyor geriye. Yukarıda belirtmiştik: Bir prens sağlam temellere sahip olmalıdır; aksi takdirde, yıkımı kaçınılmaz olur. Ve bütün devletlerin –yenileri kadar eski ya da karma olanlarının da– sahip olması gereken başlıca temeller, iyi yasalar ve iyi ordulardır. Ve iyi orduların olmadığı yerde iyi yasalar olamayacağı ve iyi orduların olduğu yerde iyi yasalar olması gerektiği için, yasaları ele almayı bir yana bırakıp ordulardan söz edeceğim.

[2] Öyleyse, şunu belirtelim: Bir prensin devletini savunduğu ordular, ya kendi ordularıdır ya paralı ordulardır ya yardımcı ordulardır ya da karma ordulardır. Paralı ve yardımcı ordular, yararsız ve tehlikelidir. Ve bir prens devletini paralı ordulara dayanarak elde tutuyorsa, asla istikrar ve güven içinde olamaz; çünkü bu askerler birlikten yoksun, hırslı, disiplinsiz, sadakatsiz olurlar; dostları arasında gözüpek, düşman karşısında ödlektirler: Tanrı’dan korkuları, insanlara vefaları yoktur; saldırıyı ne kadar ertelersen, yıkımını da o kadar ertelemiş olursun; barış zamanında onların, savaşta düşmanın talanına uğrarsın. Bunun nedeni şudur: Bu askerlerin, onları savaş alanında tutan cılız maaşları dışında bir sevgileri, bir amaçları yoktur; o maaş da, senin uğruna ölümü göze almak istemelerini sağlamaya yetmez. Savaşmadığın sürece, askerin olmaktan haz duyarlar, ama savaşma ânı geldiğinde, ya kaçarlar ya da çekip giderler.

[3] Bunu kanıtlamam hiç de zor olmaz, çünkü İtalya’nın bugünkü yıkımının tek nedeni, yıllardır paralı ordulara dayanmış olmasıdır. Bu ordular zamanında birilerinin [bazı komutanların] sayesinde belli bir başarı elde etmişlerdi ve birbirleriyle savaşırken cesur görünüyorlardı; ama yabancılar geldiğinde, içyüzleri açığa çıkmış; böylece Fransa Kralı Charles, İtalya’yı tebeşirle ele geçirebilmişti.[11] Ve “Bunun nedeni, günahlarımızdır,” diyen kişi,[12] doğru söylüyordu; ama onun inandığı değil,

bu benim anlattığım günahlar söz konusuydu: Bunlar, prenslerin günahları olduğu için de, cezasını gene onlar çekti.

[4] Bu orduların talihsiz yanını daha iyi sergilemek istiyorum. Paralı komutanlar ya kusursuz askerlerdir ya değillerdir. Kusursuz asker iseler, onlara güvenemezsin, çünkü ya seni (kendi efendilerini) yok ederek ya da senin niyetin dışında başkasına saldırarak, her zaman kendi büyüklüklerini amaç edineceklerdir; ama komutan beceriksizse, doğal olarak seni yıkıma sürükler. Paralı komutan olsun olmasın, askerî gücü olan herkesin bunu yapacağı söylenecek olursa, şu karşılığı veririm: Askerî güç ya bir prensin ya da bir cumhuriyetin komutası altında olmalıdır; prensin kendisinin [sefere] gidip komutanlık görevini yerine getirmesi gerekir; cumhuriyet ise yurttaşlarını göndermek durumundadır ve gönderdiği kişi becerikli birisi çıkmazsa onu değiştirmek, becerikli birisi ise yetkisini aşmaması için yasalarla onu denetlemek zorundadır. Ve deneyim yoluyla görüyoruz ki, yalnızca prensler ve ordusu olan cumhuriyetler çok büyük ilerlemeler kaydediyorlar, paralı ordular ise olsa olsa zarar veriyorlar. Ve kendi ordusu olan bir cumhuriyetin bir yurttaşına itaat etmesi, ordusu yabancı askerlerden oluşan bir cumhuriyete göre daha zor.

[5] Roma ile Sparta’nın, yüzyıllar boyunca orduları vardı ve özgür yaşadılar. İsviçrelilerin çok güçlü bir orduları var ve son derece özgürler. Paralı askerlere eski çağlardan bir örnek Kartacalılar olup Romalılara karşı ilk savaştan sonra kendi paralı askerlerince alt edilmek üzereydiler, üstelik komutanları Kartacalı olmasına, kendi yurttaşları olmasına rağmen. Thebailliler, Epaminondas’ın ölümünden sonra, Makedonyalı Philippos’u ordularının komutanı yaptılar ve Philippos zaferden sonra onların özgürlüklerini elinden aldı. Milanolular, Dük Filippo’nun ölümünden sonra, Venediklilere karşı parayla Francesco Sforza’yı tuttular. Sforza, Caravaggio’da düşmanları bozguna uğrattıktan sonra, onu işe almış olan Milanoluları ezmek için düşmanla işbirliği yaptı. Babası [Muzio Attendolo] Sforza, Napoli Kraliçesi Giovanna’nın askeriyken, onu birden ordusuz bıraktı; bunun üzerine kraliçe, krallığını yitirmemek için, Aragon kralının kucağına kendini atmak zorunda kaldı.

[6] Ve Venedikliler ile Floransalılar geçmişte bu tür ordularla egemenlik alanlarını genişlettiler, komutanları gene de prensliklerini ilan etmeyip onları savundular [denecek olur] ise, şu karşılığı veririm: Bu meselede

Floransalılara talih yardım etti; çünkü çekinebilecekleri yetenekli komutanların kimi zafer kazanamadı, kimi engellerle karşılaştı, kimi de hırsını başka yöne çevirdi. Zafer kazanamayan Giovanni Aucut'tu, zafer kazanamadığı için bağlılığını bilebilmek olanaksızdı; ama zafer kazanmış olsaydı, herkes kabul edecektir ki, Floransalılar onun insafına kalacaklardı. Sforza, hep Bracceschi [Braccio' nun paralı askerleri] engelini karşısında buldu; bu iki güç birbirini dengeledi: Francesco, gözünü Lombardiya'ya, Braccio ise Kilise'ye ve Napoli Krallığı'na dikti.

Ama kısa bir süre önce olup bitenlere gelelim. Floransalılar, Paolo Vitelli'yi –sıradan bir yurttaşken çok büyük bir saygınlığa kavuşmuş, son derece uzak görüşlü birisi– kendilerine komutan yaptılar. Şunu hiç kimse yadsıyamaz: Vitelli, Piza'yı ele geçirmiş olsaydı, Floransalıların ona boyun eğmeleri gerekecekti; çünkü [saf değiştirip] düşmanlarının askeri olsaydı çaresiz kalacaklar, kendi yanlarında tutmaları halinde de ona itaat etmeleri gerekecekti.

[7] Venediklilere gelince; ne gibi aşamalardan geçtikleri incelenecek olursa, kendi birlikleriyle savaştıklarında (bu, kara savaşlarına başlamadan önceydi) güvenle ve utkuyla sonuca ulaştıkları görülecektir; soylular ve silahlı halk son derece cesurca savaşmışlardır. Ne var ki, karada savaşmaya başlamalarıyla birlikte, bu başarılı stratejiyi bırakıp İtalya'nın savaş geleneklerine uydular. Karada yayılmalarının başlangıcında, fazla toprakları olmadığı ve büyük bir saygınlıkları olduğu için, komutanlarından çekinmelerini gerektirecek pek bir şey yoktu. Ama Carmagnola'nın komutasında toprakları genişlediğinde, bu hatanın bir kanıtıyla karşı karşıya kaldılar; çünkü onun komutasında Milano dükünü yendiklerinde, onun son derece becerikli olduğunu görmüş, öte yandan savaştan soğuduğunu fark etmişlerdi. Bu yüzden, artık onunla zafer kazanamayacakları kanısına varmış ama elde ettiklerini yeniden kaybetmemek için, işine son verememişlerdi; dolayısıyla, ona karşı kendilerini sağlama almak için, onu öldürmeleri gerekti. Sonra, Bartolomeo da Bergamo, Roberto da San Severino, Pitigliano kontu ve benzeri komutanları oldu. Bu komutanlarla artık zaferden değil, yenilgiden korkmaları gerekiyordu; nitekim, sekiz yüz yılda, büyük çabalarla elde ettiklerini bir günde yitirdikleri Vailà'da böyle oldu;[13] çünkü bu tür ordulardan yalnızca ağır, geç ve cılız başarılar ve ani ve şaşırtıcı kayıplar doğar. Ve bu örneklerle, yıllardır paralı ordularla yönetilen İtalya'ya geldiğim için, konuyu daha kuşbakışı ele almak

istiyorum, çünkü bu tür orduların kökeni ve geçtikleri aşamalar görülürse, düzeltilmeleri daha kolay olur.

[8] Öyleyse, biliyor olmalısınız: Son birkaç yüzyıldır, imparatorluğun İtalya'da güç kaybetmeye başlaması ve papanın yeryüzündeki gücünün giderek artmasıyla, İtalya birçok devlete bölündü; çünkü birçok büyük şehir, soylulara karşı silaha sarıldı (daha önce, imparatorun desteklediği soylular, bu şehirleri baskı altında tutuyorlardı) ve Kilise, yeryüzündeki gücünü artırmak için, onları destekledi; birçok başka şehirde ise, sıradan yurttaşlar prens oldular. Dolayısıyla, İtalya neredeyse bütünüyle Kilise'nin ve birkaç cumhuriyetin eline geçince, silahtan anlamayan rahiplerle öteki yurttaşlar, yabancı asker tutmaya başladılar. Bu tür askerlere itibar kazandıran ilk kişi, Romagnalı Alberigo da Conio'ydu. Onun öğrettiklerinden yola çıkarak, başkalarının yanı sıra, Braccico ile Sforza kendilerini gösterip yaşadıkları dönemde İtalya'ya egemen oldular. Bundan sonra, günümüze kadar bu ordulara komuta eden bütün öteki kişiler geldi: Üstün becerilerinin sonucu, İtalya'nın Charles tarafından kuşatılması, Louis tarafından yağmalanması, Fernando tarafından ırzına geçilmesi ve İsviçreliler tarafından aşağılanması oldu.

[9] Tuttukları yol, öncelikle, kendi saygınlıklarını artırmak için piyadelerin saygınlığını ellerinden almak oldu. Bunu şunun için yaptılar: Kendi devletleri olmadığı ve bu işle geçindikleri için, az sayıda piyade onlara itibar kazandırmıyor, çok sayıda piyadeyi ise onlar besleyemiyorlardı. Bu yüzden, süvarilerle yetindiler, çünkü makul sayıda süvariyle karınları doyuyor ve saygınlık kazanıyorlardı. İş öyle bir hale gelmişti ki, yirmi bin kişilik bir orduda iki bin piyade bile bulunmuyordu. Bunun ötesinde, kendilerini ve askerlerini korku ve yorgunluktan sakınmak için ellerinden geleni yapıyor; çarpışmalarda birbirlerini öldürmüyor, tutsak alıyor ve kurtulmalık istemiyorlardı. Geceleri şehirlere saldırmıyorlar, şehirlerdeki askerler ise, işgalcilerin [ordugâh] çadırlarına baskın düzenlemiyorlardı; ordugâhın çevresine ne siper kazıyor ne duvar çekiyorlardı; kışın sefere çıkmıyorlardı. Askerlik düzenlerinde bütün bu şeylere izin verilmiş olup bunlar, belirtildiği gibi, yorgunluk ve tehlikelerden uzak durmak için bulunmuştu. Öyle ki, bu paralı komutanlar, İtalya'yı köleliğe ve utanca sürüklediler.

XIII

Yardımcı, karma ve

öz askerler üzerine

[1] Yararsız bir başka ordu da, silahlı gücüyle gelip seni savunması için güçlü bir kişiye başvurduğunda gelen yardımcı birliklerdir, yakın bir geçmişte Papa Julius'un yaptığı gibi. Julius, Ferrara seferinde paralı askerlerinin kötü bir sınav vermesi üzerine, yardımcı birliklere yönelmiş, adamları ve ordusuyla gelip kendisine yardım etmesi için İspanya Kralı Fernando'yla anlaşmıştır. Bu askerler, kendi içlerinde yararlı ve iyi olabilirler; ama onları çağıran kişi için hemen her zaman zararlıdırlar; çünkü kaybettiklerinde, sen de yenilirsin; kazandıklarında, tutsakları olursun.

[2] Eski tarih bu tür örneklerle dolu olmakla birlikte, gene de ben bu yeni II. Julius örneğini incelemeden geçmek istemiyorum. Papanın kararı ancak bu kadar düşüncesiz olabilirdi; Ferrara'yı ele geçirmek istediği için, kendini tamamıyla bir yabancının insafına bırakıyordu. Ama iyi talihi, üçüncü bir gelişmeye yol açınca, kötü seçiminin [acı] meyvesini toplamadı; çünkü yardımcı birlikleri Ravenna'da bozguna uğradıktan sonra İsviçreliler çıkageldiler ve Papa Julius'un da, başkalarının da beklentilerine aykırı olarak, savaşta üstün gelenleri kovdular. Böylece, Julius ne kaçmış olan düşmanlarınca tutsak alındı ne de yardımcı birliklerince; çünkü savaşı onların ordusuyla değil, başka bir orduyla kazanmıştı.

Ve bütünüyle ordudan yoksun olan Floransalılar, Piza'yı ele geçirmek için on bin Fransız askeri tuttular; bu karar, daha önce herhangi bir dönemde yaşadıklarından daha büyük bir tehlike içine soktu onları.

Bizans İmparatoru [İoannes Kantakuzenos] da, komşularına karşı koyabilmek için Yunanistan'a on bin Türk getirdi; savaş bitince Türkler geri dönmek istemedi; bu, Yunanistan'ın inançsızların kölesi olmasının başlangıcı oldu.

[3] Öyleyse, [olsa olsa] galip gelmek istemeyen kişi, bu askerlerden yararlanır; çünkü yardımcı askerler, paralı askerlerden çok daha tehlikelidir; onlarla bozgun kaçınılmazdır: Bütünüyle birlik içindedirler, hep başkasının buyruğuna girmeye hazırdırlar. Oysa paralı askerler, bir bütün oluşturmadıkları, onları sen bulduğun, paralarını sen ödediğin için, utku

kazandıktan sonra, sana zarar vermek için daha çok zamana ve daha elverişli koşullara gereksinme duyarlar; başlarına getireceğin üçüncü bir kişi, sana saldıracak kadar gücü çok çabuk elde edemez. Kısacası, paralı askerlerde en büyük tehlike korkaklık, yardımcı askerlerde ise gözüpekliktir.

[4] Bu yüzden, bilge bir prens, her zaman bu askerlerden kaçınmış, kendi ordusuna bel bağlamıştır; başkalarının askerleriyle kazanmaktansa, kendi ordusuyla kaybetmek istemiş, yabancı orduyla elde edilen zaferi gerçek zafer saymamıştır. Hiç duraksamadan Cesare Borgia'yı ve eylemlerini örnek göstereceğim. Bu dük, Romagna'ya, yardımcı güçlerle, tamamen Fransızlardan oluşan bir orduya komuta ederek girdi ve onlarla Imola ve Forlì'yi aldı; ama daha sonra, bu orduyu güvenilir bulmayıp daha az tehlikeli olduğuna hükmettiği paralı askerlere yöneldi ve Orsinilerle Vitellileri tuttu. Onlarla iş görürken, güvenilmez, sadakatsiz ve tehlikeli olduklarını fark edince, onları ortadan kaldırıp kendi adamlarına yöneldi. Dükün yalnızca Fransız birliklerine, [sonra] Orsinilerle Vitellilere sahip olduğu zamanki saygınlığı ile kendi askerleriyle tek başına kaldığı zamanki saygınlığı arasındaki fark göz önünde bulundurulduğunda, bu iki tür askerî güç arasında nasıl bir fark olduğu kolayca görülebilir: Saygınlığı giderek artmış; herkes onu kendi ordusunun tek hâkimi olarak gördüğünde ise, en yüksek saygınlığa ulaşmıştır.

[5] Yakın tarihli İtalyan örneklerinden uzaklaşmak istemiyordum; gene de, yukarıda sözünü ettiğim kişilerden biri olan Siracusalı Hieron'u anmadan geçmek istemem. Daha önce [VI. bölümde] belirttiğim gibi, Siracusalılarca orduların başına getirilen bu kişi, bizim İtalyan paralı askerlerimizi andıran kişilerden oluşmuş paralı güçlerin yararsız olduğunu hemen fark etti ve onları ne tutabileceğini ne de bırakabileceğini görünce, hepsini kılıçtan geçirtti; sonra da, başkalarının birlikleriyle değil, kendi birlikleriyle savaştı. Bu konuyla ilgili bir de Eski Ahit'ten bir örneği hatırlatmak isterim. Davud, Saul'a Filistîli meydan okuyucu Golyat'la savaşmaya hazır olduğunu söyleyince, Saul onu yüreklendirmek için kendi silahlarıyla kuşattı. Davud bu silahları kuşandıktan sonra, onlarla gerçek değerini ortaya koyamayacağını belirterek üzerinden çıkardı: Düşmanın karşısına sapanı ve bıçağıyla çıkmak istiyordu.

Sonuçta, başkasının silahları ya üzerinden dökülür ya ağırlık verir ya da dar gelir sana.

[6] Kral XI. Louis'nin babası VII. Charles, talihi ve becerisiyle Fransa'yı İngilizlerden kurtarınca, kendi ordusunu kurması gerektiğini fark etti ve krallığında atlı ve piyade birlikleri kurdu. Daha sonra, oğlu Kral Louis, piyadeleri kaldırıp parayla İsviçreli birlikler tutmaya başladı; başkalarının sürdürdüğü bu yanlış, şimdi fiilen görüldüğü gibi, bu krallığın karşılaştığı tehlikelerin nedeni oldu. Çünkü İsviçrelilere itibar kazandırırken, kendi birliklerini aşağıladı; çünkü piyadeleri tümüyle ortadan kaldırdı ve atlı birliklerini başkalarının gücüne bağlı hale getirdi: İsviçrelilerle birlikte savaşmaya alışmış olan Fransız süvarileri, onlar olmadan zafer kazanabileceklerine inanmaz oldular. Fransızların İsviçreliler karşısında yetersiz kalması ve İsviçreliler olmadan başkalarıyla çarpışmayı göze alamaması buradan kaynaklanıyor. Demek ki, Fransa'nın orduları karmaydı, kısmen paralı askerlerden, kısmen Fransız birliklerinden oluşuyordu; böyle bir ordu, salt yardımcı bir askerî güçten ya da salt paralı bir ordudan çok daha iyi, ama öz ordudan çok aşağıdır. Yukarıda verdiğimiz örnek yeterli olacaktır; çünkü Charles'ın kurduğu düzen geliştirilmiş ya da korunmuş olsaydı, Fransa Krallığı yenilmez olurdu. Ama öngörüsü kıt insanlar, zamanında iyi gibi görünen bir işe girişir, onun altındaki zehri fark etmezler, tıpkı daha önce [III. bölümde] verem ateşiyle ilgili olarak söylediğim gibi.

[7] Bu yüzden, bir prenslikte, illetleri belirdiği anda teşhis edemeyen kişi, gerçekten bilge değildir; bilgelik çok az kişiye verilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün ana nedeni araştırılacak olursa, bu çöküşün, Gotların paralı asker olarak tutulduğu an başladığı görülecektir; çünkü o başlangıçla birlikte, Roma İmparatorluğu'nun gücü zayıflamaya yüz tutmuştu; ondan alınan güç ötekilere [Gotlar] veriliyordu.

Öyleyse, vardığım sonuç şu: Hiçbir prenslik, kendi ordusu olmadan güvende değildir; tersine, zor durumlarda onu inançla savunacak güçten yoksun olduğu için, tümüyle talihin buyruğu altındadır. Ve bilge kişilerin görüşü ve savsözü hep şu olmuştur:

> *Quod nihil sit tam infirmum aut instabile quam fama potentiae non sua vi nixa.*[*3]

Öz ordu ise, senin uyruklarından, yurttaşlarından ya da görevlilerinden oluşur; ötekilerin hepsi, ya paralı ya da yardımcı güçlerdir. Yukarıda adlarını andığım dört kişinin yöntemleri –benim de bütünüyle benimsediğim yöntemlerdir bunlar– gözden geçirilirse ve Büyük İskender'in babası Philippos'un, keza birçok cumhuriyet ve prensliğin nasıl silahlandığına ve örgütlendiğine bakılırsa, öz orduyu kurmanın yolu kolayca bulunacaktır.

XIV

Prensin askerî konularda yapması gerekenler

[1] Öyleyse, bir prensin savaş, savaş düzeni ve savaş disiplini dışında başka herhangi bir amacı, herhangi bir düşüncesi olmamalı, bunun dışında hiçbir şeyi uğraşı olarak benimsememelidir; çünkü savaş, komuta eden kişiden beklenen tek uğraştır ve öylesine önemlidir ki, prens doğanları o konumda tutmakla kalmaz, çoğu kez sıradan insanların da o konuma yükselmesini sağlar; buna karşılık, prenslerin, silahtan çok zevklerini düşündüklerinde, devletlerini yitirdikleri görülmüştür. Devleti yitirmene yol açan ilk neden, bu uğraşı ihmal etmektir; devleti ele geçirmeni sağlayan neden ise, bu uğraşın ustası olmaktır.

[2] Francesco Sforza, silahlandığı için, sıradan bir yurttaşken Milano dükü oldu; çocukları ise, askerliğin zorluklarından kaçtıkları için, dük iken sıradan yurttaş oldular. Çünkü silahsız olmak, yol açtığı öteki kötü sonuçların yanı sıra, seni hor görülen birisi haline getirir; bu, aşağıda [XIV. ve XIX. bölümde] belirtileceği gibi, prensin sakınması gereken lekelerden biridir. Çünkü silahlı kişi ile silahsız kişi hiçbir biçimde karşılaştırılamaz ve silahlı olanın kendi isteğiyle silahsız olana boyun eğmesi, silahsız kişinin silahlı hizmetkârları arasında güvende olması mantıkla bağdaşmaz: Birinde [silahlı hizmetkârlarda] küçümseme, ötekinde [silahsız kişide] kuşku olacağı için, birlikte uyum içinde çalışmaları mümkün değildir. Dolayısıyla, askerlikten anlamayan bir prens, belirtilen talihsizliklerin yanı sıra, askerlerinden saygı göremez ve onlara güvenemez.

[3] Bu yüzden, prens bu savaş alıştırmasını aklından hiç çıkarmamalı ve barışta savaştakinden daha çok alıştırma yapmalıdır; bunu iki yoldan yapabilir: eylemleriyle ya da aklıyla. Eylemler konusunda, adamlarını disiplinli ve bedence hazırlıklı tutmanın yanı sıra, hep ava çıkmalı ve bu avlar aracılığıyla bedenini zorluklara alıştırmalıdır; aynı zamanda, arazilerin yapısını tanımalı, dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin nasıl açıldığını, ovaların nasıl uzandığını öğrenmeli ve ırmaklarla bataklıkların yapısını anlamalı; bütün bunları çok büyük bir özenle yapmalıdır. Bu bilginin iki açıdan yararı olur: İlk olarak, ülkesini tanımayı öğrenir ve onu nasıl savunacağını daha iyi anlayabilir; sonra da, bu yerlere ilişkin bilgisi ve deneyimi aracılığıyla, ilk kez keşfetmesi gereken başka herhangi bir yeri kolayca kavrayabilir. Çünkü sözgelimi Toscana’ daki tepeler, vadiler,

ırmaklar ve bataklıklar, başka bölgelerdekilerle belli benzerlikler içerir; böylece, bir bölgedeki arazi bilinince, başka bölgelerinki de kolayca anlaşılabilir. Bu birikimden yoksun bir prens, bir komutanın sahip olması gereken en önemli nitelikten yoksun demektir; çünkü bu nitelik öğretir sana düşmanı bulmayı, ordugâh yerini seçmeyi, orduyu yönetmeyi, savaş düzenine sokmayı, şehirleri en elverişli biçimde kuşatmayı.

[4] Yazarlar, Akhaların prensi Philopoimen'i, öteki şeylerin yanı sıra, barış döneminde savaş usulleri dışında bir şey düşünmediği için de överler. Dostlarıyla kırlarda dolaşırken, sık sık durup onlarla tartışırmış: "Düşman şu tepenin üzerinde olsaydı, biz de ordumuzla burada olsaydık, hangimiz avantajlı olurduk? Düzenimizi koruyarak, onlara nasıl hücum edebilirdik? Geri çekilmek istesek, bunu nasıl yapardık? Onlar geri çekilecek olsalar, onları nasıl takip ederdik?" Ve yürürlerken, bir ordunun karşılaşabileceği bütün durumları önlerine serermiş; onların görüşünü dinler, kendi görüşünü söyler, görüşünü nedenleriyle kanıtlarmış; öyle ki, bu sürekli değerlendirmeler sayesinde, ordularını yönetirken çare bulamadığı hiçbir aksilik meydana gelmezmiş.

[5] Akıl alıştırmasına gelince; prens tarih kitaplarını okumalı ve seçkin kişilerin eylemlerini gözden geçirmeli, savaşlarda nasıl davrandıklarına bakmalı, zaferlerinin ve yenilgilerinin nedenlerini incelemeli, bu yolla yenilgilerden kaçınabilmeli, zaferleri taklit edebilmelidir. Hepsinden önemlisi, geçmişte bazı seçkin kişilerin yaptığını yapmalıdır: Bu kişiler, kendilerinden önce övülüp yüceltilen birisini taklit etme yoluna gitmiş ve o kişinin hareketlerini ve eylemlerini hep göz önünde bulundurmuşlardır; tıpkı Büyük İskender'in Akhilleus'u, Caesar'ın İskender'i, Scipio'nun Kyros'u taklit ettiğinin söylendiği gibi. Ve Ksenophon'un yazdığı Kyros'un yaşamını[14] okuyan herhangi bir kimse, Scipio'nun yaşamında o öykünmenin ona ne denli şan kazandırdığını ve Scipio'nun dürüstlük, iyilik, insancıllık, cömertlikte, Ksenophon'un Kyros hakkında yazdığı şeylere ne denli uyduğunu görür.

Bilge bir prens bu tür kurallara uymalı ve barış zamanlarında asla boş oturmamalıdır; tam tersine, zor durumlarda yararlanabilmek için, barış zamanlarını büyük bir gayretle [bilgi birikimi edinecek şekilde] değerlendirmelidir; öyle ki, talih, değiştiğinde, onu zor durumlara direnmeye hazır bulsun.

XV

İnsanların, özellikle prenslerin övülmelerine ya da yerilmelerine neden olan şeyler üzerine

[1] Şimdi geriye bir prensin uyruklarına ve dostlarına karşı tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini görmek kalıyor. Ve birçok kişinin bu konuda yazdığını bildiğimden, bir de ben bu konuda yazınca, kendini beğenmiş sanılmaktan çekiniyorum, özellikle de bu konuyu ele alırken, başkalarının yöntemlerinden ayrıldığım için. Ama niyetim, anlayan kişiye yararlı olacak bir şeyler yazmak olduğundan, meselenin zihinde canlandırılmış halinden çok, somut gerçekliğinin peşinden gitmek daha uygun göründü bana. Birçok kişi, kendi adına, gerçekte hiç görülmemiş ve hiç bilinmeyen cumhuriyetler ve prenslikler hayal etmiştir; kişinin nasıl yaşadığı ile nasıl yaşaması gerektiği arasında öyle büyük bir uçurum vardır ki, yapılması gereken uğruna yapılanı terk eden kişi, çok geçmeden korunmasını değil, yıkımını öğrenmiş olur; çünkü her zaman iyi bir insan olmak isteyen kişi, iyi olmayan onca insan arasında kesinlikle yıkıma uğrayacaktır. Dolayısıyla, konumunu korumak isteyen bir prensin iyi olmamayı öğrenmesi ve bunu [iyi olmamayı] duruma göre kullanması ya da kullanmaması gerekir.

[2] Dolayısıyla, bir prensle ilgili hayalî şeyleri bir yana bırakıp gerçek olanlarını göz önünde bulundurarak şunu belirtmeliyim: Bütün insanlar, özellikle de daha yüksek konumda oldukları için prensler, haklarında konuşulduğunda, onlara yergi ya da övgü getiren bu niteliklerin bazılarıyla öne çıkarlar. Başka bir deyişle, kimi cömert, kimi cimri (burada Toscana dilindeki bir sözcüğü kullanıyorum, çünkü dilimizde *avaro* “hırsızlıkla ele geçirmek isteyen kişi” anlamına da gelir; “elindekini aşırı derecede sakınan kişi”ye ise *misero* deriz)[*4] kabul edilir; kimi verici, kimi açgözlü kabul edilir; kimi acımasız, kimi merhametli; kimi güvenilmez, kimi sözünün eri; kimi kadınsı ve ödlek, kimi gözüpek ve yürekli; kimi insancıl, kimi kibirli; kimi şehvet düşkünü, kimi iffetli; kimi saf, kimi kurnaz; kimi katı, kimi esnek; kimi ağırbaşlı, kimi hoppa; kimi dindar, kimi inançsız, vb.

[3] Ve biliyorum ki, yukarıda sıraladığım niteliklerden iyi kabul edilenlerinin hepsinin bir prenste bulunmasının son derece övgüye değer olduğunu herkes kabul edecektir. Ama bu niteliklerin hepsine sahip olmak

ya da bütünüyle uymak olanaksızdır, çünkü insana özgü koşullar buna elvermez; o yüzden, prensin devletini yitirmesine yol açacak kusurların kötü ününden kaçınmayı bilecek kadar öngörülü olması gerekir ve mümkünse, devletini yitirmesine yol açmayacak olanlardan da kaçınmalıdır; ama kaçınamıyorsa, fazla dert etmeden bunlara kendini verebilir. Şu da var ki, onlar olmaksızın devletini korumakta güçlük çekeceği kusurların adını lekelemesine aldırış etmesin, çünkü her şeyi iyice gözden geçirirse, erdem gibi görünen bir şeyin, peşinden gidildiğinde, yıkımına yol açacağını; kusur gibi görünen bir başka şeyin ise, peşinden gidildiğinde, güvenliği ve esenliğiyle sonuçlanacağını görecektir.

XVI

Cömertlik ile cimrilik üzerine

[1] Bu yüzden, yukarıda sözü edilen ilk niteliklerden başlayarak, belirtmek isterim ki, cömert kabul edilmek iyi olurdu. Gene de, cömertlik, seni öyle bilmelerine yol açacak şekilde kullanılırsa, sana zarar verir; çünkü erdemlice ve kullanılması gerektiği gibi kullanılırsa, farkına varılmayacak ve tam tersiyle suçlanmaktan kurtulamayacaksın. Bu yüzden de, bir prensin, insanlar arasında cömert namını korumak istiyorsa, hiçbir gösterişli harcama fırsatını kaçırmaması gerekir; ama böyle davranmakla, bir prens bütün kaynaklarını bu tür eylemlerle tüketmiş olacak ve sonunda, cömert namını korumak isterse, ağır vergilerle halkı ezmek ve para edinmek için yapılabilecek her şeyi yapmak zorunda kalacaktır. Bu da, onu uyruklarının gözünde nefret edilen birisi yapmaya başlayacak ve yoksul düşeceği için, herkes ona daha az saygı gösterecektir; öyle ki, bu cömertliğiyle birçok kişiyi mağdur edip çok az kişiyi ödüllendirdiği için, en küçük bir huzursuzluğun etkilerini hisseder ve ilk tehlikede zor durumda kalır: Bunun farkına varıp geri adım atmak isterse, hemen cimrilikle suçlanır.

[2] Madem bir prens, bu cömertlik erdemini, o erdemle tanınacağı, ama zarar görmeyeceği şekilde kullanamıyor; o zaman, sağduyulu ise, cimri olarak anılmaya aldırış etmemelidir; çünkü zamanla, tutumluluğu sayesinde gelirinin kendine yettiği, ona savaş açanlara karşı kendini savunabildiği, halkını ezmeden çeşitli girişimlerde bulunabildiği görüldükçe, giderek daha cömert kabul edilecektir. Öyle ki, sonunda, hiçbir şeylerini almadığı sayısız kişinin gözünde cömert ve hiçbir şey vermediği az sayıdaki kişinin gözünde cimri birisi haline gelir. Günümüzde, büyük işleri yalnızca cimri kabul edilenlerin yaptığını, ötekilerin yok olup gittiğini gördük. II. Julius, papalığı elde etmek için cömert sıfatından yararlanmış olmakla birlikte; daha sonra, savaşabilmek için, bu sıfatı korumayı düşünmedi. Şimdiki Fransa kralı, yalnızca uzun süreli tutumluluğu ek giderleri karşılamasını sağladığı için, halkına aşırı bir vergi yükü getirmeden birçok savaş yapabilmiştir. Şimdiki İspanya kralı, cömert kabul edilmiş olsaydı, bunca seferi ne başlatabilir, ne de kazanabilirdi.

[3] Bu yüzden, bir prens, uyruklarını soymak zorunda kalmamak, kendini savunabilmek, yoksul ve aşağılanan birisi durumuna düşmemek, açgözlü olmaya zorlanmamak için cimri diye anılıyorsa, bunu fazla

önemsememelidir; çünkü bu, hükmünü sürdürmesini sağlayan kusurlardan biridir.

Herhangi birisi, “Caesar cömertliği sayesinde imparator oldu ve birçok kişi, cömert oldukları ve öyle kabul edildikleri için, çok yüksek konumlara geldiler,” diyecek olursa şu karşılığı veririm: Ya prens olmuşsundur ya da prens olma yolundasındır. İlk durumda, bu cömertlik zararlıdır. İkincisinde ise, cömert kabul edilmek iyidir. Caesar, Roma’nın yönetimini ele geçirmek isteyenlerden birisiydi; ama bir kez yönetimi ele geçirdikten sonra, hayatta kalmış ve o harcamaları kısmamış olsaydı, egemenliği son bulurdu. Ve herhangi birisi, “Son derece cömert kabul edilen birçok kişi prens olup ordularıyla büyük işler yapmıştır,” diye karşı çıkacak olursa şu karşılığı veririm: Prens ya kendi parasını ve uyruklarının parasını harcar ya da başkalarınınkini. İlk durumda tutumlu olmalıdır. Ötekinde, hiçbir cömertlikten kaçınmamalıdır.

[4] Ve askerleriyle birlikte sefere çıkan, talanlar, yağmalar ve haraçlarla geçinen, başkalarının mallarına el koyan bir prens için bu cömertlik gereklidir; aksi takdirde, askerleri onun peşinden gitmeyecektir. Ve senin ya da uyruklarının olmayanla, en cömert kişi sen olabilirsin, tıpkı Kyros’un, Caesar’ın, İskender’in olduğu gibi; çünkü başkalarının malını harcamak saygınlığını azaltmaz, tersine artırır; yalnızca kendi malını harcaman sana zarar verir. Cömertlik kadar kendi kendini tüketen bir şey yoktur: Cömert davrandığın süreç içinde, cömert davranma yetini yitirirsin ve ya yoksul ve hor görülen birisi haline gelirsin ya da yoksulluktan kaçmak için, açgözlü ve nefret edilen birisi. Ve başka her şeyin ötesinde, bir prens aşağılanan ve nefret edilen birisi olmaktan kendini sakınmalıdır: Cömertlik hem birine hem ötekine götürür seni. Bu yüzden, cömert bilinmek istiyorsun diye, kötü bir ünle birlikte nefrete yol açan açgözlü sıfatını yüklenmek zorunda kalmaktansa; nefret olmadan kötü bir üne yol açan cimri sıfatını kabullenmek daha bilgece olur.

XVII

Acımasızlık ile merhamet üzerine ve sevilmek korkulmaktan daha mı iyidir, yoksa tersi mi?

[1] Yukarıda sıraladığım öteki özelliklere geçerek belirtmeliyim ki, her prens acımasız değil, merhametli sayılmayı arzulamalı; ne var ki, bu merhameti asla kötüye kullanmamaya özen göstermelidir. Cesare Borgia acımasız kabul ediliyordu, gene de bu acımasızlığı Romagna'yı düzene sokmuş, birleştirmiş, buraya barışı ve itaati getirmişti. Bu iyice gözden geçirilirse, Borgia'nın acımasız sıfatından kaçınmak için, Pistoia'nın yıkılmasına göz yuman Floransa halkından çok daha merhametli davrandığı görülecektir.[15] Bu yüzden, bir prens, uyruklarını birlik içinde ve kendine bağlı tutmak için, acımasız damgasını yemekten yüksünmemelidir; çünkü pek az acımasızlık örneğiyle, aşırı merhamet yüzünden katliamlara ve soygunlara yol açan karışıklıkların sürmesine göz yumanlardan daha merhametli olacaktır; çünkü bunlar genellikle bütün toplumu mağdur eder, prensten gelen yaptırımlar ise tek tek bireyleri zarara uğratır. Ve bütün prensler içinde de yeni prensin acımasız sıfatından kaçınması olanaksızdır, çünkü yeni devletler tehlikelerle doludur. Vergilius, Dido'nun ağzından şöyle der:

> *Res dura, et regni novitas me talia cogunt*
> *Moliri et late fines custode tueri.*[*5]

Gene de, prens inanma ve eyleme geçme konusunda temkinli olmalı, ama kendi gölgesinden korkar hale de gelmemeli ve sağduyuyla insancıllığın sağladığı dengeyle öyle davranmalıdır ki, aşırı güven onu ihtiyatsız, aşırı güvensizlik ise çekilmez kılmasın.

[2] Bundan bir tartışma doğar: Korkulmaktansa sevilmek mi daha iyidir, yoksa tersi mi? Sorunun yanıtı şudur: Kişi, her ikisini birden ister; ama bunları bağdaştırmak zor olduğu için, ikisinden birinin olmaması gerekiyorsa, sevilmektense korkulmak çok daha güvenlidir. Çünkü insanlar hakkında genel olarak şu söylenebilir: Nankör, gelgeç gönüllü, sahtekâr ve hilebaz olurlar, tehlikeden kaçar, kâr peşinde koşarlar; yukarıda [IX. bölümde] belirttiğim gibi, tehlike uzakta olduğunda, onların iyiliği için çalıştığın sürece bütünüyle senin yanındadırlar, sana kanlarını, mallarını,

yaşamlarını ve çocuklarını sunarlar; ama tehlike yaklaştığında, senden yüz çevirirler. Ve her şeyini onların sözleri üzerine kurmuş olan bir prens, kendini başka hazırlıklardan yoksun bulduğu için yıkıma uğrar; çünkü gönül yüceliği ve soyluluğuyla değil de, parayla elde edilen dostluklar, satın alınan, ama sahip olunmayan dostluklardır ve yeri geldiğinde onlardan yararlanmak olanaksızdır. Ve insanlar, kendini sevdiren birisini mağdur etmeyi, korku uyandıran birisine oranla daha az önemserler; çünkü sevgiyi hatır bağı ayakta tutar; insanlar kötü oldukları için, kişisel çıkarlarının söz konusu olduğu her fırsatta, bu bağ kopar; oysa korku, insanı hiç terk etmeyen bir ceza korkusuna dayanır.

[3] Bununla birlikte, prens insanların sevgisini kazanamasa bile, nefretten kaçınacak şekilde korku uyandırmalıdır; çünkü korkulmak ve nefret edilmemek pekâlâ bir araya gelebilir; prens yurttaşlarının ve uyruklarının malına ve kadınlarına dokunmadıkça, bu durum böyle sürüp gider. Gene de, birisinin canını alması gerekiyorsa, bunu, uygun bir gerekçesi ve açık bir nedeni olduğunda yapmalıdır; ama özellikle başkasının malından uzak durmalıdır; çünkü insanlar babalarının ölümünü mal varlıklarının kaybından daha çabuk unuturlar. Sonra, mala el koyma gerekçeleri hiç eksik olmaz ve soygunla yaşamaya başlayan birisi, hep başkalarının malına el koymak için gerekçeler bulur; bunun tersine, can almak için gerekçeler daha seyrektir ve daha çabuk ortadan kalkar.

[4] Ama prens ordularıyla birlikte olduğunda ve birçok askeri yönettiğinde, işte o zaman acımasız sıfatından hiç yüksünmemesi gerekir; çünkü bu sıfat olmadan hiçbir ordu ne birlik içinde, ne silahlı bir çatışmaya hazır tutulabilmiştir. Hannibal’in hayranlık uyandıran eylemleri arasında, şu da sayılır: Sayısız ırktan kişinin oluşturduğu çok büyük bir orduya yabancı topraklarda komuta ederken, iyi talihte olduğu gibi kötü talihte de, ne askerler arasında ne prense karşı en küçük bir uyuşmazlık çıkmıştır. Bu, onun insanlık dışı acımasızlığından başka bir şeyden kaynaklanıyor olamazdı; bu acımasızlık, sayısız niteliğiyle birlikte, askerlerinin gözünde onu her zaman saygı duyulan ve korkulan birisi yapmıştır. Bu olmasa, o sonuca ulaşmak için öteki nitelikleri yeterli olmazdı. Ve bu noktayı göz ardı eden tarihçiler, bir yandan bu eylemine hayranlık duyar, öte yandan o eylemin ana nedenini kınarlar.

[5] Öteki niteliklerinin yeterli olmayacağının kanıtı, yalnızca kendi çağında değil, bilinen bütün tarih boyunca da eşine az rastlanır bir kişi olan Scipio örneğinden görülebilir: Orduları İspanya'da ona başkaldırmıştır; bunun tek nedeni, askerlerine askerî disiplinle uyuşmayacak kadar çok serbestlik tanıyan aşırı merhametidir. Fabius Maximus, bundan ötürü senatoda onu eleştirmiş ve Roma askerî düzenini yozlaştıran kişi olarak adlandırmıştı. Ve Locrililer Scipio'nun bir subayı tarafından yağmalandığında, Scipio ne onların intikamını aldı ne de o subayın küstahlığını cezalandırdı. Bütün bunlar, onun hoşgörülü mizacından kaynaklanıyordu; öyle ki, senatoda onu mazur göstermek isteyen birisi, hataya düşmemeyi, hataları düzeltmekten daha iyi bilen birçok kimsenin bulunduğunu söyledi. Ordulara komuta etmeyi sürdürseydi, zamanla bu mizaç Scipio'nun ününü ve şanını lekelerdi; ama senatonun denetimi altında yaşadığı için, bu zararlı niteliği gizlenmekle kalmadı, ona şan getirdi.

[6] Bu yüzden, korkulmak ve sevilmek konusuna dönerek şu sonuca varıyorum: İnsanlar kendi iradeleriyle sevdikleri ve prensin iradesiyle korktukları için, bilge bir prens, başkalarının olanı değil, kendinin olanı temel almalıdır; yalnızca, belirtildiği gibi, nefretten uzak durmaya gayret göstermelidir.

XVIII

Prensler sözlerini nasıl tutmalıdır?

[1] Bir prensin sözünü tutmasının ve hileyle değil de dürüstlükle yaşamasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes bilir; gelgelelim, kendi dönemimizde yaşadıklarımızdan görüyoruz ki, sözlerine sadık kalmayı pek umursamayan ve kurnazlıkla insanların akıllarını çelen prensler büyük işler başarmış ve sonunda dürüstlüğü temel almış olanlara üstün gelmişlerdir.

[2] Bu yüzden, savaşmanın iki yolunun olduğunu bilmelisiniz: yasalarla ya da zor kullanarak. Bunlardan ilki, insana özgüdür; ikincisi, hayvanlara. Ama ilki çoğu kez yeterli olmadığı için, ikinciye başvurmak gerekir. Bu yüzden, bir prensin hayvanı ve insanı iyi kullanmayı bilmesi gerekir. Eski yazarlar nasıl Akhilleus'un ve başka birçok eski prensin yetiştirilmek üzere Kentaur Kheiron'a verildiklerini, onun da onları kendi disiplini altında eğittiğini yazarak prenslere bu olguyu üstü kapalı olarak öğretmişlerdir. Yarı hayvan, yarı insan bir eğitmene sahip olmanın –bir prensin her iki doğayı da kullanabilmesi gerektiğinden– başka bir anlamı yoktur ve biri olmazsa, öteki kalıcı değildir.

[3] Bir prensin hayvan doğasını iyi kullanabilmesi gerektiğine göre, hayvanlardan tilki ile aslanı seçmelidir; çünkü aslan kendini tuzaklardan koruyamaz, tilki de kendini kurtlardan koruyamaz. Öyleyse, tuzakları tanımak için tilki, kurtları korkutmak için de aslan olmak gerekir: Yalnızca aslanlık edenler bu işten anlamıyorlar demektir. Bu yüzden, sağduyulu bir yönetici, verdiği sözü tutmak zararına olacaksa ve söz vermesini gerektiren gerekçeler ortadan kalkmışsa, sözünü tutamaz, tutmamalıdır da. İnsanların hepsi iyi olsaydı, bu öneri iyi olmazdı; ama insanlar kötü oldukları ve sana verdikleri söze bağlı kalmayacakları için, sen de onlara verdiğin söze bağlı kalmak zorunda değilsin. Ve bir prens, sözünü tutmamasını haklı gösterecek meşru gerekçeler bulmakta asla zorlanmamıştır. Buna günümüzden sayısız örnek verilebilir ve kaç barışın, kaç sözün, prenslerin sözlerine sadık kalmamaları yüzünden hükmünü yitirdiği gösterilebilir: Tilkiyi daha iyi kullanmayı bilen, daha başarılı olmuştur. Ama bu doğayı iyi saklayabilmek ve büyük bir sahtekâr ve hilebaz olmak gerekir: İnsanlar o kadar safdildirler ve ânın gereklerine öyle kölece boyun eğerler ki, aldatan kişi, her zaman aldatılmaya hazır birisini bulacaktır.

[4] Çok yeni örneklerden birini anmadan geçmek istemiyorum. VI. Alexander, insanları aldatmaktan başka bir şey yapmamış, başka bir şey düşünmemiştir ve her zaman aldatacak birilerini bulmuştur. Söz vermede ondan daha etkili olan ve daha büyük yeminlerle bir şeyi onaylayan, sonra da sözüne daha az sadık kalan hiç kimse olmamıştır; gene de, dünyanın bu yönünü çok iyi bildiği için, aldatmaları hep istediği sonuca ulaşmıştır.

Dolayısıyla, bir prensin yukarıda belirtilen niteliklerin hepsine sahip olması gerekli değildir, ama bunlara sahipmiş gibi görünmesi son derece gereklidir. Hatta daha da öteye gidip şunu belirteceğim: Bu niteliklere sahip olmak ve her zaman uymak zararlı, sahipmiş gibi görünmek ise yararlıdır. Sözgelimi, merhametli, sözüne sadık, insancıl, dürüst, dindar görünmek yararlıdır, olmak da; ama zihnini öyle hazırlamalısın ki, olmaman gerektiğinde, tersine dönüşmeyi bilmeli ve bunu yapabilmelisin. Ve şunu anlamak gerekir: Bir prens, özellikle de yeni bir prens, insanların iyi olarak anılmasını sağlayan her şeye uyamaz; çünkü devleti korumak için, çoğu zaman verdiği söze, iyiliğe, insanlığa, dine aykırı davranmak zorunda kalır. Ve bu yüzden, prensin, talihin rüzgârlarının ve olayların seyrindeki değişimin ona dikte ettirdiğine göre yön değiştirmeye hazır bir zihin yapısına sahip olması ve yukarıda belirttiğim gibi, elinden geliyorsa iyilikten uzaklaşmaması, ama gerektiğinde kötülükten içeri adımını atabilmesi gerekir.

[5] Dolayısıyla, bir prens, yukarıda belirtilen beş nitelikle dolu olmayan herhangi bir şeyin ağzından asla çıkmamasına büyük özen göstermeli ve onu duyanlara ve görenlere merhametin ta kendisi, sözüne bağlılığın ta kendisi, dürüstlüğün ta kendisi, insancıllığın ta kendisi, dinin ta kendisi gibi görünmelidir. Ve bu son niteliğe sahipmiş gibi görünmekten daha gerekli şey yoktur. İnsanlar genel olarak elleriyle değil, gözleriyle yargıda bulunurlar; çünkü herkes görür, ama çok az kişi duyumsar. Ne gibi göründüğünü herkes görür, ama ne olduğunu çok az kişi duyumsar; ve o çok az kişi, devlet erkinin korumasını arkasına alan çoğunluğun görüşüne karşı çıkmaya cesaret edemez; ve insanların eylemlerinde, özellikle de başvurulacak bir üst mahkemenin olmadığı prenslerin eylemlerinde, sonuca bakılır. Bu yüzden, bir prens devleti ele geçirecek ve elinde tutacak şekilde hareket etsin; araçları her zaman saygıdeğer bulunacak ve herkesçe övülecektir; çünkü sıradan insanlar hep görünüşle ve bir işin sonucuyla tuzağa düşürülür; ve dünyada yalnızca sıradan insanlar vardır; çoğunluğun

dayanacakları bir yerleri varken de, azınlığa yer yoktur. Günümüzdeki prenslerden biri[16] –adını vermek doğru olmaz– hep barıştan ve sözüne bağlılıktan dem vurur, oysa ikisinin de en büyük düşmanıdır; birine ya da ötekine uysaydı, birçok kez saygınlığını ya da devletini yitirirdi.

XIX

Küçümsenme ve nefretten nasıl kaçınmak gerektiği üzerine

[1] Ama yukarıda değinilen niteliklerin en önemlilerinden söz ettiğim için, ötekileri bu genel çerçeve içinde kısaca ele almak istiyorum: Yukarıda belirttiğim gibi, prens, küçümsenmesine ya da nefret edilmesine yol açacak şeylerden kaçınmaya özen göstermelidir; bunu başarabilirse, görevini yerine getirmiş olacak ve başka kusurlarda herhangi bir tehlikeyle karşılaşmayacaktır. Belirttiğim gibi, özellikle nefret edilmesine yol açan şey, açgözlü olması ve uyruklarının malına ve kadınlarına el koymasıdır; bundan sakınmak zorundadır. Ve insanların büyük bir bölümü, onurları ve malları ellerinden alınmadıkça, hoşnut yaşarlar; yalnızca az sayıda kişinin ihtirasıyla savaşmak gerekir ki, bu da birçok yoldan ve kolayca dizginlenir. Prensin küçümsenmesine yol açan şey, değişken, hoppa, kadınsı, ödlek, kararsız kabul edilmesidir: Bir prens bir uçurumdan kendini sakınırcasına bu niteliklerden kendini sakınmalı ve eylemlerinde büyüklüğün, yılmazlığın, ağırbaşlılığın, güçlülüğün kendini göstermesine gayret etmelidir; uyrukları arasındaki özel meselelere gelince, kararının geri döndürülemez olmasını sağlamalıdır; ve kendisi hakkında öyle bir kanı uyandırmalıdır ki, kimse onu aldatmayı ya da kandırmayı düşünmesin.

[2] Kendisi hakkında böyle bir kanının oluşmasını sağlayan prens, büyük bir saygınlığa kavuşur ve saygın birisine karşı, kusursuz olduğunun ve halkınca sevildiğinin bilinmesi koşuluyla, tertip düzenlemek de, ona saldırmak da zordur. Çünkü bir prensin iki korkusu olmalıdır: biri içeride, kendi uyruklarıyla ilgili; öteki dışarıda, dış güçlerle ilgili. İyi ordular ve iyi dostlarla dış güçlere karşı kendini savunur ve iyi orduları olduğu sürece, daima iyi dostları da olacaktır. Ve dışişleri istikrarlıysa, içişleri de bir tertiple önceden bozulmamışsa, her zaman istikrarlı olacaktır; dış güçler harekete geçtiğinde bile, prens dediğim gibi örgütlenmişse ve yaşıyorsa, kendini kapıp koyvermediği sürece, Spartalı Nabis’in yaptığını belirttiğim gibi, her zaman her türlü saldırıya göğüs gerecektir.

[3] Ama uyruklarına gelince, bir dış tehdit olmadığında, gizli bir tertip düzenlemelerinden korkması gerekir; prens, nefret edilmekten ya da küçümsenmekten kaçınarak ve halkın ondan memnun olmasını sağlayarak, bundan yeterince kendini korur: Bunun, yukarıda uzun uzun ele alındığı gibi, mutlaka başarılması gerekir. Ve tertiplere karşı bir prensin sahip

olduğu en güçlü çarelerden biri, çoğunluğun ondan nefret etmemesidir; çünkü her zaman tertibi düzenleyen kişi, prensi öldürerek halkı memnun edeceğine inanır; ama halkı öfkelendireceğine inanırsa, böyle bir işe kalkışma cesaretini kendinde bulamaz, çünkü tertipçileri bekleyen sayısız zorluk vardır. Ve deneyim gösteriyor ki, çok sayıda tertip düzenlenmiş, ama çok azı başarılı bir sona ulaşmıştır; çünkü tertip düzenleyen kişi tek başına olamaz ve hoşnutsuz olduğuna inandığı kişiler dışında yoldaş bulamaz; ve hoşnutsuz birisine içini açtığın an, ona hoşnut olma fırsatını vermiş olursun, çünkü seni ihbar ederek bundan her tür yarar sağlamayı umabilir. O kadar ki, bu yanda kesin kazancı, öte yanda ise kuşkulu ve tehlike dolu olanını göreceğinden, sana sadık kalması için ya az rastlanır bir dost ya da prensin amansız bir düşmanı olması gerekir.

[4] Ve konuyu özlü bir biçimde dile getirmek için şunu belirteceğim: Tertipçinin yanında yalnızca korku, kıskançlık ve onu kaygılandıran ceza beklentisi; prensin yanında ise, prenslik erki, yasalar, onu savunan dostlarının ve devletin savunmaları vardır; öyle ki, bütün bu şeylere halkın sevgisi de eklenince, herhangi birisinin tertip düzenleyecek kadar gözüpek olması olanaksızdır. Çünkü normal olarak bir tertipçinin kötü eylemini gerçekleştirmeden önce korkması gerekirken, bu durumda suçu işledikten sonra da –halk ona düşman olacağı ve bu yüzden herhangi bir sığınak bulmayı umamayacağı için– korkması gerekir.

[5] Bu konuda sayısız örnek verilebilir; ama yalnızca babalarımızın döneminde olmuş bir örnekle yetinmek istiyorum. Bugünkü Messer Annibale’nin büyükbabası ve Bologna Prensi olan Messer Annibale Bentivogli, ona karşı tertip düzenleyen Canneschilerce öldürüldü; ardında o sırada kundakta bir bebek olan Messer Giovanni dışında hiçbir mirasçı bırakmamıştı. Bu cinayetten hemen sonra halk ayaklanıp bütün Canneschileri öldürdü. Bu, halkın o dönemde Bentivogli ailesine olan sevgisinin bir sonucuydu; bu sevgi öyle büyüktü ki, Annibale’nin ölümüyle Bologna’da bu aileden devleti yönetebilecek kimse kalmayınca, Bolognalılar Floransa’da Bentivoglilerin soyundan olan ve o zamana kadar bir demircinin oğlu olduğu sanılan birisinin bulunduğunu haber alarak, onu bulmak için Floransa’ya gittiler ve şehrin yönetimini ona verdiler; Messer Giovanni yönetime uygun yaşa gelinceye kadar, şehri o yönetti.

[6] Bu yüzden, bir prensin, eğer halkı onu seviyorsa, tertiplere pek aldırış etmemesi gerektiği sonucuna varıyorum; ama halk ona düşmansa ve ondan nefret ediyorsa, her şeyden ve herkesten korkmak zorundadır. Ve iyi örgütlenmiş devletler ile bilge prensler, her tür çabayı göstererek, soyluları umutsuzluğa sürüklememeye ve halkın isteklerini karşılayıp gönlünü hoş tutmaya dikkat etmişlerdir; çünkü bu, bir prensin gündemindeki en önemli konudur.

[7] Günümüzde, iyi örgütlenmiş ve iyi yönetilen krallıklar arasında Fransa'nınki var: Bu krallıkta, kralın özgürlüğünün ve güvenliğinin bağlı olduğu sayısız iyi kurum bulunuyor; bunlardan ilki, parlamento ve onun gücüdür. Çünkü bu krallığı düzenleyen kişi, bir yandan güçlülerin hırsını ve küstahlıklarını görmüş ve onlara gem vurup yola getirmenin gerekli olduğuna hükmetmiş; öte yandan da, halkın soylulara karşı korkuya dayalı nefretini görmüş ve onları yatıştırmak istemiştir. Halkı kayırdığında soylularla, soyluları kayırdığında halkla yaşayabileceği sorunu kralın üzerinden almak için, bunun kralın özel bir yükümlülüğü olmasını istememiştir. Bu yüzden de, krala bir yükümlülük getirmeksizin soyluları sindirip halkı kayıracak üçüncü bir yargı organı oluşturmuştur. Ne bundan daha iyi, daha sağduyulu bir düzenleme olabilirdi ne de kral ve krallık için daha büyük bir güvenlik kaynağı. Bundan, dikkate değer bir başka sonuç çıkarılabilir: Prensler üzerlerine yük olacak işleri başkalarına havale etmeli, güzel işleri kendileri yapmalıdırlar. Ve sonuç olarak bir kez daha belirtmeliyim ki, bir prens soylulara saygı göstermeli, ama halkın nefretini kazanmamalıdır.

[8] Bazı Roma imparatorlarının yaşamlarını ve ölümlerini incelemiş olan birçok kişiye, belki de o imparatorlar benim görüşüme aykırı örneklermiş gibi gelecektir; çünkü bazı imparatorların, her zaman üstün nitelikli bir yaşam sürdüklerini, çok güçlü bir karakter sergilediklerini, gene de imparatorluğu yitirdiklerini ya da onlara karşı tertip düzenleyen adamlarınca öldürüldüklerini görüyoruz. Dolayısıyla, bu itirazlara yanıt vermek istediğim için, bazı imparatorların niteliklerini ele alıp yıkımlarına yol açan nedenlerin benim öne sürdüklerimden farklı olmadığını göstereceğim; bu arada, o dönemlerin olaylarını okuyan kişi için kayda değer olan şeylere dikkati çekeceğim. Filozof Marcus'tan Maximinus'a dek başa geçen bütün imparatorları ele almakla yetinmek istiyorum; bu imparatorlar şunlardır: Marcus, oğlu Commodus, Pertinax, Julianus,

Severus, oğlu Antoninus Caracalla, Macrinus, Elagabalus, Alexander ve Maximinus.[17]

[9] Öncelikle, belirtmek gerekir ki, öteki prensliklerde yalnızca soyluların hırsı ve halkın küstahlığıyla mücadele etmek gerekirken, Roma imparatorları üçüncü bir zorlukla karşı karşıyaydılar: Askerlerin acımasızlığına ve açgözlülüğüne katlanmaları gerekiyordu. Bu öyle zor bir işti ki, hem halkı, hem askerleri hoşnut etmek zor olduğu için, birçok imparatorun yıkımının nedeni oldu; çünkü halk huzurdan hoşlanıyor, bu yüzden de alçakgönüllü prensleri yeğliyordu, askerler ise asker ruhlu, acımasız, küstah ve yırtıcı prensten hoşlanıyor, maaşlarını ikiye katlayabilmek, açgözlülük ve acımasızlıklarını tatmin edebilmek için, prensin bu niteliklerini halka karşı kullanmasını istiyorlardı.

[10] Bu durumun bir sonucu olarak, kendi doğaları ya da becerileri sayesinde, hem halkı, hem askerleri dizginleyecek kadar büyük bir saygınlık edinmemiş olan imparatorlar her zaman yıkıma uğruyorlardı. Ve bu imparatorların çoğu, özellikle de yeni prens olarak başa geçenler, bu farklı iki eğilimin zorluğunu kavrayınca, askerleri hoşnut etmeye yöneliyor, halkı mağdur etmeyi pek önemsemiyorlardı. Bu tutum zorunluydu: Prensler, birilerinin onlardan nefret etmesine engel olamayacakları için, ilk olarak halkın tamamının onlardan nefret etmemesini sağlamaya çaba göstermelidirler; bunu başaramıyorlarsa, halkın içinde en güçlü olanların nefretinden kaçınmak için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Ve bu yüzden, yeni oldukları için olağandışı desteklere gereksinme duyan imparatorlar, halktan çok askerlerden yana tutum alıyorlardı: Ne var ki, bu, prensin askerlerin gözünde saygınlığını koruyup koruyamamasına göre, prensin yararına ya da zararına oluyordu.

[11] Yukarıda sıralanan nedenlerden ötürü, hepsi de alçakgönüllü bir yaşam süren, adaletin dostu, acımasızlığın düşmanı, insancıl, iyiliksever olan Marcus, Pertinax ve Alexander’in hepsinin sonu, Marcus dışında, kötü oldu. Bir tek Marcus çok onurlu bir yaşam sürdü ve öyle öldü, çünkü o miras hakkı yoluyla imparator olmuştu ve bunun için ne askerlere, ne halka teşekkür borçluydu; kaldı ki, onu saygıdeğer kılan birçok özelliğe sahip olduğu için, yaşadığı sürece, hem halkı, hem askerleri hep kendi sınırları içinde tuttu ve asla ne nefret edildi ne küçümsendi. Ama Pertinax, askerlerin isteğine aykırı olarak imparator yapıldı (bu askerler, Commodus’un

imparatorluğu sırasında başıboş yaşamaya alıştıkları için, Pertinax'ın onlara dayatmak istediği dürüst yaşamı kaldıramadılar); bunun üzerine, nefret edilen birisi haline geldi ve bu nefrete yaşlı olmasından kaynaklanan küçümsenme de eklenince, hükümdarlığının başlarında yıkıma uğradı.

[12] Burada belirtmek gerekir ki, kötü işlerle olduğu kadar iyi işlerle de nefreti üzerine çeker insan: Bu yüzden de, yukarıda belirttiğim gibi, bir prens devletini elinde tutmak istiyorsa, çoğu zaman iyi olmamaya zorlanır; çünkü konumunu korumak için en çok gereksinme duyduğuna hükmettiğin topluluk –ister halk, ister askerler, ister soylular olsun– yozlaşmış olduğunda da, onları hoşnut etmek için eğilimlerine uyman gerekir; ve o zaman, iyi işler düşmanın olur. Ama Alexander'e gelelim; Alexander öyle iyiydi ki, ona atfedilen övgü dolu işler arasında şu da vardır: On dört yıllık imparatorluğu boyunca, hiç kimseyi yargılanmadan ölüme göndermemiştir; ne var ki, kadınsı ve ipleri annesinin eline veren birisi olarak görüldüğü için küçümsenmiş ve ordu ona karşı tertip düzenleyerek onu öldürmüştür.

[13] Şimdi, tam tersine, Commodus'un, Severus'un, Antoninus Caracalla'nın ve Maximinus'un niteliklerine bakıldığında, onların son derece acımasız ve açgözlü olduklarını görürsünüz: Onlar, askerleri hoşnut etmek için, halka her türlü haksızlığı yapmaktan çekinmemişler ve Severus dışında hepsinin sonu kötü olmuştur. Severus'ta o kadar çok üstün nitelik vardı ki, askerlerle dostluğunu koruduğu için, halkı ezmesine rağmen, her zaman mutlu bir saltanat sürebilmiştir; çünkü bu üstün nitelikleri onu askerlerin ve halkın gözünde öyle olağanüstü birisi haline getiriyordu ki, askerler bir biçimde şaşkın ve afallamış, halk saygılı ve hoşnut kalıyordu.

Ve onun eylemleri yeni bir prens için büyük ve kayda değer olduğu için, aslan ve tilki maskelerini nasıl iyi kullanabildiğini kısaca göstermek istiyorum: Daha önce belirttiğim gibi, bir prensin bu iki hayvanın doğasını taklit etmesi gerekir.

[14] Severus, İmparator Julianus'un kararsızlığını öğrenir öğrenmez, Stiavonia'da komuta ettiği ordusunu, muhafız alayı askerlerince öldürülen Pertinax'ın ölümünün intikamını almak için Roma'ya gitmenin iyi olacağına inandırdı. Ve bu bahaneyle, imparatorluğa göz diktiğini belli etmeden, orduyu Roma'ya doğru yola çıkardı; yola çıktığı öğrenilmeden, İtalya'daydı. Roma'ya ulaşınca, senato korkusundan onu imparator seçti ve Julianus öldürüldü. Bu başlangıçtan sonra, devletin tamamına egemen

olmak isteyen Severus’un önünde iki engel kalıyordu: Biri, Asya’daydı; burada, Asya Orduları Komutanı Pescennius Niger kendini imparator ilan etmişti. Öteki ise, Batı’da; burada da, gene gözü imparatorlukta olan Albinus vardı. Ve ikisine birden düşman görünmenin tehlikeli olduğuna hükmettiği için, Niger’e saldırmaya ve Albinus’u kandırmaya karar verdi. Albinus’a mektup yazarak, senatoca imparator seçildiğini, bu onuru onunla paylaşmak istediğini belirtti ve ona Caesar sanını gönderip senatonun kararıyla onu eş-imparator yaptı: Albinus bunları doğru sandı. Ama Severus, Niger’i yenilgiye uğratıp öldürttükten ve Doğu’daki sorunları çözdükten sonra, Roma’ya dönünce, senatoda Albinus’tan yakındı: Ona yaptığı iyiliklere karşı nasıl pek az minnet gösterdiğini, nasıl kendisini haince öldürmeye çalıştığını, bu yüzden de, nankörlüğünün cezasını vermeye gitmek zorunda olduğunu anlattı. Daha sonra Fransa’ya gidip onu buldu ve hem devletini, hem canını aldı.

[15] Dolayısıyla, Severus’un eylemlerini inceden inceye gözden geçirecek olan kişi, onda son derece vahşi bir aslan ile pek kurnaz bir tilki bulacak, herkesin ondan çekindiğini, onu saydığını, askerlerin ondan nefret etmediğini görecek ve yeni bir prens olarak onun böyle büyük bir imparatorluğu elinde tutabilmiş olmasına şaşırmayacaktır; çünkü büyük saygınlığı, soygunları yüzünden halkın ona karşı duyabileceği nefretten onu her zaman korumuştur. Oğlu Antoninus da, halkın hayranlık duymasını ve askerlerin onu sevmesini sağlayacak üstün niteliklere sahip birisiydi; çünkü bir askerdi, her tür zorluğa katlanabiliyordu, bütün güzel yiyecekleri ve başka bütün rahatlıkları elinin tersiyle itiyordu. Bu, bütün orduların gözünde onu sevilen birisi yapıyordu; ne var ki, kıyıcılığı ve acımasızlığı o kadar büyük ve o kadar sıra dışıydı ki –tek tek sayısız cinayetin ardından, Roma halkının büyük bir bölümünü ve İskenderiye halkının tamamını öldürtmüştü– bütün dünya ona karşı büyük bir nefret duyar oldu ve çevresindeki kişiler bile ondan çekinmeye başladılar; öyle ki, ordusunun ortasında bir *centurione* tarafından öldürüldü.

[16] Bundan yola çıkarak, şunu belirtmek gerekir: Prensler, azimli bir bireyin kararından kaynaklanan bu tür ölümlerin önüne geçemezler, çünkü ölmekten çekinmeyen herkes, prense saldırabilir; ama prensin bundan o kadar da korkmaması gerekir, çünkü böyle saldırılar son derece seyrektir. Yalnızca prens ona hizmet edenlerden ve prensliğinin işleri için çevresinde bulunanlardan herhangi birisine ağır bir hakarette bulunmamalıdır.

Antoninus bunu yapmıştı: O *centurione*'nin bir kardeşini aşağılayarak öldürtmüştü ve her gün onu tehdit ediyor, gene de kişisel muhafızları arasında tutuyordu. Bu, aşırı cüretli ve yıkımına yol açabilecek bir karardı, nitekim açtı da.

[17] Ama Commodus'a gelelim: İmparatorluğu, Marcus'un oğlu olarak, miras hakkı yoluyla ele geçirdiğinden, elinde tutması da çok kolay olacaktı; yalnızca babasının izinden gitmesi yeterli olacak, böylece hem askerleri, hem halkı hoşnut edecekti. Ama acımasız ve hayvanca bir mizacı olduğundan, halka zulmedebilmek için ordulara yaranmaya ve onları başıboş bırakmaya yöneldi; öte yandan, saygınlığını koruyamadığı, sık sık arenalara inip gladyatörlerle dövüştüğü ve son derece bayağı ve imparatorluk onuruna pek az yaraşan başka işler yaptığı için, askerlerinin gözünde küçümsenen birisi haline geldi. Ve bir yandan nefret edildiği, öte yandan küçümsendiği için, düzenlenen bir tertip sonucunda öldürüldü.

[18] Geriye, Maximinus'un niteliklerini anlatmak kalıyor. Çok savaşçı bir kişiydi; Alexander'in yukarıda sözünü ettiğim gevşekliğinden rahatsız olan askerler, Alexander ölünce, onu imparatorluğun başına getirdiler. İmparatorluğu uzun süre elinde tutamadı; çünkü iki şey onu nefret edilen ve küçümsenen birisi haline getirdi. Biri, alt kesimden geliyor olmasıydı; bir zamanlar Trakya'da koyun gütmüştü: Bu her yerde çok iyi biliniyor ve herkesin gözünde büyük bir itibar kaybına uğramasına yol açıyordu. Ötekiyse, iktidarının başlangıcında, Roma'ya gidip imparatorluk tahtını sahiplenmekte geciktiği için çok acımasız olduğu kanısını uyandırmış olmasıydı çünkü Roma'da ve imparatorluğun her yerinde valileri aracılığıyla birçok zulümde bulunmuştu. Öyle ki, bütün dünya, soyunun alçaklığına duyduğu öfke ve ürkütücü kıyıcılığına duyduğu nefretle harekete geçti; önce Afrika başkaldırdı, sonra bütün Roma halkıyla birlikte senato ve bütün İtalya ona karşı ayaklandı. Ayaklanmaya kendi ordusu da katıldı; o sırada Aquileia'yı kuşatan, ama ele geçirmekte zorluklarla karşılaşan ordu, onun zalimliğinden rahatsızlık duyduğu ve birçok düşmanının olduğunu görüp ondan daha az korktuğu için, onu öldürdü.

[19] Ne Elagabalus'tan, ne Macrinus'tan, ne Julianus'tan söz etmek istiyorum: Onlar her yönleriyle küçümsendikleri için hemen yok olup gittiler. Ama şunu belirterek bu konuyu bağlayacağım: Çağımızın prensleri, yönetimlerinde bu güçlüğü –askerlerini olağanüstü derecede hoşnut etme–

daha az yaşıyorlar; çünkü askerlere belli bir ilgi göstermek gerekse de, bu prenslerden hiçbirinin, Roma İmparatorluğu'nun orduları gibi eyaletlerin hükümet ve yönetimleriyle bütünleşmiş orduları yok, o yüzden sorun çok çabuk çözülüyor. Dolayısıyla, o zamanlar halktan çok askerleri hoşnut etmek gerekli idiyse, bunun nedeni, askerlerin halktan daha güçlü olmasıydı; şimdi, Türk ile sultan[18] dışında bütün prenslerin, askerlerden çok halkı hoşnut etmeleri gerekiyor, çünkü halklar askerlerden daha güçlü.

[20] Türk'ü hariç tutuyorum, çünkü o yanında her zaman on iki bin piyade ile on beş bin sipahi bulundurur ve hükümdarlığının güvenliği ve gücü bunlara bağlıdır; bu hükümdarın, başka her kaygıyı bir yana bırakarak onların dostluğunu koruması gerekir. Benzeri biçimde, sultanın hükümdarlığı bütünüyle askerlerin elinde olduğu için, onun da halka aldırmayıp askerlerin dostluğunu koruması gerekir. Ve sultanın bu devletinin öteki prensliklerden farklı olduğunu dikkate almanız gerekir; çünkü sultanın devleti, ne mirasa dayalı prenslik olarak ne de yeni prenslik olarak adlandırılabilecek olan Hıristiyan papalığa benzer: Yaşlı hükümdarın çocukları miras yoluyla başa geçmezler, o konuma yetkililerin seçtiği kişi gelir. Ayrıca, bu düzen eskiye dayandığı için, yeni prenslik olarak adlandırılamaz, çünkü onda yeni prensliklerde olan zorlukların hiçbiri yoktur; bunun da nedeni, prens yeni olsa da, bu devletin kurumlarının eski olması ve prensi miras yoluyla başa geçmiş gibi kabul edecek şekilde düzenlenmiş bulunmasıdır.

[21] Ama konumuza dönelim. Şunu belirtmem gerek: Yukarıda yazılan değerlendirmeyi gözden geçiren herhangi birisi, adları anılan imparatorların yıkımlarına ya nefretin ya da küçümsenmenin neden olduğunu görecektir; ayrıca, içlerinden bir kısmı bir biçimde, bir kısmı ise tersi yönde hareket ettikleri halde, her iki durumda da içlerinden birisinin mutlu, ötekilerin mutsuz sona ulaşmasının nereden kaynaklandığını öğrenecektir. Pertinax ile Alexander'in, yeni prensler oldukları için, miras hakkı yoluyla prensliğin başına geçen Marcus'u taklit etmek istemeleri gereksiz ve zararlı olmuştur; benzeri biçimde, Caracalla, Commodus ve Maximinus'un Severus'u taklit etmeleri, onun izinden gidecek yetenekleri olmadıkları için yıkıcı olmuştur. Bu yüzden, yeni bir prenslikteki yeni bir prens, Marcus'un eylemlerini taklit edemez, Severus'un eylemlerini izlemesi de gerekli değildir; ama Severus'tan, devletini kurmak için gerekli nitelikleri; Marcus'tan da, zaten

kurulmuş ve istikrara kavuşmuş olan bir devleti korumaya elverişli, şanlı nitelikleri almalıdır.

XX

Kaleler ve prenslerin her gün yaptığı başka birçok şey yararlı mıdır,

yararsız mı?

[1] Bazı prensler, devleti güvenle ellerinde tutabilmek için uyruklarını silahsızlandırmış; bazıları, boyundurukları altındaki toprakları bölünmüş halde tutmuşlardır. Bazı prensler, kendilerine karşı düşmanlıkları körüklemiş; bazıları, iktidarlarının başlangıcında kuşkulu gördükleri kişileri kendi yanlarına çekmeye yönelmişlerdir. Bazı prensler, kaleler kurmuş; bazıları, kaleleri yıkıp yok etmiştir. Ve bu tür bir kararı alma gereğinin duyulduğu devletlerin kendilerine özgü özellikleri bilinmedikçe bütün bu konular hakkında kesin bir yargıya varılamasa da, gene de ben konunun elverdiği ölçüde genel konuşacağım.

[2] Şu var ki, yeni bir prensin uyruklarını silahsızlandırdığı hiç olmamıştır; tersine, uyruklarını silahsız bulduğunda, onları daima silahlandırmıştır; çünkü silahlandıklarında, bu silahlar senin olur, kuşku duydukların sana bağlı hale gelirler, daha önce bağlı olanlar öyle kalırlar, uyrukların iken yandaşların olurlar. Ve bütün uyruklar silahlanamayacağı için, silahlandırdıklarına ayrıcalık tanırsan, ötekilerle daha güven içinde başa çıkabilirsin: Kendilerine farklı davranıldığını görmeleri, onları sana borçlu hale getirir; ötekiler, daha büyük bir tehlikeyi göze alan ve daha büyük bir sorumluluk üstlenenlerin daha büyük bir ödül almalarının gerekli olduğuna hükmederek seni bağışlarlar. Ama onları silahsızlandırırsan, onları incitmeye başlarsın; ya korkaklıkları ya da sadakatsizlikleri yüzünden onlara güvenmediğini göstermiş olursun: Bu kanıların ikisi de sana karşı nefreti doğurur. Ve silahsız kalamayacağın için, niteliği yukarıda belirtilen paralı askerlere dönmen gerekir; bunlar iyi olsalar bile, seni güçlü düşmanlara ve kuşkulu uyruklara karşı savunacak kadar iyi olamazlar.

[3] Bu yüzden, dediğim gibi, yeni bir prens, yeni bir prenslikte, her zaman ordu kurmuştur; tarih bunun örnekleriyle doludur. Ama bir prens, bir uzuv gibi eski devletine eklenen yeni bir devleti ele geçirdiğinde, o zaman o devleti ele geçirmede yandaşın olanlar dışında, o devleti silahsızlandırmak gerekir; yandaşlarını da, zamanla ve uygun fırsatları kollayarak yumuşak ve kadınsı hale getirmek ve bütün devletin silahları yalnızca eski devletinde seninle birlikte yaşayan kendi askerlerinde olacak şekilde örgütlenmek gerekir.

[4] Atalarımız ve bilge sayılanlar, Pistoia'yı hiziplerle, Piza'yı ise kalelerle elde tutmanın gerekli olduğunu söylerlerdi; bu yüzden de, onlara bağlı bazı şehirlerde, bu şehirlere daha kolayca egemen olmak için bölünmeleri körüklüyorlardı. Bu, İtalya'nın bir ölçüde dengeli olduğu zamanlarda, yerinde bir öğüt olsa gerekti; ama bugün artık bir yol olarak önerilebileceğini sanmam, çünkü ben bölünmelerin herhangi bir yarar sağladığı kanısında değilim; tam tersine, düşman yaklaştığında, bölünmüş şehirler hemen yitirilir, çünkü her zaman daha zayıf taraf, dış güçlere katılacak, öteki taraf ise direnemeyecektir.

[5] Venedikliler, sanırım yukarıda belirtilen gerekçelerden yola çıkarak, onlara bağlı şehirlerde, [papa yanlısı] Guelfo ve [imparator yanlısı] Ghibellino hiziplerini körüklüyorlardı. Ve kan dökmelerine asla izin vermeseler de; gene de, kendi hizipleşmeleriyle meşgul olan bu yurttaşlar onlara karşı birleşmesinler diye, onların aralarındaki bu çatışmaları körüklüyorlardı. Bu, daha sonra görüldüğü gibi, Venediklilerin yararına olmadı; çünkü Vailà'da bozguna uğradıklarında, hiziplerden biri bundan hemen cesaret alıp bütün devletlerini ellerinden aldı. Bu yüzden, bu tür yöntemler prensin zayıflığını ortaya koyar, çünkü güçlü bir prenslikte asla bu tür bölünmelere izin verilmeyecektir; çünkü bu bölünmeler, onlar sayesinde halk daha kolay yönetilebileceği için, ancak barış zamanında yararlı olur; ama savaş gelip çattığında, böyle bir uygulama yanlışlığını açığa vurur.

[6] Hiç kuşkusuz, prensler önlerine çıkan güçlükleri ve engelleri aştıklarında yücelirler; bu yüzden de, talih, özellikle saygınlık kazanmaya bir veliaht prensten daha çok gereksinme duyan yeni bir prensi yüceltmek istediğinde, onun için düşmanlar yaratır ve bu düşmanların ona karşı girişimlerde bulunmasını sağlar ki, bu girişimlerin üstesinden gelme fırsatı olsun ve düşmanlarının ona getirdiği merdivenle daha yükseğe çıksın. Bu yüzden, birçok kişi şu kanıdadır: Bilge bir prens, fırsatını bulduğunda, ona yönelik bir düşmanlığı ustaca beslemelidir ki, o düşmanlığı bastırdığında, bunun bir sonucu olarak büyüklüğü artsın.

[7] Prensler, özellikle de yeni olanları, iktidarlarının başlangıcında kuşkulu gördükleri kişilerde, başlangıçta güvendikleri kişilere oranla daha fazla bağlılık ve daha fazla yarar bulmuşlardır. Siena Prensi Pandolfo Petrucci devletini başkalarından çok, kuşkulu bulduğu kişilerle yönetirdi.

Ama bu konuda genellemeye gidilemez, çünkü her durum farklı özellikler gösterir. Yalnızca şunu söyleyeceğim: Prens, bir prensliğin başlangıcında ona düşman olan, ayakta durabilmek için destek almaya gereksinme duyan kişileri her zaman büyük bir kolaylıkla kendi yanına çekebilecektir; onlar, haklarındaki olumsuz kanıyı eylemleriyle silmek zorunda olduklarını bildikleri için, prense bağlılıkla hizmet etmeye daha çok mecburdurlar. Ve böylece, prens onlardan, prense aşırı derecede güvenle hizmet ettikleri için işlerini ihmal edenlere oranla, her zaman daha büyük yarar sağlar.

[8] Konu gerektirdiği için, bir devleti o devletin yurttaşlarından aldığı destekle yeni ele geçiren prensleri anımsatmadan geçmek istemiyorum: Hangi nedenin ona destek verenleri destek vermeye yönelttiğini iyice gözden geçirsinler. Bunun nedeni, onlara karşı duyulan doğal sevgi değilse, yalnızca o kişiler o devletten memnun olmadıkları için bu olmuşsa, onları büyük bir çaba ve zorlukla dostu olarak tutabilecektir, çünkü onları memnun edebilmesi olanaksızdır. Ve prens geçmişten ve günümüzden alınan örneklerle bunun nedenini iyice araştırdığında, şunu görecektir: Önceki devletten hoşnut olan, bu yüzden de ona düşman olan kişilerin dostluğunu kazanması, önceki devletten hoşnut olmadıkları için onunla dost olan ve devleti işgal etmesine destek veren kişilerin dostluğunu kazanmasından çok daha kolaydır.

[9] Devletlerini daha güvenli biçimde ellerinde tutabilmek için kaleler yaptırmak, prenslerin bir alışkanlığı olmuştur: Bu kaleler, onlara karşı saldırı düzenleyebilecek kişilere dizgin ve gem olur ve ani bir saldırıya karşı güvenli bir sığınak sağlar. Ben, eskiden beri kullanıldığı için, bu yöntemi övgüyle karşılıyorum; gene de, günümüzde Messer Niccolò Vitelli’nin, Città di Castello’daki egemenliğini koruyabilmek için oradaki iki kaleyi yıktırdığına tanık olduk. Urbino Dükü Guido Ubaldo [Guidabaldo da Montefeltro], Cesare Borgia tarafından kovulmuş olduğu topraklarına dönünce, kendi bölgesindeki bütün kaleleri yerle bir etti ve bu kaleler olmaksızın o devleti yeniden yitirmesinin daha zor olacağına hükmetti. Bentivogliler, Bologna’ya geri döndüklerinde, benzeri yöntemlere başvurdular. Demek ki, koşullara göre, kaleler yararlıdır ya da değildir: Bir açıdan sana yarar sağlarken, bir başka açıdan zarar verirler. Ve bu konu şöyle ele alınabilir:

[10] Yabancılardan çok halktan korkan prens, kaleler yaptırmalıdır; ama halktan çok yabancılardan korkan prens, kalelerle uğraşmamalıdır. Francesco Sforza'nın yaptırdığı Milano Kalesi, Sforza ailesine o devletteki başka herhangi bir karışıklıktan daha çok zarar vermiştir ve verecektir. Bu yüzden, var olan en iyi kale, halk tarafından nefret edilmemektir, çünkü kalelerin olsa bile, halk senden nefret ediyorsa, bu kaleler seni kurtarmaz; halk bir kez silaha sarıldığında, ona yardımcı olacak yabancılardan asla mahrum kalmaz. Bizim dönemimizde, kalelerin, Forlì kontesi [Caterina Sforza Riario] dışında herhangi bir prense yararlı olduğunu görmedik: Kontes, eşi Kont Girolamo öldürüldüğünde, kale sayesinde halkın saldırısından kaçabilmiş, Milano'dan yardım beklemesi ve devleti yeniden ele geçirmesi mümkün olmuştur; o sırada koşullar öyleydi ki, yabancılar halka yardım edemezdi. Ama daha sonra, Cesare Borgia kontese saldırdığında ve ona düşman halkı, yabancıyla birleştiğinde, kaleler kontesin pek işine yaramadı. Bu yüzden, o sırada ve daha önce, kalelere sahip olmaktansa halkınca nefret edilmemek kontes için daha güvenli olurdu. Öyleyse, bütün bu şeyleri göz önünde bulundurarak, ben hem kaleler yaptıranı hem kaleler yaptırmayanı övgüyle karşılayacağım; kalelerine güvenerek halkınca nefret edilmeyi pek umursamayanı ise, kim olursa olsun kınayacağım.

XXI

Prens kendisini saydırmak için

nasıl davranmalıdır?

[1] Hiçbir şey bir prense, büyük girişimlerde bulunmak ve kişisel becerilerinin sıra dışı örneklerini sergilemek kadar saygınlık kazandıramaz. Çağımızda, şimdiki İspanya Kralı Aragonlu Fernando böyle bir örnek oluşturur. Ona neredeyse yeni prens denebilir çünkü güçsüz bir kralken, ünü ve şanıyla, Hıristiyanların birinci kralı haline geldi. Eylemlerini gözden geçirecek olursanız, hepsinin çok büyük ve bazılarının olağanüstü olduğunu görürsünüz. Krallığının başlangıcında Granada'ya saldırdı ve bu girişim yeni devletinin temelini oluşturdu. Önce, bu saldırıyı özgürce ve engellenme korkusu olmadan gerçekleştirdi. Kastilya baronlarının zihinlerini bununla meşgul etti: Baronlar o savaşı düşündükleri için, isyanı düşünmüyorlardı. O da, bu sayede, baronlar üzerinde saygınlık ve egemenlik ediniyor, onlar bunun farkına varmıyorlardı; Kilise'nin ve halkın paralarıyla askerlerini besleme ve o uzun savaşla daha sonra ona onur kazandıran ordusuna bir temel oluşturma olanağını buldu. Bunun yanı sıra, daha büyük girişimlerde bulunabilmek için, gene dinden yararlanarak, sofu bir zulme yöneldi: Marranoların peşine düştü ve onları krallığının dışına sürdü; bundan daha insafsız ve daha sıra dışı bir örnek olamaz. Gene bu din kisvesi altında, Afrika'ya saldırdı, İtalya'daki kuşatmayı gerçekleştirdi, son olarak Fransa'ya saldırdı. Ve böylece her zaman, uyruklarının zihinlerini hep merak ve hayranlık içinde tutan, sonucu beklemeye yönelten büyük işler tasarlayıp gerçekleştirdi. Ve eylemleri o şekilde birbirini izledi ki, bir eylemle diğeri arasında insanlara asla ona karşı sakince harekete geçecek zamanı tanımadı.

[2] Bir prensin içişlerinde kişisel becerilerinin sıra dışı örneklerini sergilemesi de (Milanolu Messer Bernabò hakkında anlatılanlar gibi), onun için son derece yararlı olur. Birisi sivil yaşamda olağanüstü bir şey yaptığında, bu yapılan ister iyi olsun ister kötü, prens o kişiyi ödüllendirme ya da cezalandırma konusunda uzun süre konuşulacak bir tutum takınmalıdır. Özellikle de, bir prens, her eyleminde, üstün zekâlı ve büyük bir insan olduğu kanısını uyandırmalıdır.

[3] Bir prens, gerçek dost ve gerçek düşman olduğunda da saygı görür; başka bir deyişle, hiç sakınmadan birisinin yanında ya da birisine karşı olduğunu açığa vurduğunda. Bu tutum, yansız kalmaktan her zaman daha

yararlı olacaktır; çünkü güçlü iki komşunun niteliği, çatışmaya girdiklerinde ve içlerinden birisi galip geldiğinde, ya o galipten korkmanı gerektirecek gibidir ya değildir. Bu iki durumdan hangisi söz konusu olursa olsun, tutumunu belli etmen ve açık bir savaş yürütmen senin için her zaman daha yararlı olacaktır; çünkü ilk durumda, tutumunu belli etmezsen, her zaman kazananın avı olursun ve yenilen bundan zevk ve tatmin duyar ve seni savunmaları, sana yardım eli uzatmaları için hiçbir gerekçen, hiçbir şeyin olmaz; çünkü kazanan, kuşkulu ve zor durumlarda ona yardım etmeyen dostlar istemez; kaybeden ise, elinde silahın, onun talihini paylaşmak istemediğin için, seni kabul etmez.

[4] Antiokhos, Yunanistan'a girmişti: Romalıları Yunanistan'dan kovması için Aitolialılar çağırmıştı onu. Antiokhos, yansız kalmalarını teşvik etmek için, Romalıların dostu olan Akhalara elçiler gönderdi; öte yandan, Romalılar onları kendilerinden yana silaha sarılmaya ikna etmeye çalışıyorlardı. Bu konu Akhaların meclisinde tartışmaya açıldığında, Antiokhos'un elçisi onları yansız kalmaya teşvik ediyordu; Romalı elçi buna şu karşılığı verdi:

> *Quod autem isti dicunt non interponendi vos bello, nihil magis alienum rebus vestris est; sine gratia, sine dignitate, praemium victoris eritis.*[*6]

[5] Ve her zaman şöyle olacaktır: Dostun olmayan kişi, yansızlığını talep edecek; dostun olan ise, silahlarınla açıkça ondan yana tutum almanı isteyecektir. Ve kararsız prensler, güncel tehlikelerden uzak durmak için, çoğu kez yansızlık yolunu izler ve çoğu kez yıkıma uğrarlar. Ama prens bir tarafın lehine tutumunu güçlü bir biçimde ilan ettiğinde, ittifak kurduğun kişi kazanırsa, o güçlü olsa ve sen onun insafına kalsan bile, sana karşı bir yükümlülüğü vardır, aranızda bir gönül bağı kurulmuştur; ve insanlar asla öylesine bir değerbilmezlik örneği vererek seni ezecek kadar namussuz değildir; hem sonra, zaferler hiçbir zaman, kazananın her şeyi, özellikle de adaleti hiçe saymasını gerektirecek kadar kesin değildir. Ama ittifak kurduğun kişi yenik düşerse, ona sığınırsın ve elinden geldiği sürece sana yardım eder ve yeniden doğabilecek bir talihin yoldaşı haline gelirsin. İkinci durumda –çarpışan tarafların niteliği, kazanandan korkmanı gerektirmeyecek gibi olduğunda– taraflardan biriyle ittifak kurman daha da büyük bir temkinlilik olur; çünkü taraflardan birinin yıkımına katkıda

bulunursun: akıllı olmuş olsa, onu kurtarması gereken öteki tarafın yardımıyla.[*7]Ve kazanan, senin insafına kalır ve senin yardımınla kazanmaması olanaksızdır.

[6] Burada belirtmek gerekir ki, bir prens, yukarıda belirtildiği gibi, zorunluluk onu buna zorlamıyorsa, başkalarına saldırmak amacıyla, kendisinden daha güçlü birisiyle asla ittifak kurmamaya özen göstermelidir; çünkü kazanırsa, onun tutsağı olursun, oysa prensler, ellerinden geldiğince, başkalarının insafında olmaktan kaçınmalıdırlar. Venedikliler, Milano düküne karşı Fransa'yla ittifak kurdular, oysa yıkımlarına yol açan bu ittifaka girmekten kaçınabilirlerdi. Ama ittifaktan kaçınmak olanaksız ise (Papa ile İspanya, ordularıyla Lombardiya'ya saldırıya geçtiklerinde Floransalıların başına geldiği gibi), o zaman prens yukarıda belirtilen gerekçelerle ittifaka gitmelidir. Hiçbir devlet her zaman şaşmaz kararlar alabileceğini sanmamalı, aksine aldığı bütün kararların belirsizlikler içermesi gerektiğini düşünmelidir; çünkü doğanın düzeninde bunu görürüz: Ne zaman bir sakıncadan kaçmaya çalışsak, bir başkasına düşeriz; ama sağduyu, sakıncaların niteliklerini tanımayı ve en az kötüyü iyi olarak seçmeyi bilmek demektir.

[7] Bir prens yetenekli kişileri ağırlayarak ve belli bir alanda üstünlük gösterenleri onurlandırarak, yeteneklere değer verdiğini de göstermelidir. Ayrıca, uğraşlarını –ister ticarette, ister tarımda, ister insanlara özgü başka herhangi bir alanda olsun– rahatça yerine getirebilmeleri için yurttaşlarını yüreklendirmelidir. Ve öyle davranmalıdır ki, birisi elinden alınır korkusuyla mülkünü bezemekten, bir başkası vergi korkusu yüzünden bir işyeri açmaktan çekinmesin. Tersine, bu işleri yapmak isteyene ve şehrini ya da devletini herhangi bir biçimde geliştirmeyi düşünene, ödüller sunmalıdır. Bunun yanı sıra, yılın uygun dönemlerinde şenlikler ve gösterilerle halkı oyalamalıdır. Ve her şehir loncalara ve mahallelere bölünmüş olduğu için, bu toplulukları hesaba katmalı, arada bir onlarla bir araya gelmeli, insanlık ve yüce gönüllülük örneği oluşturmalı; bununla birlikte, konumunun yüceliğini her zaman korumalıdır.

XXII

Prenslerin özel danışmanları üzerine

[1] Bir prens açısından, danışmanları seçme, hiç de önemsiz değildir; danışmanların iyi olup olmamaları, prensin sağduyusuna bağlıdır. Bir senyörün zekâsını değerlendirmenin ilk yolu, yanındaki adamlara bakmaktır; bu kişiler becerikli ve sadık iseler, bu senyörün, adamlarının becerilerini görebildiği ve onları sadık tutabildiği için, bilge olduğu kabul edilebilir. Ama başka türlü iseler, bu senyör hakkında iyi olmayan bir yargıya varılabilir; çünkü yaptığı ilk hatayı, bu seçimle yapmıştır.

Siena Prensi Pandolfo Petrucci'nin danışmanı Messer Antonio da Venafro'yu tanıyıp da bu kişiyi danışmanı seçtiği için Pandolfo'nun son derece değerli bir insan olduğuna hükmetmeyen kimse yoktu.

[2] Çünkü üç tür beyin vardır: Biri kendiliğinden anlar, öteki başkalarının açıkladığını anlar, üçüncüsü ise ne kendiliğinden anlar ne başkaları aracılığıyla; bunlardan ilki çok iyi, ikincisi iyi, üçüncüsü yararsızdır. Dolayısıyla, Pandolfo'nun zekâsı ilk türden değilse bile, ikinci türden olsa gerekti; çünkü her ne zaman bir kişi, kendine özgü yaratıcılığı olmasa bile, bir başkasının yaptığı ya da söylediği iyiyi ya da kötüyü ayırt edebilecek bir yargı gücüne sahipse, danışmanının iyi ve kötü işlerini bilir, iyileri yüceltip ötekileri düzeltir; danışman da, prensi aldatmayı umamaz ve iyi tutumunu korur.

[3] Ama bir prensin danışmanını nasıl tanıyabileceğine gelince; şu hiç şaşmayan yöntem vardır: Danışmanının senden çok kendisini düşündüğünü ve bütün eylemlerinde kendi çıkarını kolladığını görürsen, böyle bir kişi asla iyi bir danışman olmaz, ona asla güvenemezsin; çünkü bir başkasının devletini elinde tutan kişi, asla kendisini değil, her zaman prensini düşünmeli ve prensle ilgili olmayan herhangi bir şeyi asla onun gündemine getirmemelidir. Ve öte yandan, prens, danışmanını iyi tutabilmek için, onu düşünmeli, onurlandırmalı, zengin etmeli, ona önemli görevler ve yükümlülükler vererek kendine borçlu kılmalıdır; öyle ki, danışman prens olmadan var olamayacağını görsün ve pek çok onur, daha fazla onur arzulamasını, yüklü bir servet, daha fazla servet arzulamasını engellesin, pek çok görev, değişikliklerden korkmasına yol açsın. Bu yüzden, danışmanlar ve prenslerin danışmanlarla ilgili tutumları böyle olursa,

birbirlerine güvenebilirler; başka türlü olursa, sonuç daima ya biri ya öteki için zararlı olacaktır.

XXIII

Dalkavuklardan nasıl

uzak durulacağı üzerine

[1] Önemli bir konuya ve bir hataya –prensler çok temkinli değillerse ya da iyi seçim yapamıyorlarsa, bu hatadan kendilerini korumakta güçlük çekerler– değinmeden geçmek istemiyorum. Dalkavuklardan söz ediyorum: Saraylar onlarla doludur. İnsanlar kendi işlerinden o kadar hoşlanır ve bu yolla o kadar yanılırlar ki, bu vebadan zor sakınırlar kendilerini. Ve sakınmak istemeleri, küçümsenme tehlikesini beraberinde getirir; çünkü dalkavukluklardan kendini sakınmanın tek yolu, sana gerçeği söylemenin seni incitmeyeceğini insanların anlamasıdır; ne var ki, herkes sana gerçeği söyleyebildiğinde, saygınlığını yitirirsin.

[2] Bu yüzden, temkinli bir prens üçüncü bir yol tutmalıdır: Devletine bilge kişiler seçmeli ve yalnızca seçilmiş olanlara kendisine gerçeği söyleme özgürlüğünü tanımalıdır, o da yalnızca onlara danıştığı konularda, başkalarında değil. Ama her konuda onlara danışmalı ve görüşlerine kulak vermelidir; sonra, kendi başına, kendi usulünce karara varmalıdır. Ve bu görüş alışverişlerinde ve danışmanların her biriyle öyle bir tutum içinde olmalıdır ki, her biri ne kadar özgürce konuşursa, prensten o kadar kabul göreceğini bilsin; onların dışında kimseye danışmayı istememeli, alınan kararın arkasında durmalı ve kararlarında ısrarcı olmalıdır. Başka türlü davranan kişi, ya dalkavuklar yüzünden yıkılıp gider ya da görüşlerin çeşitliliği nedeniyle sık sık fikir değiştirir, bu da saygınlığının azalması sonucunu doğurur.

[3] Bu konuda günümüzden bir örnek vermek istiyorum. Şimdiki imparator Maximilian'ın adamı Rahip Luca [Rainaldi], Majesteleri'nden söz ederken, onun kimseye danışmadığını ve hiçbir şeyi kendi usulünce yapmadığını söyledi. Bu, yukarıda söylenenin tersi tutumu benimsemesinden kaynaklanıyordu. İmparator ketum birisidir, planlarını kimseye anlatmaz, onlar hakkında kimsenin görüşünü almaz; ama planlarını uygulamaya soktuğunda ve insanlar bunları öğrenip keşfetmeye başladığında, imparatora çevresindekilerden bu planlar konusunda itirazlar gelmeye başlar; o da, kolay etkilenen birisi olduğu için, planlarından cayar. Bir gün yaptığını bir başka gün yıkması, istediği ya da yapmayı planladığı şeyin asla anlaşılmaması ve kararlarına güvenilememesi, bundan kaynaklanır.

[4] Bu yüzden, bir prens her zaman görüş almalıdır, ama kendisi istediğinde, başkaları istediğinde değil; hatta herhangi bir konuda, görüşünü sormadığı halde, ona öğüt veren kişinin cesaretini kırmalıdır. Ama mutlaka büyük bir sorgulayıcı; sonra da, sorduğu şeyler hakkında, gerçeğin sabırlı bir dinleyicisi olmalı; hatta herhangi birisinin herhangi bir nedenden ötürü ona gerçeği söylemediğini anladığında öfkelenmelidir. Birçokları, bilge izlenimini uyandıran herhangi bir prensin, kendi doğasından ötürü değil de, çevresindeki iyi danışmanlardan ötürü böyle kabul edildiğini düşünür; ama hiç kuşkusuz yanılırlar. Çünkü şu, hiç şaşmayan genel bir kuraldır: Kendisi zaten bilge olmayan bir prense işe yarar öğütler verilemez, rastlantı sonucu kendini son derece akıllı olan ve her şeyini yöneten tek bir kişinin ellerine bırakmadıysa. Bu durumda işe yarar öğütler alabilecek, ama bu kısa sürecektir, çünkü o yönetici kısa sürede devleti prensin elinden alacaktır. Ama birden çok kişiye danıştığında, bilge olmayan bir prens, tutarlı bir görüşler bütünü elde edemeyecek, görüşleri kendiliğinden birleştiremeyecektir; danışmanların her biri kendi çıkarını düşünecek, prens bunları ne düzeltebilecek, ne anlayabilecektir. Başka türlü olan danışmanlar bulmak olanaksızdır, çünkü insanlar, bir zorunluluk onları iyi kılmadıkça, karşına hep kötü çehreleriyle çıkacaklardır. Bu yüzden, şu sonuca varıyoruz: İyi öğütler, kimden gelirse gelsin, prensin sağduyusundan kaynaklanmalıdır, prensin sağduyusu iyi öğütlerden değil.

XXIV

İtalyan prensleri niçin devletlerini yitirdiler?

[1] Yukarıda yazılan şeyler, bunlara sağduyuyla uyulduğunda, yeni bir prensi eski gibi gösterir ve onu hemen devlet içinde daha güvenli ve daha sağlam kılar, sanki uzun bir süredir iktidardaymış gibi. Çünkü yeni bir prensin eylemleri, miras yoluyla başa geçen bir prensinkinden çok daha fazla gözlemlenir ve bu eylemler erdemli bilinirse, insanları soyun eskiliğinden çok daha fazla etkiler ve onları prense çok daha fazla bağlar. Çünkü güncel şeyler insanları geçmiştekilerden çok daha fazla ilgilendirir ve güncel şeyleri iyi bulurlarsa, tadını çıkarır, başka şey aramazlar; hatta prensin başka şeylerde kusuru yoksa, onu savunmak için her şeyi yapacaklardır. Böylece prens çifte şana kavuşmuş olacaktır: yeni bir prensliği başlatma ve onu iyi yasalar, iyi silahlar, iyi örneklerle donatıp pekiştirme. Keza prens olarak doğup da öngörüsüzlüğü yüzünden prensliğini yitiren, çifte utanç yaşayacaktır.

[2] Ve günümüzde, İtalya'da, Napoli kralı, Milano dükü ve başkaları gibi, devletlerini yitirmiş olan senyörler gözden geçirilirse, onlarda öncelikle ordu konusunda, yukarıda uzun uzun ele alınan nedenler yüzünden, ortak bir hata bulunacaktır; sonra, içlerinden bazılarının ya halkı kendine düşman ettiği ya da halkla dost olsa bile, soyluların desteğini almayı bilemediği görülecektir; çünkü bu hatalar olmadan, bir orduyu savaşta tutabilecek kadar gücü olan devletler yitirilmez. Makedonyalı Philippos'un – İskender'in babası değil Titus Quinctius'ça yenilgiye uğratılmış olanı– ona saldıran Romalıların ve Yunanistan'ın büyüklüğüne oranla pek büyük olmayan bir devleti vardı; gene de, iyi bir asker olduğu, halkın dostluğunu kazanmayı ve soyluların desteğini almayı bildiği için yıllarca onlara karşı savaşı sürdürdü ve sonunda birkaç şehrin egemenliğini yitirdiyse de, gene de krallığı onda kaldı.

[3] Bu yüzden, uzun yıllar prensliklerinin başında olup daha sonra onu yitiren bu prenslerimiz, talihi değil, kendi tembelliklerini suçlasınlar, çünkü sakin zamanlarda durumun değişebileceğini asla düşünmediklerinden (insanların ortak kusurudur bu: iyi havada fırtınayı hesaba katmamak), sonra zor zamanlar geldiğinde, kendilerini savunmayı değil, kaçmayı düşünmüşler ve halkın, kazananların zulmünden rahatsız olarak, onları geri çağıracağını ummuşlardır. Başka yol olmadığında bu yol iyidir, ama bu yol

uğruna öteki çareleri bir yana bırakmış olmak son derece kötüdür, çünkü kişi kendisini ayağa kaldıracak birisini bulacağına inanarak düşmeyi istemez asla. Ya kaldıran olmaz ya da olsa bile, o savunma alçakça olduğu ve sana bağlı olmadığı için, güvenliğini sağlamaz. Yalnızca sana ve gücüne bağlı olan savunmalar iyidir, kesindir, kalıcıdır.

XXV

İnsan işlerinde talihin gücü nedir ve talihe nasıl karşı koyulabilir?

[1] Birçok kişinin geçmişte ve bugün şu görüşte olduğunu bilmiyor değilim: Talih ve Tanrı dünya işlerini öyle yönetir ki, insanlar sağduyularıyla bunları düzeltemezler, hatta bunlara karşı hiçbir çareleri yoktur; bu yüzden, bu kişiler, dünya işleri üzerine ter dökmek yerine, kendimizi yazgının yönlendirmesine bırakmamız gerektiğine hükmedebilirler. Her gün olayların akışında gördüğümüz, kimsenin öngöremeyeceği büyük değişiklikler yüzünden, bu görüşe zamanımızda daha da inanılır olmuştur. Bunları düşünürken, kimi zaman ben de kısmen onların görüşüne eğilim gösterdim.

[2] Gene de, özgür irademizin yok olmaması için, talihin eylemlerimizin yarısını yönettiğinin doğru olabileceği, ama gene de öbür yarısını ya da yarısına yakınını yönetmeyi bize bıraktığı hükmüne varıyorum. Ve talihi, coştuklarında ovaları basan, ağaçları ve binaları yıkan, toprağı bir yerden alıp başka bir yere bırakan şu azgın ırmaklardan birine benzetiyorum: Herkes onlardan kaçar, herkes onların etkisine boyun eğer, onlara hiçbir biçimde set çekemez. Doğaları böyle olsa da; havalar düzelince, ırmaklar daha sonra kabardığında ya bir kanaldan aksınlar ya da etkileri böylesine zararlı, böylesine denetimsiz olmasın diye, insanlar hem bentler, hem setlerle önlem alamazlar gibi bir sonuç çıkmaz bundan.

[3] Talihte de benzeri olur: Talih, ona karşı koyacak örgütlü bir gücün olmadığı yerde gücünü gösterir ve etkilerini onu zaptedecek setlerin ve bentlerin yapılmadığını bildiği yerlere yöneltir. Ve bu değişikliklerin merkezi olan ve onları harekete geçiren İtalya'yı göz önünde bulundurursanız, bentsiz ve setsiz bir toprak olduğunu görürsünüz: Almanya, İspanya ve Fransa gibi gerekli güçle korunmuş olsaydı, taşkın, ya yol açtığı bu büyük değişikliklere yol açmaz ya da oraya hiç gelmezdi. Ve genel olarak talihe karşı koyma konusunda bu söylediklerimin yeterli olduğu kanısındayım.

[4] Ama kendimi daha çok özel durumlarla sınırlandırarak şunu belirteyim: Mizacının ya da herhangi bir niteliğinin değiştiğine tanık olmadan, bir prensin bugün esenlik içinde olduğunu, yarın yıkıma

uğradığını görüyoruz; bu, kanımca, öncelikle daha önce uzun uzun ele alınan nedenlerden kaynaklanıyor: Başka bir deyişle, bütünüyle talihe yaslanan prens, talih değişince yıkıma uğruyor. Keza, kanımca, yol alma tarzını zamanın niteliğiyle örtüştüren kişi mutlu; benzeri biçimde, yol alma tarzı zamanla uyuşmayan kişi ise mutsuz olur.

[5] Çünkü insanların, her birinin önündeki hedefe –yani, ün ve zenginliğe– onları götüren şeylerde değişik biçimlerde yol aldıkları görülür: biri ihtiyatla, öbürü gözü kara; biri şiddetle, öbürü kurnazca; biri sabırla, öbürü tersiyle; ve her biri bu değişik yollardan hedefe ulaşabilir. Ama iki ihtiyatlı kişiden birinin amacına ulaşıp ötekinin ulaşamadığı da görülür; benzeri biçimde, iki kişi farklı yollardan –biri ihtiyatlıdır, öbürü gözü kara– eşit derecede başarılı olabilir: Bu, zamanın niteliğinin onların yol alma tarzlarıyla uyuşmasından ya da uyuşmamasından kaynaklanır yalnızca. Bundan, belirttiğim sonuç çıkar: Farklı davranan iki kişi aynı sonuca ulaşabilir; aynı biçimde davranan iki kişiden biri amacına ulaşırken, öteki ulaşamayabilir.

[6] Keza iyinin değişmesi buna bağlıdır; çünkü birisi yönetimini sakınım ve sabırla sürdürüyor, hem zaman, hem koşullar yönetiminin lehine işliyorsa, başarılı olur; ama zaman ve koşullar değişirse, yol alma tarzını değiştirmediği için yıkılır. Buna uyum sağlamayı bilecek kadar öngörülü insan bulmak olanaksızdır; çünkü insan hem mizacının onu yatkın kıldığı yoldan sapamaz, hem de belirli bir yolda yürüyerek hep başarılı olmuş olan kişi, o yoldan ayrılmaya razı olamaz. Ve bu yüzden, sakınımlı kişi, atılıma geçme vakti geldiğinde, bunu yapamaz, dolayısıyla yıkıma uğrar; oysa zamanla ve koşullarla birlikte mizacını değiştirseydi, talihi değişmezdi.

[7] Papa II. Julius, her eyleminde atılganlıkla yol almış ve zamanı ve koşulları o yol alma tarzına öyle uyumlu bulmuştur ki, hep mutlu sona ulaşmıştır. Messer Giovanni Bentivogli sağken, Bologna’ya karşı düzenlediği ilk seferi alın: Venedikliler bundan memnun değillerdi; İspanya kralı da; Fransa’yla bu sefere ilişkin müzakereleri sürüyordu. O gene de, tuttuğunu koparan ve atılgan tutumuyla, kişisel olarak o seferi başlattı. Bu hareket, İspanya’yla Venediklilerin kararsız ve hareketsiz kalmasına yol açtı: Venedikliler korkudan, İspanya ise bütün Napoli Krallığı’nı geri alma arzusundan. Öte yandan, Fransa kralını arkasından sürükledi; çünkü Papa’nın harekete geçtiğini gören ve Venediklilere boyun eğdirmek için

onunla dost olmayı arzulayan Fransa kralı, Papa'yı açıkça küçük düşürmeden ordularını ondan esirgeyemeyeceğine hükmetmişti.

[8] Dolayısıyla, Julius gözüpek hamlesiyle, başka bir papanın insancıl sağduyusuyla asla başaramayacağı şeyi başardı; çünkü Roma'dan, başka herhangi bir papanın yapacağı gibi, kesin anlaşmalarla ve her şeyi yoluna koyarak ayrılmayı bekleseydi, asla başarıya ulaşamazdı; çünkü Fransa kralı binbir mazeret bulacak ve ötekiler aklına binbir korku sokacaklardı. Papa'nın hepsi birbirine benzeyen ve hepsi başarılı olan öteki eylemlerini bir kenara bırakmak istiyorum. Yaşamının [papalık süresinin] kısalığı, tersini yaşamasına olanak bırakmadı; çünkü temkinli yol almayı gerektiren bir zaman gelmiş olsaydı, bu onun yıkımına yol açacaktı – mizacının onu yatkın kıldığı davranış biçimlerinden asla sapmayacağı için.

[9] Öyleyse, sonuç olarak diyorum ki, talih zamanı değiştirdiği ve insanlar davranış biçimlerinde inat ettikleri için; bu ikisi [zaman ile davranış biçimleri] uyumlu iken başarılı, ikisi arasındaki uyum bozulduğunda başarısız olurlar. Kesin kanım o ki, atılgan olmak temkinli olmaktan daha iyidir; çünkü talih dişidir ve ona hükmetmek isteniyorsa, onu dövmek ve zorlamak gerekir. Talihin soğuk davrananlardan çok, bu kişilere kendini temsil ettiği görülür; gene bu yüzden, kadın olarak, hep gençlerin dostudur, çünkü gençler daha az temkinli, daha saldırgandırlar ve daha pervasızca hükmederler ona.

XXVI

İtalya’yı barbarların elinden

kurtarmak için çağrı

[1] Bu yüzden, yukarıda ele alınan şeylerin hepsini göz önünde bulundurarak, bugün İtalya'da yeni bir prensi onurlandıracak zamanlar hüküm sürüyor mu ve öngörülü ve yetenekli birisine, kendisine onur, ülkedeki herkese esenlik getirecek bir biçimi İtalya'ya getirme fırsatını verecek koşullar mevcut mu, diye kendi kendime düşündüğümde; bence, yeni bir prensin lehine o kadar çok şey birbiriyle buluşuyor ki, bunun için daha elverişli bir zaman hiç olmuş mudur, bilemiyorum. Ve eğer, dediğim gibi, Musa'nın yeteneğinin görülebilmesi için İsrail halkının Mısır'da köle olması; Kyros'un ruh yüceliğinin bilinebilmesi için Perslerin Medlerin zulmüne uğraması, Theseus'un kusursuzluğunun bilinebilmesi için Atinalıların dağılması gerekli idiyse; günümüzde de, İtalyan bir ruhun gücünün bilinebilmesi için İtalya'nın şu anki duruma düşmesi ve Yahudilerden daha köle, Perslerden daha boyunduruk altında, Atinalılardan daha dağınık, başsız, düzensiz, yenilmiş, yağmalanmış, parçalanmış, ezilmiş ve her türlü yıkıma katlanmış olması gerekliydi.

[2] Ve şimdiye kadar İtalya'nın kurtuluşu için Tanrı'nın gönderdiğine hükmedebileceğimiz bir kişide[19] belli bir parıltı kendini göstermiş olmasına rağmen; gene de, sonradan, eylemlerinin doruk noktasında, talihin ondan yüz çevirdiği görüldü. Öyle ki, İtalya, yaşamsız kalmış gibi, yaralarını saracak, Lombardiya'daki yağmalara, Napoli Krallığı'yla Toscana'daki vergilere son verecek ve uzun süredir iltihaplanmış yaralarını iyileştirecek kişi kim olabilir, onu bekliyor. Bakın, onu bu barbar zalimlik ve zorbalıklardan kurtaracak birisini göndermesi için nasıl Tanrı'ya yakarıyor. Bakın, bir bayrağın peşinden gitmeye nasıl hâlâ hazır ve istekli, yeter ki onu ayağa kaldıracak birisi olsun.

[3] Şu an, seçkin hanedanınızdan daha çok neye bel bağlayabileceğini görmek olanaksız: Hanedanınız, talihi ve gücüyle, Tanrı'nın ve şimdi prensi olduğu Kilise'nin desteğiyle, bu kurtuluşa öncülük edebilir. Yukarıda adı anılanların eylemlerini ve yaşamlarını göz önünde bulunduracak olursanız, bu çok zor olmayacaktır. Ve bu insanlar sıra dışı ve olağanüstü olsalar da, gene de insandılar ve her birinin elinde şimdikinden daha az fırsat vardı; çünkü onların girişimleri bundan ne daha haklıydı ne daha kolay ne de Tanrı

size olduğundan daha fazla dosttu onlara. Burada büyük bir haklılık söz konusu:

> *Iustum enim est bellum quibus necessarium, et pia arma ubi nulla nisi in armis spes est.*[*8]

Burada çok büyük bir hazırlık söz konusu; büyük hazırlığın olduğu yerde de büyük zorluk olamaz, yeter ki hanedanınız örnek olarak sunduğum kişilerin yöntemlerinden esinlensin. Bunun dışında, burada Tanrı'nın yön verdiği eşsiz, olağanüstü olaylar görülüyor: Deniz yarıldı; bir bulut gideceğiniz yolu gösterdi; taştan su fışkırdı; buraya gökten ekmek yağdı. Her şey yüceliğinizde birleşiyor. Kalanını siz yapmak zorundasınız: Tanrı, özgür irademizi ve şanın bize düşen kısmını elimizden almamak için, her şeyi yapmak istemez.

[4] Ve eğer daha önce adı anılan İtalyanlardan hiçbiri, seçkin hanedanınızın yapmasını umduğumuz şeyi yapamadıysa ve İtalya'daki bunca çalkantı ve bunca savaş içinde İtalya'nın askerlik becerisi hep yitmiş gibi görünüyorsa şaşmamak gerekir; çünkü bu, ülkenin eski kurumlarının iyi olmamasından ve yenilerini bulmayı bilecek hiç kimsenin var olmamasından kaynaklanıyor. Ve yeni yükselen bir kişiye hiçbir şey onun bulduğu yeni yasalar ve yeni kurumlar kadar onur kazandırmaz: Bu şeyler, sağlam temellere dayanıyorsa, büyüklük içeriyorsa, onu saygın ve sıra dışı kılarlar. İtalya'da her tür biçime sokulabilecek madde yok değil: Burada uzuvların büyük gücü var, başlarda o güç eksik olmadığında. Az sayıda kişi arasındaki düellolarda ve çarpışmalarda İtalyanların güçleriyle, becerileriyle, zekâlarıyla ne kadar üstün olduklarına bakın; ama ordular söz konusu olduğunda, [başkalarıyla] boy ölçüşemiyorlar. Ve her şey, başların güçsüzlüğünden kaynaklanıyor; çünkü bilenlere itaat edilmiyor ve şimdiye dek, yeteneği ya da talihi sayesinde, başkalarının boyun eğeceği kadar yükselen herhangi birisi olmadığı için, herkes kendini bilgili sanıyor. Bunun bir sonucu olarak, onca zamandır, geçen yirmi yılda yapılan onca savaşta, bütünüyle İtalyan bir ordu olduğunda, [bu ordu] hep kötü bir sınav verdi. Bunun ilk tanığı Taro, sonra da Alessandria, Capua, Cenova, Vailà, Bologna ve Mestri'dir.[20]

[5] Şu halde, seçkin hanedanınız, kendi ülkelerini kurtaran o olağanüstü kişilerin izinden gitmeyi isterse, başka her şeyden önce, her girişimin

gerçek temeli olarak, kendi öz ordusunu kurmalıdır; çünkü onlardan daha bağlı, daha has, daha iyi askerleri olamaz insanın. Bu askerlerin her biri iyi olsa da, hepsi birlikte, prenslerinin onlara komuta ettiğini, onları onurlandırdığını ve kolladığını gördüklerinde, daha da iyi olacaklardır. Bu yüzden, yabancılara karşı kendimizi İtalyan gücüyle savunabilmemiz için, bu orduyu kurmak gerekli.

[6] İsviçreli ve İspanyol piyadeleri müthiş kabul edilseler de, gene de her ikisinin de kusurları var; bu yüzden, üçüncü bir güç, yalnızca onlara karşı koymakla kalmayıp onları yenilgiye uğratacağından da emin olabilir. Çünkü İspanyollar süvarilere karşı koyamıyorlar; İsviçreliler ise, çarpışmada kendileri kadar kararlı piyadelerle karşılaştıklarında, kaçınılmaz olarak onlardan korkuyorlar. Bu yüzden, deneyim yoluyla görülmüş ve görülecektir ki, İspanyollar Fransız süvarilerine karşı koyamazlar ve İsviçreliler İspanyol piyadeleri karşısında bozguna uğrarlar. Ve bu son duruma yüzde yüz tanık olunmadıysa da, gene de Ravenna Çarpışması'nın[21] olduğu gün, İspanyol piyadeleri, İsviçrelilerle aynı düzeni benimseyen Alman taburlarıyla karşı karşıya geldiklerinde, bunun bir ipucu görüldü: İspanyollar, bedenlerinin çevikliği ve kalkanlarının yardımıyla mızrakların arasından ve altından geçmişler; Almanlara –onlar buna bir çare bulamadan– güvenle saldırabilecek bir konumda duruyorlardı ve üzerlerine hücum eden süvariler olmasa, Almanların hepsini öldüreceklerdi. Dolayısıyla, bu piyadelerin her ikisinin de kusuru bilindiğinden, süvarilere karşı koyacak ve piyadelerden korkmayacak yeni bir piyade gücü kurulabilir: Bunu, yeni orduların kurulması ve saf düzenindeki değişiklik sağlayacaktır. Ve bunlar, yeniden düzenlendiğinde, yeni bir prense saygınlık ve büyüklük kazandıran şeylerdendir.

[7] Öyleyse, bu fırsatın kaçmasına izin verilmemeli ki, İtalya bunca zaman sonra bir kurtarıcısının belirdiğini görsün. Bu kurtarıcının, yabancı akınlardan ötürü acı çekmiş şu bölgelerin hepsinde nasıl bir sevgiyle, nasıl bir intikama susamışlıkla, nasıl sarsılmaz bir inançla, nasıl bir bağlılıkla, nasıl gözyaşlarıyla karşılanacağını anlatamam. Hangi kapılar onun yüzüne kapatılabilir? Hangi halk ona itaat etmemezlik edebilir? Hangi kıskançlık ona karşı koyabilir? Hangi İtalyan ona saygıda kusur edebilir? Bu barbar tahakküm herkesin canına yetti artık. O halde, seçkin hanedanınız, haklı girişimleri üstlendiğindeki yüreklilik ve umutla bu görevi üstlensin; öyle ki,

onun sancağı altında bu vatan yücelsin ve onun koruması altında Petrarca'nın şu sözleri gerçekleşsin:

Virtù contraa furore
prenderà l'arme; e fia 'l combatter corto:
ché l'antico valore
nell'italici cor non è ancor morto.[*9]

KAYNAKÇA

Machiavelli, Niccolò, *Il Principe,* yay. haz. Giorgio Inglese (Torino: Einaudi, 1995).

— *Il Principe,* yay. haz. Piero Melograni (Milano: Rizzoli, 2006).

— *The Prince,* İng. çev. Peter Bondanella ve Mark Musa (Oxford: Oxford University Press, 1990).

— *The Prince,* İng. çev. George Bull (Harmondsworth: Penguin, 1981).

— *Prens,* çev. Nazım Güvenç (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1994).

— *Prens,* çev. Rekin Teksoy (İstanbul: Oğlak, 1999).

Petrarca, Francesco, *Canzoniere,* çev. Kemal Atakay (İstanbul: YKY, 2002).

[*1] Bu giriş yazısı, genel kaynaklar ve Kaynakça’da adı anılan kitaplardan yararlanılarak hazırlanmış bir çeviri-derleme niteliğindedir. (Ç.N.)

[*2] *Messera* ya da adların önünde kısaltılmış biçimiyle *Messer*, saygınlık ifade eden bir san olup, “efendi, bey(efendi)” anlamına gelir. (Ç.N.)

[*3] “Hiçbir şey; kendi gücüne dayanmayan bir iktidarın ünü kadar zayıf ve değişken değildir.” [Tacitus, *Annales*, XIII, 19] (Ç.N.)

[*4] Machiavelli, “cimri” için niçin *avaro* yerine *misero* sözcüğünü kullandığını açıklıyor. (Ç.N.)

[*5] Zor durumum ve krallığımın yeniliği zorluyor beni / Böyle davranmaya ve sınırlarımı korumaya. [*Aeneis*, I, 563-564] (Ç.N.)

[*6] Hiçbir şey, bu kişilerin savaşa girmemeniz yönündeki öğütlerinden daha aykırı olamaz çıkarlarınıza: Hatırsız, onursuz, kazananın ödülü olacaksınız. (Ç.N.)

[*7] İki zayıf düşman, akıllı iseler, daha güçlü bir düşman karşısında birbirlerinin yıkımına izin vermezler anlamında. (Ç.N.)

[*8] “Savaş, gerekli olduğu kişiler için haklıdır ve silahtan başka hiçbir umut kalmadığında silahlar kutsaldır.” [Titus Livius, *Roma Tarihi* (IX, i)] (Ç.N.)

[*9] “Erdem öfkeye karşı / silahlanacak ve kısa sürecek savaş: / çünkü eski cesaret / ölmedi henüz İtalyanların yüreğinde.[22] (Ç.N.)

[1] *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar'a* gönderme.

[2] Burada “Ferrara Dükü”, hem Ercole d’Este’ye, hem oğlu Alfonso d’Este’ye; dolayısıyla, her ikisinin dönemindeki olaylara gönderme yapmaktadır.

[3] Il Moro (“Magripli”) olarak bilinen Ludovico Sforza.

[4] Normandiya, 1204’te; Gaskonya, 1453’te; Burgonya, 1477’de; Bretanya ise, 1491’de Fransa topraklarına katılmıştır.

[5] MÖ 211’de, Aitolia Birliği, Makedonya Kralı V. Philippos’a karşı Roma’yla ittifak yapmış; Makedonya’nın müttefiki Akhaia Birliği’ne karşı koymuştur.

[6] XII. Louis, 1499’da Milano’yu ele geçirdikten sonra Cenova teslim olmuş; Floransalılar aynı yıl Piza’yı kuşatmak için düzenleyecekleri sefere desteği karşılığında Fransa kralıyla ittifaka gitmişlerdir. Machiavelli’nin sözünü ettiği değişik şehir devletleri ya da düklüklerdeki yöneticilerin adları şöyledir: Francesco Gonzaga (Mantova), Ercole d’Este (Ferrara), Giovanni Bentivogli ve oğlu Annibale (Bologna), Caterina Sforza Riario (Forlì), Astorre Manfredi (Faenza), Giovanni Sforza (Pesaro), Pandolfo Malatesta (Rimini), Giulio Cesare da Varano (Camerino) ve Jacopo d’Appiano (Piombino).

[7] XII. Louis, eşi Joanne’den boşanıp Anne de Bretagne ile evlenmesine izin vermesi ve Georges d’Amboise’ı kardinalliğe yükseltmesi karşılığında, Papa VI. Alexander’in Romagna seferlerine destek vermiştir.

[8] Papa VI. Alexander, 1503 Ağustosu’nda aniden ölmüştü.

[9] Borgia, Sinigaglia’da hasımlarını boğdurarak öldürttü: Oliverotto ile Vitellozzo Vitelli hemen, Paolo Francesco Orsini ise birkaç gün sonra öldürüldü.

[10] Machiavelli’nin burada sözünü ettiği dört kardinalin adları şöyledir: Roma’daki San Pietro in Vincoli Kilisesi’ne bağlı Giuliano della Rovere (daha sonra Papa II. Julius), Giovanni Colonna, Savona’daki San Giorgio Kilisesi’ne bağlı Raffaello Riario ve Ascanio Sforza.

[11] Bu söz, VIII. Charles’ın, 1494-1495’te İtalya’yı işgali sırasında, birliklerinin konaklayacağı evleri tebeşirle işaretletmesine gönderme yapar.

[12] Büyük bir olasılıkla, Girolamo Savonarola’ya bir gönderme. Savonarola, 1 Kasım 1494 tarihli vaazında, VIII. Charles’ın İtalya’yı işgalini, İtalya, Floransa ve Kilise’nin günahlarının bir cezası olarak yorumlamıştı.

[13] Venedikliler, 1509’daki Vailà ya da Agnadello Çarpışması’nda Fransızlar karşısında bozguna uğradılar.

[14] Ksenophon’un Kyros’un ideal bir portresini çizdiği *Kyropaidia* adlı yapıtı.

[15] Machiavelli, Cancellieri ile Panciatichi hizipleri arasındaki şiddetli çatışmalar sırasında (1501-1502), düzeni sağlamak için birkaç kez Pistoia'ya gitmiş ve Floransa'nın bu çatışmalar karşısındaki kararsız tutumunu eleştirmişti.

[16] Büyük bir olasılıkla, Aragon Kralı II. Fernando.

[17] MS 161-238 arasında Roma’yı yöneten hükümdarlar.

[18] “Türk” sözüyle dönemin Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim; “Sultan” sözüyle Mısır’daki Memlûk sultanı kastedilmektedir.

[19] Büyük bir olasılıkla, Cesare Borgia’ya gönderme. Ama Machiavelli, Nemours Dükü Giuliano de’ Medici’yi de kastediyor olabilir.

[20] Tarih sırasıyla, İtalyanların uğradıkları çeşitli yenilgiler: Fransa Kralı VIII. Charles, Taro Irmağı yakınlarında, Fornovo'da İtalyan güçlerini yenilgiye uğratmıştır (1495). XII. Louis, Alessandria (1499), Capua (1501), Cenova (1507), Vailà (1509) ve Bologna'yı (1511) ele geçirmiştir. Venedik'in Vicenza yakınlarında yabancı güçlere yenilmesi (1513), Mestri'nin (bugünkü Mestre) yağmalanmasıyla sonuçlanmıştır.

[21] Ravenna Çarpışması’nda (11 Nisan 1512), Fransız süvarileri İspanyol piyadelerini bozguna uğratmıştı.

[22] Francesco Petrarca’nın “İtalyam, sözler çare olmasa da” dizesiyle başlayan *canzone*’sinin (*Canzoniere*, no 108) 93-96. dizeleri.